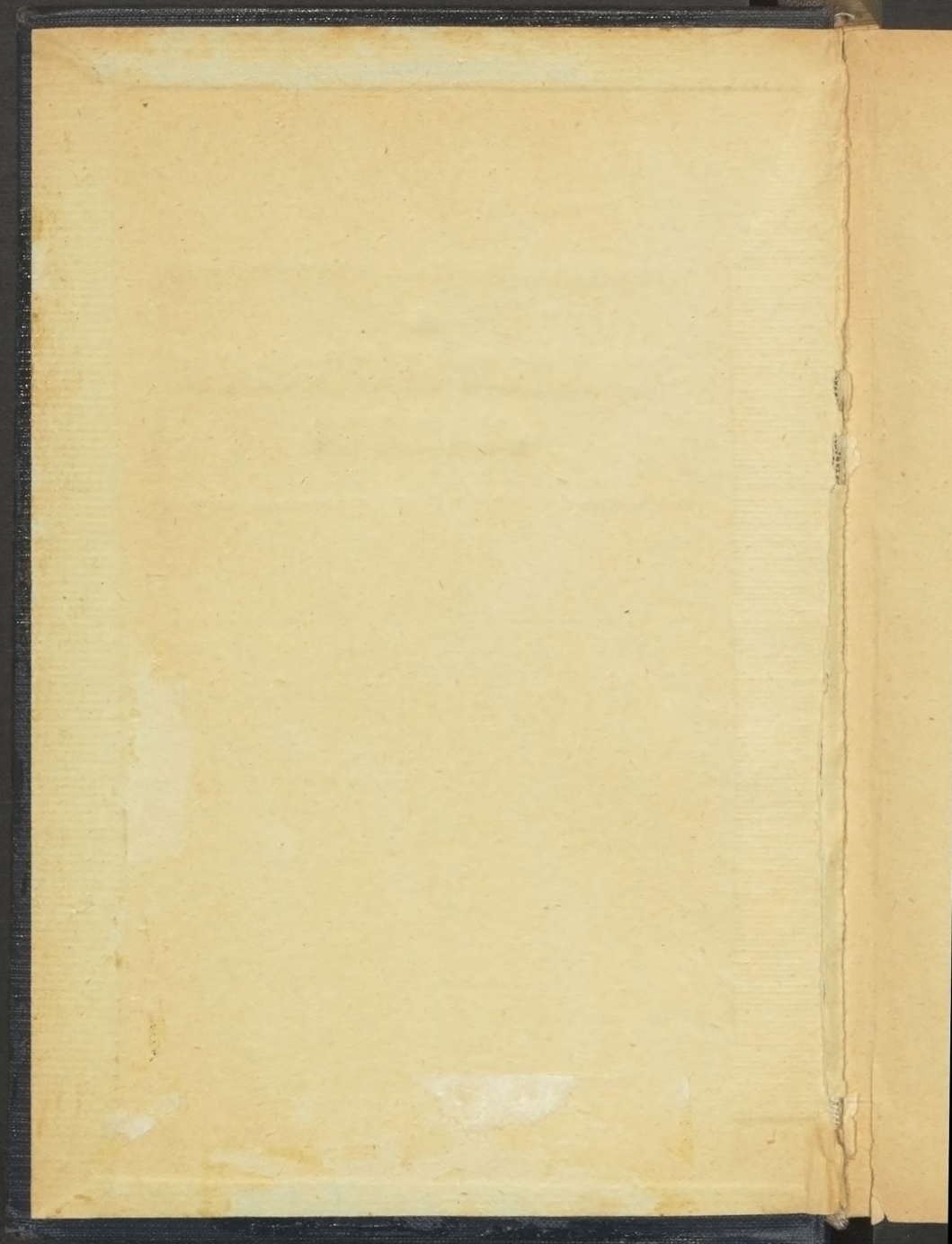
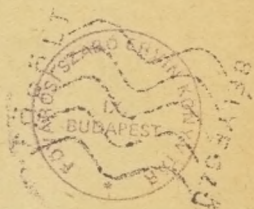

828.879

A
MAGYAR IRODALOM
JELESEI

12

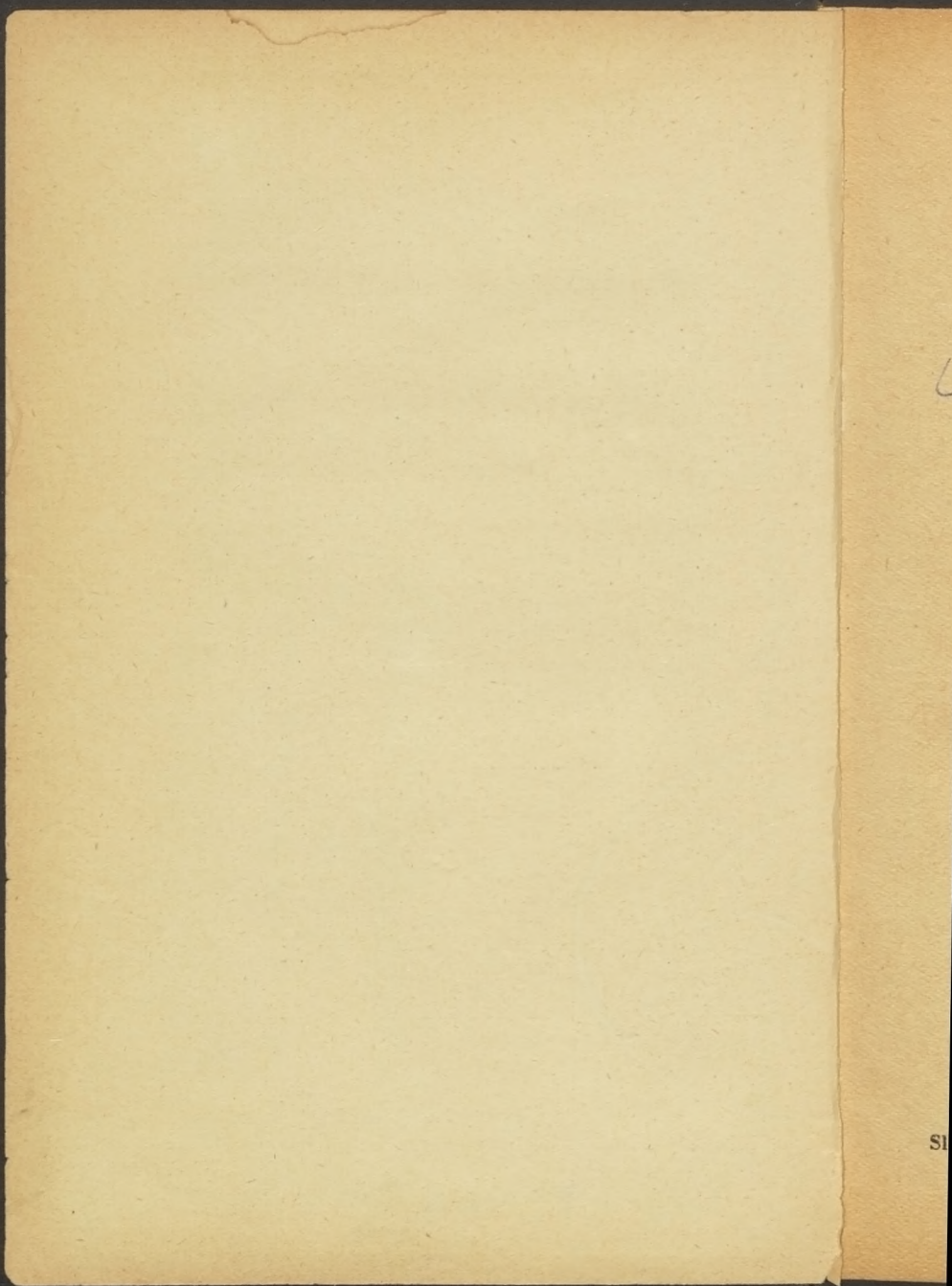

1-87687

TOTOLIVE

1993 AUG

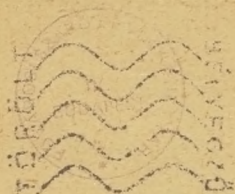
KÉK NILUS

ÍRTA

Ifj. HEGEDŰS SÁNDOR

BUDAPEST

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET KIADÁSA

1-87687

828, 879

2003

Előszó.

Ez a könyv egy regény, mely útleírás köntösében mutatja be egy amerikai nő és egy európai férfi szerelmét. Egyiptom és Szudán az ő szemükön át jelenik meg előttünk, amilyennek ők látják érzéseik forratagában.

Az utazás iránya fel a Niluson Szudánba és aztán le a Niluson Egyiptomba, belefűzve egy kis kiran-
dulást Palesztinába. Az út aztán Alexandriában ér véget, ahol az álmok országából a tengerjáró hajók visszaviszik a nőt Amerikába, a férfit pedig Európába, hogy a szerelemnek, álomnak és arany mámor-
nak örökre vége legyen, amelyből nem maradt meg semmi, csak ez a pár oldal, amelyet ez a könyv az olvasó elé tár.

Napfény, szerelem, boldogság futó-játékok csak, époly tovatűnő semmik, mint maga az élet, amelyről beszél a Pharaók sok ezredéves eltűnt világa. Erről akar tükörképet adni ez a könyv; regényt, álmot szerelmet idézve az olvasó elé!

Budapest, 1937 április hó.

ifj. Hegedűs Sándor.

K
pá
ol
ta
a
bin
ha

bá
let
Az
Ma
uc
a
ke
na
ér
vá
tot
Sh

Egyiptom.

A hajó késéssel érkezett Alexandriába, mert Kréta körül vihar fogta el és úgy forgatta a pár ezer tonnás gőzöst, mintha játékszer lenne. Néha olyanokat ugrott habtaréjról-habtaréjra, mint a fiatal kenguru, mikor örömében anyja elé szökell. Az a pár utas is eltűnt a fedélzetről, aki az utat idáig bírta. Párszor jó magam is elvágódtam, a kiszámíthatatlan lökésektől, de más bajom nem történt.

Afrika partja felé kisimult a víz, mintha megbánta volna szeszélyes ugrándozását és olyan lett a tenger színe, mint a legtisztább tó szintje. Aztán ezen a sima tükrön besiklottunk a kikötőbe. Már késő volt és így sietve igyekeztünk a pályaudvarra, hogy elérjük a cairói vonatot. Szerencsére a hajó-vonat türelmesen várt és így szépen elhelyezkedtünk a túlsufolt fülkékben. A véletlen egy nagyon értelmes amerikai orvossal hozott össze, aki érdekes módon magyarázta a nagy Unió gazdasági válságát, úgyhogy az a pár óra, ameddig az út tartott Kairóig, szinte észrevétlenül telt el. Kairóban a Shepherd's szálló embere átvette csomagjaimat és

én pár perc múlva ott voltam a nagyszerű szálló kertjében. Nagy sürgés-forgás volt és a sok utas között ott forgolódott a „Cook“ embere. Mikor nevemet hallotta, azonnal odajött hozzám és átadta szombatira szóló hajójegyet és figyelmeztetett, hogy reggel nyolckor jönnek értem. Aztán másik utashoz sietett és kiosztotta a Nilus-hajó kabinjegyeit. Az utasok érdeklődve nézték egymást, hogy három hétre kikkel lesznek egy földél alatt, a Nilus mozgó nyaraló házában.

Az egyik pálmához dőlve gyönyörű nőt pillantottam meg, aki hajójegyét rendezte. Amint ránéztem, tudtam, hogy amerikai. Egész lénye, megjelenése elárulta yankee származását. Közelébe mentem, aztán nem is tudom hogyan, egyszerre beszédbe ereszkedtünk. A nilusi útról beszélünk. Bemutatkoztam, — hisz heteken át a hajón egymásra leszünk utalva és így szóltam: „A megismerkedés jobb előbb — mint soha!“

Nevetett tréfámon, aztán kérdezte, mennyi ideig maradok Egyiptomban. Mondtam, valószínűleg bemegek Szudánba, hogyha már itt vagyok ne hiába járjak légyen Afrika földén. Különben is van célja utazásomnak!

— Ügy? — talán üzletember?

— Igen —, de különleges portékát árulok — a lelkem terményeit!

— Szokatlan foglalkozás! csodálkozott.

— Nem szokatlan, de köznyelven az ilyen árusokat — írónak hívják.

Nagyot nevetett erre és szép szemével hosszan rám nézett.

— Az bizonyos, hogy maga nem a megszokott módon fejezi ki magát! Ugy látszik, meg kell szokni beszédmodorát, hogy megértse az ember!

Erre én nevettem fel: Dehogy, kedves Mrs Payne, én sokkal egyszerűbb vagyok, mint gondolja, sőt az a bajom, hogy nagyon egyszerű és átlátszó vagyok. Hisz lássa, alig ismerem magát pár perce és máris bevallottam foglalkozásomat és hogy azért jöttem Egyiptom földjére, hogy könyvet írjak utazásomról.

— Milyen könyvet akar írni. Tudományos munkát?

— Nem — csak útleírást, hogy úgy mondjam, lelki útleírást. Minden hangulatot átszűrök lelkemen és ebbe a hangulatárba aztán szépen begyölöm Egyiptomot és Szudánt!

— Furesa amit mond?

— Dehogy — legfeljebb kicsit egyéni. — Hisz Guy de Maupassant Au'Soleilje is eléggé egyéni, hogy mit se szóljak Pierre Lotti Aciyodé-ájáról, vagy Edmondo D'Aimeis Konstantinápolyáról...

— Ilyen könyvet akar írni? — kérdezte a szép amerikai nő.

— ... Ilyent — és még se ilyent... Valami újat, ami útleírás és még sem az, esetleg kevesebb, de néha több... Mondom, valami ilyenformát, de valami, érzem, hiányzik belőlem hozzá!

— Majd az út végén megtalálja! — mondta Mrs Payne.

— Oh, azt előbb kell megtalálnom: — vágtam szavába, — mert az út célját látnom kell, hogy érdemes legyen azt megtennem!

— Nem tudom, mit keres maga — szólt az asszony. Hosszan néztem gyönyörű szemeibe, aztán így válaszoltam:

— Hiszem, hogy megtalálom, amit keresek!

— Nos és mit? — kérdezte ő.

— Úgy járni be Egyiptom földjét, mintha szerelmes lennék ebbe a földbe és ezt az én nagy szerelmemet Afrika titokzatos földje iránt elsuttogni valakinek, egy nagyon szép nőnek, akinek csodás a termete, ritmikusak a mozdulatai és úgy ragyog a szeme, mint ahogy a csillag ragyog Amerika egén, a csodás éjszakában!...

Mrs Payne felállt: — Maga nagy feladatra merészkedik. Tudja-e azt, hogy egy nő mindent megbocsát egy férfinak, csak egyet nem, azt, ha az a férfi unalmas!

— Asszonyom — mi együtt indulunk a Nilusi útra, ha megengedi, én megpróbálom önnek megmutatni Egyiptom földjét, olyannak, amilyennek én látom, maga meghallgatja észrevételeimet, megfigyeléseimet, leírásomat és fenntartja maga számára a döntést?

— Miről kell döntenem? — kérdezte.

— Arról, hogy jó nyomon haladok-e?

— Az útleírás terén?

— Azon a téren, mely szerelem erejével világítja meg ennek a csodás földnek minden kis részét.

— Maga, úgy látom, ragaszkodik ehhez a gondolatához!

— Feltétlenül —, mert nélkül nem lehet leírni Egyiptom földjét. Ehhez kell a lélek játéka, kell az érzések titokzatos pezsdülése és kell a szív sejtelmes dobbanása.

Elhallgattam. Mrs Payne mélyen a szemembe nézett, aztán kezét nyújtotta:

— Maga Európából jött, én Amerikából és mindketten Afrika rejtélyét akarjuk megismerni, azt a rejtélyt, amelyet az évezredes homok takar és amely kimondhatatlan mélyen fekszik a jelen idő alatt. Kíváncsivá tett, vajjon mit tud életre kelteni mindebből lelke erejével!

— Egyszóval — mondtam nevetve — társszerzők lettünk, én majd mesélek Egyiptomról, maga meghallgatja meséimet és ha a mese végén magammal ragadom... Akkor én győztem!

Mrs Payne csöndesen mondta:

— Mi, amerikaiak, sokkal józanabbak vagyunk, mint maguk, európaiak, magukban mindig lobog valami, de mi távolról nézzük ezeket a szenvedélyeket és ezért hidegebbek vagyunk irányukban!...

— Kedves Mrs Payne, maga nagyszerű nő, tisztelttel hajlok meg fegyelmezett egyénisége előtt, de egyben bízok, most a csata kezdetén!

— Miben?

— Abban, hogy a maga számításába hiba csúszott?

— Hogy-hogy?

— Úgy látom elfelejti, — minden józansága mellett, bár maga Amerika szülötte és én európai vagyok — most felettünk Afrika forró napja tüzel!

Mrs Payne nevetett és búcsút intve mondta:

... Szombaton indulunk! — Vedremo!

Európa, Afrika, Amerika.

Indulás előtt két nappal már felmentünk a hajóra. Az elsők egyike voltam, aki elfoglaltam kabinomat, aztán a fedélzetről néztem a Nilus partját, közben figyeltem az érkezőket, akik utitársaim lesznek a háromheti kiránduláson.

Egyszerre csak a hajóhídon észrevettem egy magas férfit és mellette egy gyönyörű nőt. Ő volt, megismertem járását, barna haját, kifogástalan termetét. Valami megdobbant bennem, erősebben és lüktetőbben, mint tegnap. A legtökéletesebb amerikai szépség volt, aminőt idáig láttam. Férje is tipikus yankee volt. Nagyon komolyan lépegetett, merev arcvonásokkal, nyugodt megfontolással.

Mrs Payne délben a lunchnél a szomszéd asztalnál ült. Tekintetünk újra találkozott és rövid percek múlva beszélgetni kezdtünk. Mosolyogva jegyeztem meg:

— Magukban valami nagyszerű dolog van, amit az új világból hoznak magukkal, ami az embert felvillanyozza. Férjét is figyeltem, ő a munka embere, az amerikai, aki a businessben éli ki életét.

— Megelégedve felelte:

— Igen. Frank Payne kiváló üzletember, koncepciója elsőrangú, gyárai kitűnő üzemeiek és ami a fő, jó ember, büszke vagyok, hogy ő az úram. Egyetlen szenvedélye én vagyok. Minden pénzét rám költi. Én igazán elmondhatom, hogy szeret engem és úgy szeret, ahogy csak egy férfi szerethet.

Aznap nem is igen beszélgettünk többet, másnap reggei után együtt sétáltunk a fedélzeten, lunch után együtt ittuk meg a feketekávéunkat, este ebéd után együtt ültünk a hajó hátán, a nádfonatú karosszék mélyében és együtt élveztük a Nilus minden szépségét. És ez az egy irányba való élvezete a tájnak, az időnek, a muló perceknek, közel hozott bennünket, lelkileg egymáshoz.

Este, mikor megint együtt voltunk, a többiek kártyáztak a nagy szalonban, így szóltam hozzá:

— Lássá, Mrs. Payne, mikor tegnap megismertem, azt mondta nekem, hogy férje úgy szereti, ahogy csak egy ember szeretheti. Én azt hiszem, hogy ez a maga mondása tényleg áll amerikai vonatkozásban, de nem helytálló az európai felfogásban.

— Hogy érti ezt?

— Csak úgy, hogy az európai férfi nincs abban a helyzetben, hogy oly tömegben ajándékozzon ékszert, ruhát, drága kincset annak a nőnek, akit szeret, mint az amerikai milliomos, hanem ahelyett ő arra törekszik, hogy lelki örömeiket szerezzen a nőnek, akit szeret. Lelki örömeiket, amelyek épp oly csodás

tüzeket gyujtanak fel a nők szemében, mint amilyen rejtélyes tűz ragyog a gyémántkő belsejében.

Elhallgattam, csend volt körülöttünk, majd hal-
kan folytattam:

— Mikor első pillanatban megláttam magát, úgy éreztem, hogy kaptam valamit az élettől. Pedig akkor még a hangját sem hallottam. De valamit megdob-
bantott bensőmben és az oly felsőbbrendű érzés volt részemre, hogy ezért hálás vagyok magának. Most pár hétre, ebben az úszó börtönben egymásra vagyunk utalva, azért engedje meg, hogy én elkezdjek egy val-
lomást!

— Egy oly vallomást, amely Ön elé tárja majd Egyiptomot és Szudán földjét, amely nem iesz más, mint az én lelkem rajongása, maga iránt!

Összenéztünk megértően és akkor folytattam:

— Maga Amerikából jött, én Európából és itt találkoztunk Afrika földjén. Játszik velünk három világrész, de játszik bennünk bűbajos képzelet, mert a boldogság aranyfátyol az ember lelkén. Itt szép az este, szép a hajnal, minden szép, ami körülvesz ben-
nünket. Találkoztunk a véetlen révén, a sors, az idő vagy az események szeszélyes játéka révén —
valahogy így van, egészen biztosan nem tudom, csak azt tudom, itt állok maga mellett és ha nem harag-
szik meg, azt mondom: „Boldog vagyok!”

Gyöngéden kezét nyujtotta felém. Megcsókoltam.

— Jól tette, hogy jött — vártam — tudtam, hogy valaki jön és jönni fog és maga jött. Én sem tehetek róla, hogy így esett, de ez így volt megírva. Szívem

oly hevesen dobog, mintha friss vér keringene benne, mintha újjá születtem volna.

És mrs. Payne suttogta: „Örülök, hogy ez így van — a maga öröme az én örömöm.“

— A fáraók kincse ragyogó arany, fénylő ékkő, ezüst szövet — az álmokat szövik ilyenből és ez az álom most a fáraók földjén a mi jelenünk!

— Nekem az az érzésem van — szólta mrs. Payne, — mintha mi már régen, nagyon régen, egy más világban találkoztunk volna és most itt újra együtt vagyunk.

— Kerestük egymást — feleltem — és összehozott bennünket a sors. — Milyen szép minden, ami itt körülvesz bennünket. Kamélia piroslik, a lótuszvirág integet, illatot hajt a levegő árja és a papiroszás hajlong kecses íveléssel — boldog vagyok.

— Mindketten azok vagyunk és remélem, maga azzá fog tenni engemet egész idő alatt, ha beszél nekem Egyiptom földjéről és mesél Szudán titokzatos tartományáról, mert sokat hallottam már, de valójában róluk semmit sem tudok.

— Elfogadom a feladott leckét, drága asszonyom és vallomást fogok tenni magának Egyiptomon át, mert vannak érzések, melyek fejleszthetők és melyek, ha tuzparázssal lánggra kelnek, mindent bevonnak, mely őket csodálatos fénnnyel körülveszi.

— Ez az ígézet — szólta ő.

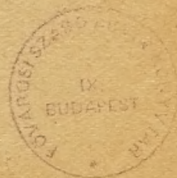
— Nem, mrs. Payne, ez a rejtett érzés — ez a csodaerő, mert vannak érzemények, melyek egész

lényüinkből fakadnak és csak egynek égne, csak egyért lobognak.

— Egyiptom — Szudán... — suttogta.

— Egy lehelet szál ajkamról el — bennem él az álmok világa, érzem, csodavarázslat játszik velem, illatos szirmok hullanak reánk és a boldogság titkos virága bólogat felénk. Álom ez — Mrs Payne, csoda álom, a nilusi éj sejtelmes méhében, melyet maga, az amerikai nő robbantott fel, hogy az európai lélekben megszülessen „Afrika földje!”

A hajógong szólalt meg és az véget vetett az álmodozásnak, mi búcsúztunk és ettől a perctől kezdve kerestük egymást, hogy egymás szemébe tekintve nézzük — keressük Egyiptom földjét.

1-87687

v

re

be

az

za

D

g

Ö

sz

é

b

s

e

r

t

Kairói élet.

— Mit csinált tegnap? — kérdezte Mrs Payne.

— Heluánban jártam és későn értem Kairóba. A város már esti fényben úszott és az éj leple borult a

— Heluánban jártam és későn tértem vissza Kairóba. A város már esti fényben úszott és az éj leple borult a házakra. A szállodám felé igyekeztem. Mikor az Opera és a városi park mellett elhaladtam, az utazási irodánál összetalálkoztam régi barátommal, Sir Douglas-szel, akivel egy évtizeddel ezelőtt Afrika hegyeit jártuk be a Szahara és a Földközi-tenger között. Öröm, üdvözlés, kérdezősködés gyorsan pergett le, a szócsere vége az lett, hogy együtt vacsoráztunk. Az étkezés után pedig vele és kairói barátjával, Izmid béggel indultunk el az éji dzsungel megtekintésére.

Kairó fellegvára komoran meredt előttünk és a szent mecsetek markáns vonásokkal rajzolódtak a csillagos égbe, mi pedig botorkálva mentünk a labirintos szűk sikátorok között. Gyanus árnyak surrantak el mellettünk, fátyolos nők, kaftános zsidók, mu-

zulmánok, arabok, négerék, törökök, néha kopott európai ruha tűnt elő, melyet civilizált egyiptomi viselt, az egész oly zavaros és csunya volt, amilyen csak a keleti nép tud lenni. Ehhez járult az a sokféle undorító szag, mely a butikokból, lezárt mézsárszékekből, sütődékből áradt. Egyszóval Kelet volt előttem az ő kellemetlen embertömegével. Az egyik sikátor fordulatanál bevezettek a favázás ház ajtaján és szőnyegekkel diszített helyiségbe jutotunk. Színes lámpákkal volt diszítve a mulatóhely, kerevetek, kis asztalok, törpe székek képezték a berendezését. És aztán zene, keleti zene, húros hangszerekkel, dobveréssel. A kiszolgálószemélyzet hódolva sürgölődött körülöttünk, amiből megértettem, hogy Izmid bég hatalmas ember lehet Kairóban. A tánconők felvonultak és közismert dobverésre járták keleti táncaikat. A kiszolgálók török kávé tálakat óvatosan öntöttek a kis csészékbe. Társalogva néztük a mulatságot, de Izmid bég únottan tekintgetett jobbra-balra. Végül magához hívatta az egyik arabot és hallottam, amint azt mondta: „Ilajjal“

Az arab hadarva válaszolt, a szavak gurgulázva ömlöttek ki száján, de Izmid bég parancsszerűen szólt rá, mire az arab elsietett. Ugy félóránál néztük még a táncolókat, közben az arab visszatért, ekkor Izmid bég felkelt és intett, hogy kövessük.

A hátsó függönyt félrehúzták és azon át a belső udvarba jutottunk. Fölöttünk csillagos ég volt, emlékszem még, csodálkozva néztem, hogy egy-két csillag milyen rejtelmes fénnel lobogott, de pár lép-

csővel egy nyári lakhoz értünk, mely falával a fellegvár sziklalábiához támaszkodott.

Az arab vezetett bennünket és háromszor megkoccantotta az üvegajtót, mire felnyílt és mi belépünk a nyári lakba.

Turbános alak fogadott bennünket, Izmid bég megsugta: ez „Dingola“; azért van zöld turbánja, mert családja még a régi egyiptomiakból származik. Jelenleg Ilajja őrzője. Pár lépés és bent voltunk a dús szőnyegekkel ékes szobában, ahol Ilajja félkönyökre támaszkodva feküdt a kereveten. Mikor meglátott bennünket, fejéhez és szívéhez értette kezét és törökösen köszönt. Aztán felkelt, gitárt vett elő, elénk lépett, énekelni, táncolni kezdett és énekét és táncát maga kísérte, gitárzenével. Elbűvölően szép volt. Szemei azokra a csillagokra emlékeztettek, melyeknek tüzeit megbámultam, mikor átlépdelttem előbb a szűk udvaron. És úgy fénylett ez a két szem is!

Termete kifogástalan volt. Szabályos, karesú, lábai finomak és keskenyek, aminőket az indiai és ceyloni nőknél látni. Melle, felsőteste szoborszerűen biztos vonalú. Ajka érzéki, füle kicsi, tánca kecses, járása ritmikus, hangja selymes. Ilajja királyi nő volt!

Ezalatt Dingola dulesászat tett elénk és mi kis kanállal élveztük a rózsalevélből készült illatos édeséget. Ilajja pedig dalolt bársonyos hangon, mintha Kelet madarai kórusban énekelték volna Ezeregyéi meséit.

— Királyi nő! — súgtam Izmid bégnek.

-- Eltalálta! — felelte ő. — Királyi vérből származik. Nagyatya khedive volt, ő Ceylonban született, anyja hindu nő, atyja a híres Arabi pasa!

— Arabi pasa? Aki Egyiptom függetlenségéért küzdött és Tell el Kebir mellett az angolok levertek! Elfogták és Ceylonba száműzték!

— Az az Arabi pasa volt e leány atyja! — ismételte Izmid bég.

— De uram — feleltem —, hisz a Tell-el-Kebiri csata a nyolcvanas évek elején volt. És ez a leány nem lehet több húsz évesnél!

— Teljesen így van! — mondta Izmid bég. — Arabi pasát az angolok Ceylon szigetére deportálták. A basa ott élte száműzetésének szomorú éveit, de a század elején meglátogatta őt egy indiai fejedelem és az eszes Arabi pasa olyannyira megnyerte a maharádzsa tetszését, hogy egyik leányát Arabi pasához adta feleségül, aki akkor már közel járt a hatvanadik évéhez. Ebből a házasságból született Ilajja. És így hindu és egyiptomi vér keveréke. Szerencsés véletlen folytán mindkét faj legfinomabb tulajdonságait örökölte és így Ilajja a legszebb nők egyike, aki Egyiptom földjén él!

— De hogy került ide? Hogy jött el Ceylonból? — érdeklődtem a rejtély iránt.

— Mikor Arabi meghalt — folytatta Izmid bég —, az angolok Arabi háremét feloszlatták és Tevfik fia visszahozatta Ilajját hazájába.

Ezalatt Ilajja táncolt előttünk és énekelt Varázslatos szeme egyre sűrűbben tüzelte fénylő suga-

rait, hajlékony teste ott lebegett előttünk és a mámor és a gyönyör hangulatát idézte. Búbajos jelenség volt, csoda bájos lény, varázslatos egyéniség. Kelet regéit megelevenedve láttam magam előtt, amelyekről mi, északi népek annyiszor álmodozunk. Most láttam saját szemeimmel, hogy ez tényleg él, amely megédesítette a fáraók korát, ez ragyogta be messze Keletet, azzal a sejtelmes fénnel, amelyre annyiszor gondolunk. Ilajja volt a mese, az élő Kelet, a megtestesült nagy rejtély, élő csoda!

A tánc véget ért, Ilajja visszaült a kerevetre, Izmid bég kezével köszöntést jelzett, mi is azt cselekedtük, aztán az arab és Izmid bég vezetésével távoztunk.

Kint az udvaron megkérdeztem Izmid béget:

— Kié ez a nő?

A bég ajkához tette kezét és hallgatást intett. Mikor aztán az arab is elhagyott bennünket és újra kint ballagtunk a sikátoros uccákon, eltávolodva a fellelgvár aljától, ahol Ilajja fapalotája lapul a sziklafal mellett, akkor Izmid bég mellém lépett és így szólt:

— Előbb ön azt kérdezte tőlem, hogy kié ez a nő?! Most felelek a kérdésére. Mert nem szoktam válasszal soha adós maradni senkinek. Uram, Ilajja királyi vérből származik és mint ön is látta, valóban királyi nő is! Kelet birodalma ezer titkot rejt, melyet arany napsugárral és ezer regével takar. Ilajja rejtélyét is őrzi százpecsétetes titok, Dingola

nem beszél róla, a többi ember meg hallgat róla,
mint a rejtélyes éj!

Erre csak annyit mondtam Izmid bégnek:

— Valóban, az ön szavait könnyű megérteni,
csak arra kell gondolni, hogy Kelet birodalmában
van az ember, ahol a titokzatosságot ki kell hámozni
a dolgok valójából. És akkor minden érthető és világ-
gos lesz! Ilajja valóban királyi nő!

A Nilus lánya.

Az arab mély meghajlással jelentette, hogy a kocsi előállott, erre én hajoltam meg Mrs. Payne előtt és mondtam, hogy indulhatunk. Két arab ló gördítette a hintót és az röpülve ment Kairó utcáin. A fezes kocsis sudáregyenesen ült a bakon és biztos kézzel fogta a gyeplőt és a kocsi nagyszerű robogással vitt bennünket a Nilus felé. Mrs. Payne csak most kezdett érdeklődni ez út célja iránt és mikor feltűnt a Nilus hídja, megkérdezte:

— Hová visz most engem?

— A multba! — feleltem — a messze multba, a Pharaók korába!

Ez alatt elértük a hidat, de nem mentünk rá, hanem balra lekanyarodtunk a vízparton, míg elértük Roda szigetét.

— Helyben vagyunk! Parancsoljon Asszonyom!

Ezzel lesegítettem a landauerről és a keskeny Nilus-csatorna odalán lementem vele a dereglyére. Rozoga alkotmány volt biz az és Mrs. Payne nevetve jegyezte meg:

— Erről a csónakról lássa elhiszem, hogy a Pharaók korából maradt vissza, viseltes is, piszkos is, minden jel őskori eredetét hirdeti! De mást nem látok itt a messze multból, ha csak azt a pár rozoga viskót nem nevezi „Pharaó-émléknek“, ami itt a szigeten szégyenkezik!

Ez alatt az arab átlökte a dereglyét a tulsó partra és mi felkapaszkodtunk a szigethátra.

Végig mentünk a szigeten, egészen a sziget-csúcsig. Ott volt a kút, kifalazott üregével és benne az ó arab mérce, ősrégi beosztásával.

— Na lássa, már is itt vagyunk! — mondtam — Ez itt a Mikjas! És a falazott kutra mutattam.

Mrs Payne nevetett:

— Mi ez, varázsszó, melyet, ha kiejt, mesebeli pompa tárul elém, mely idézi a letűnt nagy kornak képét?

— Valami olyanféle — feleltem — ez a Nilus vízmérője, mely most a mély pontot jelzi, de augusztus idusán, a kiöntött Nilus megduzzadt vizét méri. Ősrégi maradvány, a nagy kor nagy emléke!

Mrs Payne bosszusan ült le a sziget csúcsán levő padra és elnézett a messzeségbe, a víz sima tükre felett:

— Ezért hozott ide, ennél prózaibb dolgot valóban nem láttam soha! Még szerencse, hogy itt van ez a pad, amelyről elgyönyörködhetem a Nilus vizében. Kedvem volna haragudni magára!

— Azt ne tegye, inkább legyen jó hozzám és hallgassa meg a Mikjas regéjét!

— Ha nem valóságról beszél nekem, az jobban érdekel.

— Ma már csak annyi a valóság abbói, hogy a földművelési miniszter megjelenik itt augusztus 21-én kíséretével és egy cifra ruhába öltöztetett babát bedob a Nilusba!

— Máskor ez másképpen volt? — kérdezte Mrs. Payne.

— Igen, évezredek előtt még komolyan vették a dolgokat és legfőbben a hitet, mely emlékeket, regéket és babonákat őrzött meg százmukra! — És egy-egy szent ünnep volt a nemzet élete, arra készültek hosszú időn át és abban éltek ki magukat. És ezeknek az egyiptomiaknak a legfontosabb, a létetadó Nilus víz volt, amely aztán nekik életet adott, a szörnyű sivatagok által körülzárt vízmedencében, melyben a Nilus lezajlik. Ez a sekélyvízű folyó, csak egyszer kel igazi életre, augusztus közepén, akkor van a Midam Fumm el-Chalig, a kiöntés nagy ünnepe, amely még ma is oly fontos esemény, hogy a kiöntés nagysága még az adót is szabályozza. Most képzelje el, hogy mi volt ez a messze múltban, évezredek előtt, amikor még sejtelmük sem volt arról, hogy a Nilus a Viktória Nyanza lefolyása és azért duzzad meg augusztus derekán ilyen könnyen, mert akkor vannak a hetes esők a Kilimanjaro táján. Ők csak azt látták, hogy ez a csekélyvízű folyó, nyár közepén megdagad, valami titkos erőből úzve, kilép a

mederágyból és megáztatja a sivár homokot, úgy hogy az dúsan önti a gabonát. Ez az ismeretlen erő tette előttük szentté a folyót és csodává az áradás napját, amelyet nemzeti ünneppé avattak és fejedelmi pompával ünnepeltek!

— Most sült ki, hogy valóságról beszél! — mondta mosolyogva Mrs. Payne.

— Igen, valóságról — feleltem, de a mult távola regévé avatja.

— Egyszóval? — kezdte Mrs. Payne.

— Egyszóval — folytattam — itt ment végbe Egyiptom nagy ünnepe, minden évben. Az ünnepre való készülődés, mindig egy évig tartott. Az ünnep befejeztével azonnal összeültek a papok a nagy Pharao udvarában és a birodalomban keresték a legméltóbb lányt, az új nagy ünnepre. Ennek kellett Alsó- és Felső-Egyiptom legszebb lányának lenni. Mikor megtalálták, akkor ünnepséggel elmentek érte. Aztán felöltöztették drága ruhákba, hajába érdekes díszet tettek, majd felültették a szent csónakra, amelyen csak a királynak volt szabad menni a nagy ünnepeken. És aztán ezen a csónakon lehozták a kiszemelt Nilus lányát, ide Kairoba. A parton óriási tömeg várta az érkezőt és örömrivalgással üdvözölte a kiválasztottat. A papok mind ott voltak és az Apis bikát is elővezették, hogy ott legyen, mikor a királyi rangban lévő Nilus leánya érkezik. A nagy ünnepi fogadás után, gyaloghintóra tették és zene hangjai mellett kísérték be Nilus leányát a királyi palotába. Ahol évről-évre külön lakosztály volt részére fenn-

tartva. Itt élt a Nilus leánya, királyi rangot megillető ellátásban, míg eljött az ünnep. Midam Fumm el-Chalig napja.

— Akkor a hajnali napsugárral megszólaltak a kürtök és megkezdődött a nilusi ünnepély, Nilus leányának ünnepe.

— Maga a nagy Pharao is eljött a szent napra. Állva hajtotta lovait és szelidített oroszlánja láncra verve, ott ült lábainál, míg kocsijával az ünnepély helyére robogott. Órákig tartott a felvonulás. A katonák fegyvere csillogott a napfényben, amint mentek az útvonalon a Roda sziget felé. A Nilus mindkét partját megszállták az emberrajok, mint legyek a mézet. És kürtök fülsiketítő zaja és dobok szörnyű hangja mellett haladt az ünnepi menet a Nilus felé. A papok aranyláncon vezették a fehér bikát és virágfüzerek övezték nyakát. A papság mögött jött a kocsi, melyet rabszolgák húztak és ezen ült, csodaszép ruhában, a Nilus lánya. Mögötte katonák, udvari méltóságok és aztán az embertömeg, mely az ünnepre özönlött.

— Mikor ide felértek a szigetsúcsra, akkor a Nilus lánya leszállt a kocsiról és papok járultak eléje. Gyümölcsöt, édesbort és főtt rizst hoztak neki. A főtt rizst arabok hozták aranytálon, Nilus lánya megízlelte az ételt, erre a maradékot az arabok a Nilus vizébe öntötték. Ekkor négerek gyümölcsöt vittek elé aranytartóban. A lány evett a gyümölcsből, megérintette valamennyit, mire a maradékot a Nilusba öntötték. Ekkor a főpap aranykelyhet nyújtott át Nilus

lányának, amelyben különös bor volt, gyümölcsök nedvéből főzve. A lány ivott a kehelyből, mire a többi a Nilus vizébe öntötték. Ekkor a főpap megfogta a lány kezét és rávezette a szent csónakra, amely teljes dísszel várta már vendégét. A lány a csónakon trónszékre ült, két pap állott mellette és izmos néger evezősök hajtották a csónakot a Nilus közepére. Ezalatt a zene szólt mindkét parton, a sípok, a kürtök, a dobok, a tam-tamok, amihez járult a fanatikus nép kiáltozása.

— Mikor a csónak elérte a víz közepét, az evezősök abbahagyták az evezést. A papok jeleket adtak, melyek hozzátartoztak a szent szertartáshoz és azután a négerek a papok parancsára megragadták a hajadont, hirtelen gyolccsal becsavarták, mint valami mumiát; kezét, lábát leszorították, aztán a főpap intésére felkapták és nagy lendülettel behajították a Nilus közepébe a krokodilok és halak prédájául.

— Ez volt minden évben a szent áldozat a termékenységet adó Nilusnak, mely őket fenntartotta és éltette. Ma már csak azt a cifra babát dobják a vízbe a szent ünnep napján, melyet a szimbolum kedvéért valamely üzletben vesznek, hogy a nép szemeláttára az ünnepet mégis megtarthassák: „Sic transit, gloria mundi!”

Ibisek.

A kairoi Shepherd's Hotel kertjében sétálgattam a hajóindulás előtti nap és gyönyörködtem az exotikus fákbán és buja virágokban, mikor a postásfiú levelet kézbesített. Átfutottam a sorokat, meghívás volt, estebédre. Napnyugta előtt autót hozattam, aztán robogtam Kairo népes utcáin ismerőseimhez. Lakásuk villaszerű épületben volt, túl a nagy nilusi hídon, kert közepén.

Kedvesen fogadtak, majd felvezettek a háztető terraszára, mely kétemelet magasan volt a földtől. Csodás látvány volt innen körülnézni, előtttem Kairo tornyaival, mecseteivel, fellegvárával és a Nilus fölé hajló négy híddal. Oldalt pedig Gizeh, az óriási piramisokkal és a Sphinx rejtélyes szobrával. Mindenütt palmafák, melyek ünnepélyes komolysággal szegélyezik a Nilus csillogó vizét, a szent vizet, amelytől függ Egyiptom sorsa. A háttérben pedig a messze láthatárba vesző Lybiai sivatag, a túloldalon pedig a Arábiai pusztaság.

Ez a hely beállítása, ez környezi azt a terrasz-tetőt, ahol kényelmes nádfonatú karosszékekben, ci-

garettafüst mellett beszélgettünk a látképről. Pontosan beszámoltam barátaimnak napi munkámról.

... „Reggel tíz óra körül értem Gizeh-ze. Por és meleg ömlött rám a piramisok körül. A kiégett téglák és a kiégett föld jól kiegészítették egymást. Egészen természetes hat, hogy ebből a földből, ilyen piramisok emelkednek föl. Valósággal kelléke ennek a vidéknek a piramis, úgy mint a mi falvainkban természetes, hogy az akácfák közül messzire kilátszik a hegyes templomtorony, mert ennek a földnek az a karaktere, épúgy, mint piramis is csak Egyiptom földjéhez való, a pálmákhoz. Nilus partjához és a végtelemben nyuló sivataghoz. Felmenni a piramis tetejére, meglehetősen küzdelmes dolog, de Cheops ezt megérdemli. A halhatatlanságot jobban nem lehetett volna szimbolizálni, mint ezekkel a piramisokkal, melyek előtt homoksirjában ott térdel a Sphinx. Mióta kiásták fehér körömtalpait és mérete megnőtt, azóta félelmetesebb lett a nagy hallgató, de talán nem olyan rejtélyes, mint mikor csak felsőteste látszott ki a homokból, amelybe az évezredek muló évei belemerítették, hogy lassú sülyedéssel elmerüljön az örök homokban. Arca a rege szerint Mykerinos piramis-építőmester képe lenne, de e merev arc, az ürbe néző szemekkel, köajjkával, melyet sziklapecsét zár, nem más, mint az Idő, a rejtélyes, kifürkészhetetlen Idő képe, mely örök és változatlan, mulandósága csak a kifoghatatlanságát jelzi, mert hisz tartama örök. Mögötte a Cheops, Chephren és a Mykerinos piramisok pedig a halandó ember küzdelmét hirdetik, — a halállal

szemben. Ez az egyiptomi forma, piramisok építésével játszani ki a halált és rögzíteni a muló időt. „Ahány ház, annyi szokás” — mondja a közmondás, a forma ország és világrészek között változik, de a mögötte húzódó gondolat örök és a legigazabban örök emberi, lényege ez: „Ki kell játszani a halált, nincs mulandóság, — csak halhatatlanság, de ehhez keresni kell a formát!” Ekkor a nap már lemenőben narancsvörösre festette az ég alját. És napnyugat felől kedves lebegéssel kezdtek elhúzni felettünk az Ibisek. Először párosával jöttek és kecses repüléssel röppentek el nyugat felé, aztán többen érkeztek, kisebb csapatokba verődve és vonultak kelet felé.

— Ezek a nap elé mennek! — jegyezte meg házigazdám.

— Elrepülnek a Nilus deltái felé és mikor a nap feljön, akkor az ébredő hajnallal jönnek vissza a földekre. Szent madarak, a benszülöttek nagy tiszteletben tartják őket, nem szabad vadászni rájuk, mert az megbotránkoztatja az arabokat. Régi emlékeiken mindenütt szerepel ez a szent madár, nekik szimbolum és a múlt emléke. Hány ezer év múlt el Egyiptom virágzása óta és azótától fogva mindég befutják ezek a madarak ősidőktől kezdve megszokott útjukat. Ezeréves ösztönük hajtja őket és ők járnak, egyre járnak az évezredek irányvonalát, úgy, amint száz és százezer madárösük a nagy Pharao idejében járta!

Csodálatos látvány volt a vonuló madarak hada, mintha nagyméretű hópihék szállongtak volna a leve-

gőben és valami rejtélyes légáramlatot követve mentek volna kelet felé.

Ibisek! Egyiptom madarai, még bennük él az ősidők emléke, hogy soha ki ne vesszen, hanem madárlélekből madárlélekbe szállva mindenkor fennmaradjon...

Közben a nap színe teljes vörösre változott és ezzel a különleges narancspiros színével megvilágította Gizeh-t, az ott trónoló pyramisokkal. Festői látvány volt, — csodakép. Egyiptom egész karaktere benne lüktetett e látványban. A Pharaok hatalmas alkotása, évezredes nagy sírboltjuk vörös színben úszott. A mészkockák sárga teste pirosan fénylett, mintha királyi bíborpalást takarta volna, a levegőég rózsza mosolygással ölelte körül őket. Szépek voltak és hatalmasak. Cheops, Chephren, Myherinos, óriástestű síremlékek, a halhatatlanság nagy kőoszlopai, melyeknek árnyékában kőajkával hallgat a Sphinx és méri az időt, a végtelen űrt, nézi a homokporszemek néma mozgását, — a végtelen semmit! Ezt tette már évezredek óta és ebben nem zavarja meg kötestét, a jelen idők rohanó árja. Ő a végtelenség és az örök idő szimboluma. Ő Egyiptom földje!

Házigazdám szóljt újra:

— Mennél régebben vagyok itten, annál jobban szeretem ezt a földet; úgy érzem magam itt, mintha egy nagy mélység szélén állanék, amelynek oly mély az alja, hogy köd takarja a kémlelő szem elől. Így vagyok Egyiptommal. Mennél többet foglalkozom ennek a földnek történelmével, annál mélyebben látok

be az egyetemes emberiség életébe, egészen a meséig terjedő ködvilágba. Jézus előtt hány ezer évvel minő hallatlan kultúra volt itt. Nem tudom, bent járt-e az egyiptomi múzeumban, amely innen túl a Niluson, a nagy híd mellett fekszik. Ha volt, akkor el kell ámulnia, hogy eddig is mit hoztak már napfényre ebből a földből. Nem beszélek a görög világ maradványairól, amelyek ezen a földön másodrendű eredetűek, csupán az ősegyiptomi dolgokat említem, amelyek Krisztus előtt jó néhány ezer év előtről valók. Azok a szobrok, sirlapok, oldalszárnyok, falfestmények, sarkophágok, mumiák, kőtárgyak, ékszerek, írássok, festmények, szerszámok, házieszközök, fegyverek, ruhák, bútorok és ezer apró dolog, ami ott össze van gyűjtve, azt hiszem, megdöbbentő képet ad arról a letűnt világról, amely az idő folyamán lepergett a multba és az alattomos homok nyomát eltakarta. Nagy királyok emlékei a különböző dinasztiák idejéből, szobrok, reliefek, királynevek: Onnos, Sehme, Djozer, Psusennes és egy légiója a neveknek, melyek mind lemosódtak a multba. De rajtuk át, életük menetén belát az ember hihetetlen mélyre, ezredévek legmélyére. Nem egy életet, de életeket kellene eltölteni abban a múzeumban, hogy az ember megértse a nagy fáraók korát.

Házigazdám elhallgatott és én félve törtem meg a csendet, egy csapat vonuló Ibisre mutatva:

— De ezek ott voltak a legelső király mellett is és minden nemzedék megfestette őket, amint körül-lengik a királyok táborát. Kecses alakjuk, hófehér

testük szemernyi sem változott évezredek óta, még talán jellemük sem.

— Hogy érti ezt? — kérdezte házigazdám.

— Épúgy nem értenek — feleltem — és épúgy nem törődnek velünk ők, mint ahogy nem törődnek a piramist építő fáraók népével, akik rég letűntek a földről. Ezek az Ibisek Egyiptom örök madarai, amelyek el nem pusztulhatnak innen, mert eltartja őket a föld, itatja a Nilus és napfénnel fürösztí őket az örök nap.

Ekkor a nap már csaknem lement és végső sugaraival rózsaszínt vetett az Ibisek vonuló csapatára és ezek úgy lebegtek a tiszta légben, mintha szállongó rózsafejek lennének. — Egyiptom pelyhes virágai.

Afrit.

Szombaton végre reggel nyolekor elindult a Cook hajó, fel a szent folyón.

Sekélyes vizével lassan halad a Nilus, hogy deltanyelvével beöntse vizét a tengerbe. Zátonyos mederágyán csalóka víz tükrözik a ragyogó napsugárban és a gőzös nehezen halad a cataraktok felé. Néha szél támad, amely sodorja a hajót és odanyomja a homokhátakhoz, amit az iszapos víz alkot, lassú folyásával. Ilyenkor megdől a gőzös, mint a szárnyaszegett madár és kezdődik a vontatás, a horgonykötelek segélyével. Lassú, unalmas munka, melyet csak a benszültt dereglyések fülsiketítő hangzavara élénkít. Az egyetlen mulatsága az utasoknak, ha elúnták nézni az egyhangú partszegélyt, odadőlni és nézni a hajóslégények munkáját. Asynt fölött újra zátonyra kerültünk. Előttünk a parton egy arab falu lapult meg, sárfészek házaival a magasnyakú pálmák alatt, de mi oda voltunk szegezve a Nilus közepére, mert a szél felnyomta a hajót a homokzátony gerincére. A hajóslégények torokserege ütemszerűen kiáltozott, míg a horgonykötelet feszítette és mi a fedélzetről néztük e

furesa népnek sürgős munkáját. A vállalat nagy néger tolmácsa állott mellettem, mikor egyszerre elkiáltotta magát: „Jackal, jackal!“ És valóban, a tulsó part homokföldjének üregéből egy kutyapofájú sakál szökkent elő — a legények fülsiketítő lármájára —; aztán felkapva a partoldalra, vágatva menekült a sivatag felé. Az egész egy pillanat volt, aztán eltűnt és újra életnélküli lett a partoldal. A négerek, berberek, csobok pedig gépies kiáltást hallatva dolgoztak tovább. A szél ellenünk volt és nagyon nyomta a hajót a zátony felé és hozzá még itt volt a folyó kanyarulata és így az ár sodra is ellenünk dolgozott és minthogy víz ellen kellett haladnunk, a lehető legnehezebb helyzetben voltunk. De azért órák hosszút folyt a munka, a hajó meg-megremegett, amint gerince szántotta a homokfövenyt. Már sikerült az ár felé imbolyogni, mikor egy kiáltást hallottam: „Gayassa!“ Felnéztek a munkások és a kanyarulatnál egy vitorlás sodródott elő, az ár hajtotta.

Vitorlája, mint egy madárszárny, félívben volt kifeszítve, gyorsan jött, az ár hozta, a szél tolta. A hajó teste tele volt emberekkel, csupa fej volt a nyitott hajótest belseje. Turbán, burnusz és női fátyol.

Iszonyú láрма támadt erre, minden nyelv megmozdult, úgy a gályán, mint a mi munkásainknál. Sürgős, futkározás, nyüzsgés éledt a hajókon, minden kéz munkában volt és minden nyelv pergett. A déli nap erősen tűzött és a megfeszülő embertesteken csillogott a fény. Különösen a zsíros fekete testek, szudániak és szenegáliak fénylettek sötét bőrükkel erő-

sen, de azért a többi is csillogott az éles sugaraktól.

És a vitorlás jött, egyre közelebb jött a mi tehetetlenül vergődő hajónkhoz. Jött, mint a végzet, amelyet nem lehet elkerülni. Ezzel mindkét hajón tisztában voltak és készültek a hajók összeütközésére, melyet megállítani emberi erő nem tudott, mert náluk erősebb két hatalom, a szél és a víz árja okozta.

A gayassa vitorláját összevonták és fönt az árbocon guggolva, mint egy majom, dolgozott az öreg szerecsen. Lent minden torok ordított és minden kéz dolgozott, ki póznával, ki lapáttal, ki sulyokkal. Egyszerre pördített a víz sodra a gályán, az megfordult és odavágódott hajónkhoz; most rémes recsenés és még szörnyűbb kiáltás hallatszott. Oly borzasztó kiáltás, aminőt egyszer hallottam csak, évekket ezelőtt, mikor a pusztán kigyulladt az ököristálló és bentégtek az állatok, mert nem lehetett őket kimenteni. Akkor a megkötözve üszkösödő állatok belsejéből tört ki ilyen hang, aminőt most hallottam. Régen volt ez és azt hittem, ezt a hangot nem fogom hallani többé és ime most itt, a Nilus ölén újra felhangzott előttem!

Egy szudáni az oldalfalról lezuhant a két hajó közé és az, mint a malomkő a búzaszemet, összemorzsolta őt. De míg a lélek ki nem szállt belőle, felhőrgött testéből az a rémes hang, amelyet a multban hallottam már, az elevenen égő állatoktól, ép ily szörnyű módon feltörni, mint most belőle.

A gálya vitorlaárboca éppen a felső födélzetünk korlátjáig ért. Az árbocon dolgozó öreg szudáni merev

arceal nézett a bárkába alá és hallgatta a vad segélykiáltást, míg az el nem némult. Akkor csak annyit mondott: „Afrit!“ És ezzel leszállt az árboeről.

A többi a tolmáctól tudtam meg; a szudáni fia volt a szerencsétlenül járt legény és az öreg nagy fájdalmának kifejezésére jajveszékeltő szót nem hallatott, csak ezt az egy sóhajtást: „Afrit!“ Megkérdeztem a dragoman-t, mit jelent ez a szó és a néger tolmács így válaszolt:

— Uram, ez nem a mi szavunk, ez a délnéger szavajárása, megfelel a kismetnek, nálunk ugyan ördögöt jelent, de ha egy Afrika belseji néger ejti ki, akkor azt jelenti az ő felfogásukban: „Minden rendben van, ennek így kellett lenni! Allah akarata!“

És úgy is volt, egész természetesnek találták az esetet. Rögtön elővettek két deszkát, arra ráfektették a kimult négert, letakarták gyékénnyel, aztán eveztek nagy gyorsan a part felé.

— Hová mennek? — kérdeztem a dragoman-t.

— Látja uram ott azt a fehér kupolát a pálmák alatt? Ott van a közeli falu temetője. És minthogy a nap hanyatlóban van, ők sietnek föld alá tenni a négert, hogy naplementére — örök nyugvóhelyén legyen.

Az egész olyan gyorsan történt, mint a gondolat. Míg a tolmács elmondta szavait, a gálya máris partot ért, az emberek felkapták a gyékénnyel letakart holttestet és futva mentek a pálmafák felé, amelyek mellett a temető fekszik.

Az öreg szudáni, aki a fiát vesztette el, nyargalt

a legsebesebben, mint akinek a legégetőbben volt sürgős, hogy befejezze a dolgot. Hiszen valójában nem történt semmi, csak annyi, hogy egy élő homokszem alápergett a mélységbe és porrá lett a többi között, ez pedig semmivel sem több, mintha a Nilus az ő lassú folyásával hajt maga előtt élettelen homokszemeket, melyeket aztán beletemet a tengerbe.

Ki olvassa meg a homokszemeket, vagy az elhulló négereket? Legfeljebb egy röpke szó hívja őket, mely annyi, mint a mindent befödő homok árja. Az ős szó, mely mindent elintéz: „Afrit“ és azzal vége!

Pa
me
sa

Pa

old

a

--

és

no

az

le

O

A Nilus partján.

— Ma sokat fogunk lovagolni! — mondtam Mrs. Payne-nek —, de ne vágtaztassa annyira csacsijat, mert az öreg arab alig tud utánunk loholni, pedig saruját is kézben viszi, hogy ne gátolja futásközben.

— Az arábiai rész felé megyünk? kérdezte Mrs. Payne.

— Dehogy! — a Lybiai sivatag irányába, a másik oldalon nincs mit keresni!

Ezzel leszálltunk a Nilus hajóról és fölkapva a csacsihátra, ügettünk Memphis felé.

— Most haragudni fog — szoltam barátnémhoz —, mert úgy fogok tenni, mintha Baedeker lennék és elfujom a mondókámat. De remélem, megbocsátja nekem ezt a szolgai munkát, mert az egész csak azért teszem, mert érdekel, hogy milyen hatással lesznek aztán magára a látottak?

— Nos? Halljuk az idevágó fejezetet.

— Csak egy szó az!

— És hogy hangzik az a rejtélyes szó?

— Memphis!

Rámnézett szép szemeivel s aztán így szolt: Olyan furcsa, mikor maga ilyen súlyos szavakat

mond ki, mert egyszerre feltódul emlékembe, mind az, amit erről az ókori városról hallottam. Látom fehér falait, nehéz gránitköveit, edfui homokkőből épült palotáit, hallatlan forgalmát, sphinxekkel ékesített nagy útait, templomait, Ramses-talapzaton álló szobrát! Itt nyüzsög előttem az ókor nagy városának lüktető élete! Ugy, mint az a pálmaliget, amelynek a szélverésre hajladoznak fái!

— Az a pálmaliget, amelyet most megemlített, mind erre meg fogja adni a feleletet!

Ezzel megsűrgettük az álmosodó csacsikat és egy-kettőre belelovagoltunk a pálmaligetbe. A vezető aronnal magvarázni kezdte, egy-két kődarabra rámutatva: „Memphis“, az ókor világvárosa. A távolabbi pálmák alatt egy gránit sphinx lapult, előttünk pedig földre fektetve hatalmas kőszobor.

Leszálltunk a nyeregből és a szoborhoz siettünk. II. Ramses volt hanyat fektetve a pálmák alatt. Nagyméretű emlékmű a nagy király jellegzetes fejével: körülnéztünk, egyéb semmi, lejjebb egy fehér-falu arab falu lapult meg nagy szerényen és semmi, de semmi más nem volt ott.

— Ez Memphis!? — kérdeztük a vezetőt. — Ennyi maradt volna meg abból a hatalmas városból?

— Pár lépést tessék előre menni! — felelte ő. — Ott még van egy csomó emlék a nagy Memphistől!

És csakugyan a pálmák alatt favázás ház állott, amelynek belseje múzeum volt. Nagyméretű szobrok csonka maradványai, kifaragott kövek halmaza. Ez volt Memphis, sem több, sem kevesebb!

Mikor újra nyeregbe szálltunk, Mrs Payne megdöbbenve mondta: Hallatlan, hogy semmivé lesz minden. Az egyiptomiak világvárosa úgy eltűnt, mintha sohasem ült volna a földön. Mért fut, mért épít az emberhangya egy életen át, nemzedékeken át, századokon át, ha az idő így le tudja törölni a földről az ő életük nyomát! Kétségessé válik az élet célja, ha a könyörtelen idő ilyen megsemmisítő erővel képes mindent elpusztítani, mindent, mi embertől származik!

— Egészen nem tűnt el, azt láthatja a maradványokból, de élni még él a lelkünkben és megelevenedik fantáziánk által és ha Memphisre gondolunk, akkor előttünk nem a magános sphinx, nem a ledőlt szobor, nem kötörmelék van; de a lüktető életű város, nyüzsgő embersokaságával, fehér várfalaival, királyi palotájával, Hathor templomával, amely itt él a földön és hatalmával uralkodik, míg élettartama tart, míg el nem jó elmuló ideje és Kambyzes, a perzsa uralkodó meg nem jelenik falai előtt és romba nem dönti. Ezzel Memphis elvirágzott, csakúgy, mint a lótusvirág, vagy a napjainkban pompázó rózsa, mely lehullatja szirmait.

Ez alatt kiértünk a pálmaligetből és a homokdombon ott állott a Sakkarah piramis, lépcsős testét már nagyon kikezdte az idő, kőköszáiba nagyon beleharapott fogával, de azért ő áll rendületlenül, mint az erdők legvénebb „böhönce”, a piramisok között, azt jelképezve sárga testével.

Szomorú, sivár földön mentünk, amelynek ho-

inokfővénye mindent egyformán eltakar és itt a hepe-hupás talajon rejtélyeket takar a föld, csak nehéz megtalálni a titokzatos ajtót, melyet az idő milliárd homokszemmel teleszórt, hogy elrejtse a kíváncsi szem elől a föld mélyén lapuló titkokat. Nem csekély akarat kell ahhoz, hogy itt, az összefutó homokföldön valaki megtaláljon valami jelt, nyomot, csapást, mely aztán célhoz vezet és a sok ezer éves multnak feltárja egy-egy lezárt fejezetét.

A francia Egyptologus Aug. Mariette 30 évet töltött el a homokszemek között és ő bukkant rá az ősidők különleges temetőjére, az Apis bikatemetőre. A szent állat nagy tiszteletben állott a fáraók népénél és így, mikor kimult, akkor is megadták neki a különleges tiszteletet, mellyel életében felruházták. Külön bikatemetőt építettek a föld alá s ez a Serapeum, amelyet aztán a francia kutató megtalált és feltárt számunkra.

Lankás hajlaton mentünk be a földalatti üregbe, amelyben negyvenhét bika szarkofágja állt, hatalmas gránitkőből kifaragva. Most is ott vannak még a szarkofágok, de a bebalzsamozott bikák rég eltűntek a kősírokból. Az utolsókat Mariette Párisba vitette és a gyölesbe takart bikacsontvázak most a Louvre múzeumban fekszenek.

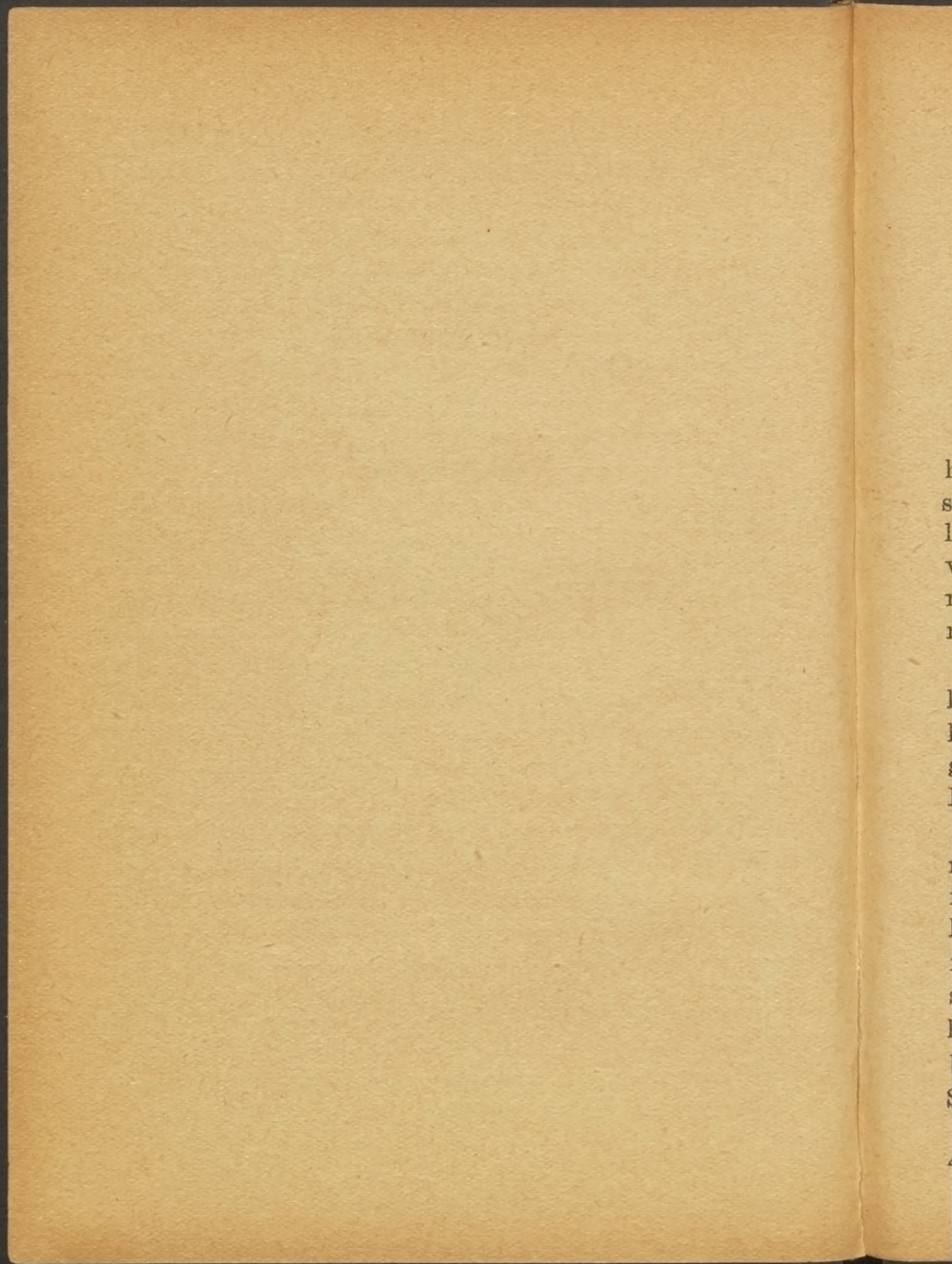
Itt üres az egész földalatti sír, hatalmas méreteivel imponál, de ez tulajdonképpen Ptah isten temploma, akinek szent bikáit ide helyezték el. Hatalmas kőalkotmányok ezek a bika-szarkofágok négyméteres nagyságukban, egy kőből kifaragott

fedéllappal. Mennyi munka, mennyi emberi erő kellett, hogy mindezt megcsinálják és minő fanatikus hit Ptah isten iránt, hogy a neki szentelt bikát ily tiszteletben részesítsék, még kimúlásuk után is. A folyosók labirintusa oly imponáló, mintha az ember valami rejtett birodalmat járna be, mely a föld alá süllyedt. A fülkék, a folyosók, az óriás súlyú szarkofágok, melyeket ide becipeltek, vetítés módjára sejtetik innen a föld alól az élőkkel, hogy minő hatalmas birodalom, minő nagyszerű nép élt itt évezredekkel ezelőtt a fáraók korában.

Mikor visszalovagoltunk a Niluson veszteglő hajóhoz és a pyramisok mellett elhaladtunk, azok ott álltak nagy némaságban előttünk, úgy ahogy évezredek előtt ráültek a földre. Ekkor Mrs Payne, aki nagy bosszúsan hajtotta el magáról a rátappadó legyeket, így szólt hozzám:

— Mondja, miért élünk mi? Hát többek vagyunk, mint ezek a legyek, amelyek most minket belepnek? Itt, ebben a világban az évezredek mellett, az évek úgy összezsugorodnak, hogy egy emberöltő hozzá semminek tetszik. Ugy érzem magam, mintha irtóztató, mély szakadék mellett állottam volna most és azon át beláttam volna a messze multba, amely lábunk alatt van, mélyen elrejtve a föld alá és amelynek kis töredékeit az ásatások koronként felszínre dobják!

— És ezek mind csak azt igazolják, — mondtam Mrs Payne-nek —, hogy a külsőségek megváltozhatnak, de az élet, az mindig egyforma marad, minden népnek, minden kornak és minden nemzedéknek!

A pyramis.

Szép csöndesen kötött ki a Cook-hajó a parti hidnál, ütődést alig lehetett érezni, minden olyan simán, oly csendesesen ment, ahogy azt a finom utasok lelkiülete megkívánta. Elsőnek szálltam partra, aztán vártam a többieket; végre ott volt mellettem amerikai barátném, Mrs. Payne és indulhattunk a kirándulásra.

A felnyergelt csacsik, a hajesárokkal ott várakoztak ránk a pálmák alatt, mindegyikünk kiválasztott egyet, de nem ültünk fel az állatokra, hanem gyalog mentünk egy darabig a pálmakertek között. Kedves is volt, szép is volt.

Egy ilyen pálmakert sárkerítésénél megálltunk, mert aranyos kis teve sütkérezett az anyjával a hűs fák alatt. Alig lehetett a kis vemhe hat hetes. Nagy kíváncsisággal bámult a világba és úgylátszik, még fehér embert nem látott, mert érkeztünkre mohón sietett a sárkerítéshez. Anyja guzsbakötött lábakkal hevert a földön, az egyik pálma alatt. A kis teve-bornyú pedig ott ficánkolt előttünk a kerítésnél. Süteményt, cukrot adogattunk neki és szelíden simo-

gattuk fakó szőrét. De az anyatevének nem tetszett a dolog és furesa hangon hívta fiát, hogy térjen vissza hozzá. A tevebornyú nem hallgatott a hívó hangra, amely mind erősebb és mind riadtabb lett. Végül szörnyű bögéssé fajult. De minthogy ez nem használt, ezért a teveanya összekötözött lábaira támaszkodva, dobta magát előre, hogy elérje féltett bornyát. Rettenetes látvány volt ez, amint ez a hatalmas test térdkalácsán gördült arra mifelénk és közben bögött, rüggyentett olyan kínos hangon, amellyel félelmét elárulta. Szörnyű hang volt ez, az anyai szeretet, a félelem és a tehetetlenség érzetének fájdalma volt belekeverve ennek a szegény állatnak a hangjába és látszott, hogy oly mélyről szakadt fel bensejéből, hogy az egész teste rengett bele. Ezért mi tovább mentünk, mire a felzaklatott állat megnyugodott, a tevebornyú pedig odatérdelt anyja mellé és szopikálni kezdte. A fák maradoztak körülünk és már csak egy kis liget volt előttünk, ezért fölültünk a csacsihátra és úgy dőcögtünk a pálmák alatt. Mikor kiértünk a ligetszélre, a nagy homoksisivatag szomjas testével ott feküdt előttünk és rajta szembe velünk a három Darshur pyramis, az alsó távlatban még öt, köztük a Sakkarah-pyramis.

Oly szép, oly érdekes, oly szokatlan és oly örömszerző látvány volt, hogy önkéntelenül megállítottuk csacsijainkat, hogy a képben gyönyörködhessünk.

Ha valami csendet tudott teremteni, úgy ez a nyolc pyramis azt meg tudta tenni, amint ott ültek szimmetrikus formáikkal a sivatag fővényén. A pál-

masorokon kívül, teljesen a kopár földre simultak, nehogy valahogy a legkisebb árnyék is megzavarja magános kőtestük egyformaságát. Felejtethetetlen táj, a világ egy pontja sem tudja bemutatni ezt, amit itt lát az ember. Egyszerre az egész táj élni kezd, mert ez a nyolc pyramis holt testével életet önt a sivatag környezetébe. Meghatottan néztük a képet, aztán Mrs Payne nőgatni kezdte csacsiját, hogy a Darshur-pyramisokhoz közelebb menjünk. Ekkor megszólaltam:

— Azt hiszem, kár megközelíteni őket, közelről vesztenek nagyszerűségükből. Hisz emlékszik a Gizehkre, mellettük állva a durva kőkockák ormótlanlansága bántotta az ember szépérzékét, de innen távolról, ahonnét csak alakjuk pontos méretet követő figurája tündöklök az ember előtt, innét sokkal szebbek, sokkal érdekesebbek.

— És rejtélyesek — mondta Mrs Payne.

— Ez a hivatásuk éppen —, hogy titokzatosan hassanak, mert hisz évezredek titkát rejtegetik. tegetik.

— Micsoda titkot? — kérdezte Mrs Payne.

— Az emberiség titkát, mindannyiunk titkát, melyet már ezerévekkel ezelőtt megpróbáltak megoldani.

— És ez a pyramis oldotta volna ezt meg?

— Valahogy így van — feleltem. — A pyramis, mely sok ezer év óta áll és hirdeti alkotója halhatatlanságát. A pyramis győztes maradt a nagy csatában, melyet alkotója elvesztett volna nélküle.

— Minő harcról beszél maga? — tudakolta Mrs Payne.

— Az örök harcról, melyet a halandó ember a halál ellen folytat lelke egész hitével, minden energiájával.

— Egyszóval maga szerint a pyramis a halál elleni harc szimboluma.

— Talán úgy mondjuk — egyik megfejtési módja! — feleltem. — Mert, ha elgondoljuk a helyzetet, abból megoldva látjuk a misztikus titkot. Egy Pharao, népek, hatalomnak és rengeteg kincsnek ura. Tudatában van a halál gondolatának. Ez ellen küzd ő, ezt akarja lebírní oly alkotással, mely nevét halála után is fenntartja. Összehívja főembereit, tanácsot ül velük, aztán kirendelik a rabszolgahadat és a homokföldre elkezdik építeni a pyramist. A pyramist, amelynek csúcsa áttöri a halál birodalmát és ezredévek múlva is az élők világában marad! Évezredek küzdelmének, az emberi lélek nagy vergődésének szülötte a pyramis!

Az ember hüvelyben élő lélek, egy nagy vágyat hordoz legbensejében. A halállal felvenni a küzdelmet, megtalálni a halhatatlanság útját. Ennek az ösztönnek, örök gondolatnak könyvelven való kifejezése a pyramis. Mert vegye az évezredek lelkiéletet, azt a gondolkozási kört, amelyből még hiányzott a mi Jézusunk alakja, akkor egyszerre természetesnek fogja találni, hogy abban a korban csak külső eszközökkel, külső hatásokkal gondolhattak arra, hogy lebirhatják a halál hatalmát.

A halhatatlanság gondolata a legmélyebb tudat az emberlélekben. Minden megszületett embernek erre van felépítve az élete. Ezt szolgálja a család, ennek van szentelve a munka és ez az élet benső tartalma. Hogy micsoda fejlődésen ment át ez az élet-ösztön, ez a halál elleni harc, a merev pyramisoktól Dante költészetéig, vagy Wagner zenéjéig, azt bizonyítja az egyetemes emberiség kultúrtörténete. Mi előttünk — vándorok előtt —, mikor ezen a pusztán földön feldobbanik a pyramis szabályszerű alakja, akkor a halhatatlanság primitív gondolata körvonala-
zódik előttünk, az a gondolat, ahogy az évezredek előtt élő ember elképzelte azt, hogy ő miként győzi le a halál hatalmát és vívja ki maga számára a halhatatlanságot. Mindent külső erővel, de ez abban a korban nem lehetett még másképpen, mert még nem volt akkor lelke az emberiségnek. Kellett jönni egy isteni csodának, hogy az emberiség lelket nyerjen!

— Egyetértek avval, amit mond — szólta Mrs Payne —, maga a pyramisról beszélt és vetítette Jézus alakját. Őt, aki az Emberiség lelke!...

— Nos látja — feleltem —, milyen játékszer lett egyszerre hozzá képest a Pharaók pyramisépítménye. Kis vakondturás, kis emberi iparkodás, mely ma még állja az idők viharát, de azért az ember érzi, hogy mégsem fog tartani az idők végéig, ez mégsem örök. Mert nem isteni eredetű!

Ezután szóltanul néztük egy ideig még a pyramisokat, melyek erősen ültek a föld porondján és a ragyogó napban királyi látványt nyújtottak, aztán

visszaügettünk a hajóra. Nem mult el üresen azért a nap, mert láttunk egy nagyméretű emberjátékot, amelyet az eltűnt nép kieszelt, nagy munkával megépített, csak azért, hogy leverje a halál árnyát és kijátssza az elmúlás törvényét. Mutatványnak nagyszerű, gondolatnak bizarr. Egyiptom földjére való, más földön el nem képzelhető, csak itt, ahol örökké ragyog a nap és szünetlen áramlik az idő árján a homok, mely mindent, mit emberi kéz alkotott, előbb-utóbb beföd és eltakar.

A Nilus madarai.

Nádfonatú széken ültünk, a hajó hátsó födélzetén és néztük a partot, a napfényben ragyogó homokbuckákat, a Nilus medrében terpeszkedő zátonyokat és a rajta tanyázó vízimadarakat. Amerikai barátom csodálkozva jegyezte meg: „Mennyi madár lepi el ezeket a homokfövenyeket!”

— Látja! Mrs Payne. — Ez a Nilus völgy a madarak hazája! Sehol oly jó dolga a vízi vadnak nincsen, mint éppen itt, ahol a lassú folyású víz mellett, zátony zátonyt követ és fészekrakásra, féregvadászatra, halászatra, rövidröptű portyázásra mindenütt új tanyahely kínálkozik.

— Fészekrakásra? Ugy-e, úgy mondta — kérdezte Mrs Payne. — Ezt nem tudom elképzelni a sivár homokföld puszta partján!

— Olyan értelemben, mint ahogy a mi madaraink rakják fészküket, akár a kóbor fürj, akár a káka tövén költő ruca, úgy nem is lehet ezt elképzelni, mert ezek egészen más fajtájú szárnyasok és ezért a fészekrakásnak is egészen szokatlan formáját találták ki a maguk számára!

— Olyan leleményesek!

— Hogyne! ős ösztönük kioktatta őket, hogy a forró talajon hogy kell fészket rakni, ha azt akarják, hogy utódjaik élve bujjanak elő a tojás-héjból! Ők nem füveket hordanak össze, vagy pálmarostokat, mert az ilyfajta fészkekben a napra kitett tojás megfőne a szó szoros értelemben. Ezért ők kijátsszák a napsugár gyilkos erejét, mély lyukat ásnak a homokba és oda rakják tojásaikat és így a homok hús alja egyenlő hőmérséklet alatt tartja őket, a költés ideje alatt!

— Milyen okosak! — mosolygott Mrs Payne.

— Igen! —, a szerelem azzá teszi őket!

— Maga már megint a szerelemnél tart?!

— Természetesen a fészekrakás egyenlő azzal! Ez a természet rendje, ez az a titokzatos erő, mely leleményessé tesz állatot és embert egyaránt, hogy szerelmi vágyát kielégítse!

— Stop! — szólt Mrs Payne. — Térjünk vissza a madarakhoz. Tud róluk még valami mesét?

— Mesét egyet sem, de való dolgot annál többet, mert sok rejtélyes madár él ezen a tájon. Rejtélyes és ősidőkből eredő!

— Honnét gondolja azt, hogy ősidőkből való madarak élnek itt? — érdeklődött Mrs Payne.

— Csak abból, hogy az ókor történetírói írtak róluk, azt hiszem, ez elég bizonyosság a Nilus madarainak ősisége mellett!

— Melyik történetíróra gondol?

— Herodotosra elsősorban, de Plinius, az ifjú

Plinius is megerősíti Herodotos szavait! Milyen messziről, az idők mélyéből jön az ilyen hang, mint Herodotos hangja és ő mesél, mesél való dolgokat, melyeket beigazol a jelen!

— És miből áll Herodotos meséje? — kérdezte Mrs Payne.

— Sem többől, sem kevesebből, mint abból, hogy van egy madár, amelynek a krokodilus a szerelme?

— A krokodilus? Ez az undok, hüllő! Ugyan, ezt maga sem hiszi komolyan! — incselkedett velem az amerikai nő.

— Igen, ez a madár valóban él és a lille-félék családjához tartozik. Brehm úgy hívja, hogy Pluvianus egyptius, szabad fordításban legjobb lenne krokodil-őrnek nevezni.

— Tényleg őrzi a krokodilt?

— Nemcsak hogy őrzi, de ők ketten együtt élnek. Egymásra utalta őket a természet! A krokodil táplálja, ő meg vigyáz a krokodilra.

— Most már igazán nem értem, amit mond. Sohasem hallottam, hogy a krokodil táplált volna élő lényeket, ellenkezőleg gyermekkorom óta, nem hallottam mást, mint azt, hogy a krokodil kegyetlenül felfal minden élő lényt, amely csak a közelébe kerül.

— Egynek kivételével, a „Green headed Plover“, a „zöldesfejű lille“ kivételével, melyet még a szájába is beereszt.

— A szájába? Hogy gondolja ezt?

— Ugy, ahogy mondom! A krokodil felnyitja szá-

ját, a zöldesfejú lille belerepül és kezdi tisztítani a krokodil fogait.

— Ilyen csőrös fogorvost még nem ismertem eddig! — nevetett Mrs. Payne.

— Csakhogy ez nemcsak fogpucoló és inytisztogató, hanem élelemkereső állat is. És ő abból él, hogy kiszedi a nagy hüllő fogai közt élősködő férgeket, piócákat és ezáltal enyhít a krokodil fájdalmain, aki képtelen azt onnét kikaparni. Néha az is megesik, hogy a krokodil becsukja száját, de madár barátját sohasem öli meg, annyi helyet mindig hagy, hogy a fogsövények között a kis lille szabadon mozoghasson és folytathassa munkáját.

— Látott ön már ilyen madarat? — kérdezte amerikai barátnőm. Mert ha maga látott és megmondja, milyen, úgy elhiszem az egész mesét! Ebből is láthatja, mennyire hiszek magának.

Nevetve válaszoltam:

— Ma mindig meséket emleget és beismerem joggal, mert a természet berendezése, a legnagyobb mese, aminőt idáig kitaláltak. Ugy egymásra utalja az egyes élőlényeket, hogy abból a nagy láncszemből, semmiképen sem tud egy sem kikapcsolódni!

Mesteri munka, emberfölötti erő alkotta és mi csak bámulni tudjuk és csodálkozni rajta, mint ön mondja a mesék világán! Ami most már a krokodilórt illeti, mondom, az a lillék fajtájához tartozik és kedves, fürgé madárka. Ott szokott futkározni egész nap a homokfövényen és ha nagytestű társa, a lomha krokodil elnyújtózva alszik a fövényen, akkor ő ott illeg-

billeg körülötte. Ráugrik hátára, csipegeti az ott tanyázó élősdieket, ha pedig közeledni lát valamit, amiből veszélyt sejt krokodiltársára, akkor elkezd szólni az ő madárhangján. Jellegzetes szavát ismeri a nagy hüllő és ha felhangzik a madárőr kiáltása: „Csip, csip, hoit!“, akkor a krokodil felfigyel és ha meglátja a közelgő embert, vagy veszélyt jelentő állatot, a homokföldről eltűnik és beoson vízibirodalmába. De csak a zöldfejű lille szavára hallgat, csak abban bízik, azzal megértik egymást, ő táplálja és az őrzi őt a veszélyek ellen.

— Mekkora az a madár? — kérdezte Mrs Payne.

— A madár nem nagy, zöldes fekete a feje és a háta, fehér sáv van a szeme felett, szárnya szürke, de az evezőtoll fekete és fehér. Sárgásfehér a hasa, lába vékony és zöldes színű, csőre fekete és kissé hajlott. Rövid bóbitája van, mely belesimul a háttollakba. Ez is úgy költi ki fiókáit, hogy a homokba ássa tojásait. Most már igen ritka madár. A Nilus alsó folyásán nem is található, de a felső kataraktaknál, ahol krokodilok tanyáznak, ő is ott sűrög a homok fövenyén!

— Milyen furcsa az ilyen állat! — szólt Mrs. Payne.

— Oh, ez híres madár! A régi egyiptomiak nagy tiszteletben tartották és a jelképes írásba is felvették. Az ő képe jelentette az „u“ betűt. Nagy tradíció övezi és neve Herodotos óta ismeretes az emberek előtt!

Ezzel elhallgattam, barátnőm is hallgatott, az al-

konyat csöndje vett körül bennünket, az egyetlen zaj volt, a hajó ütemes lapátkerekének zaja, amint verdeste a vizet és nehézkes testével lassan haladt előre! Mi az alkonyodó eget néztük és egyszerre Mrs. Payne felkiáltott:

— Nézze, nézze, milyen furesa felhő vonul ott!

— Nem felhő az! — Figyelje csak jobban meg! Allítsa be rájuk a látesövét!

Mrs Payne szeméhez emelte a triaeder-gukkert, aztán csodálkozva kiáltott fel:

— Ezer és ezer madár! Vonulnak, mennek kelet felé!

— Igen! ezek a Nilus madarai és évezredek óta ívelik ezt a légi útat, amelyen maga most látja őket, nagy felvonulásukban. Ez az ő titokzatos birodalmuk, amelyről először Herodotos szólt az embereknek!

Sakkarah.

Megállítottam a csacsit és odaszóltam Mrs Payne-nak, hogy ő is szálljon le csacsijáról, odaértünk a Sakkarah pyramishoz. A mély homokfövényen kellett gyalogolni vagy száz lépést, ami nem volt inyére amerikai barátnőmnek és rettenetesen szidta a homokföldet.

— Borzasztó ez a homok, minden lépésnél úgy érzem, mintha hátrább volnék, ahelyett, hogy előre jutnék, a cipőm meg tele lesz vele, bárhogy vigyázok is, minden este, ilyen kirándulás után, annyit öntök ki belőle, amennyi elég lenne egy homokórát lepergetni! Azt hiszem, ez olyan föld, amelynek egyre nő a homokja és ha rajta állna és nem határolnák folyók és tengerek, képes lenne az egész világot elnyelni, örökre betemetni!

— Ne szidja ezt a homokot — szóltam rá —, sokat, nagyon sokat köszönhetünk neki, hogy a maga szavaival éljek, egy egész világot!

— Hogy érti ezt? — kérdezte Mrs Payne.

— Nézze, ha ez a homoktenger, az ő lassú folyá-

sával nem temeti be a Pharaók rég letűnt világát, akkor abból a mai napig nem maradt volna fenn semmi, az idő egyszerűen megette volna az összes emlékeket, templomokat, királysírokat. De ez a jótékony homok szépen elföldte ezer éveket, míg jöttek aztán oly nemzedékek, akik kutatni kezdték a múlt értékei után, elkezdték kaparni a homokföldet, mintha varázsszavakat suttogtak volna neki: — Add elő rejtett kincsedet, ne félj, mi nem rablók vagyunk, akik majd kockára vetve, elkótyavetyéljük, de megértő lelkek, akik megbecsüljük mindazt, amit a régmúltból feltársz nekünk! — Így jöttek a kutatók és így jöttek elő a homoksírból az eltűnt világ kincsei!

— Nini — mondta ő —, most látom, a Sakkarah pyramishoz vezet, hogy miért, azt tudja, de úgy-e, most már megmondja!

— Természetesen! A vallomásom így kezdődik, ez a pyramis, a pyramisok ősapja, ő volt az első, aki kibujt ebből a földből!

— És ez olyan nagy dolog?

— Azt hiszem, igen! Mert ne feledje, az első pyramis megszületése, az emberiség egy új gondolata volt!

— És itt a homokföldön született?

— Nemcsak megszületett, de való alakot is öltött, oly alakot, mely ezredévek óta áll, rendületlen változatlanságban! Nem gondolja, kedves Mrs Payne, hogy nem oly könnyű új lépcsőre emelni az emberiség gondolkodását, oly látókörre, amilyent azelőtt nem ismert és amelynek horizontja nagyobb az előzőnél!

— Nem értem tisztán szavait — szólta Mrs Payne —, mert nem látom a maga által említett emelkedést, hogy az miben és miáltal történt!

— De hisz látja a Sakkarah-pyramist, itt emelkedik maga előtt!

— Igen, lépcsős pyramis, nagy kövekből alkotva, amely kövek arcukon viselik az idők nyomát! Ezt látom, de sem többet, sem kevesebbet!

— Ez éppen elég. Vegye a dolgot úgy, ahogy van. A Sakkarah-pyramis nagy terméskövekből van építve. Itt van a fordulópont. Szinte látom a nagy tanácsot, melyet Zoser pharaó tart, Menes fia. Ő, aki a harmadik dynasztia tagja volt.

— Látja?! — Es maga szerint miről tanácskoztak ott?!

— Nem másról, mint arról, hogy a vályog- és homoképítmények porrá hullanak, kell keresni mást, ami erősebb, időállóbb és maradandóbb. Így jutott el Zoser arra a gondolatra, hogy a messze hegyek szikláit kell kiásni és azzal építeni. Elment nagy messzire és elhozta a követ és elsőnek vitte be az emberiség építészetébe, hogy sok ezer év után is rá emlékezzünk Menes fiára, Zoser pharaóra!

— Mikor így visszanéz az ember ezer évek után, olyan gyerekes gondolatnak tetszik, hogy arra úgy kellett rá jönni az embernek, hogy követ véssen a sziklafalból, ha azt akarja, hogy el ne pusztuljon, amit épít — nevetett Mrs Payne.

— Épp ilyen komikus lesz ezer év múlva

az akkor élő embereknek, a mi lokomotivunk és repülőgépünk, mert ki tudja, hogy akkor ők már nem-e a láthatatlan sugarak rezgésen fognak száguldani. Mert mindég az első gondolat a számos, és az első ember, aki rájön az ujításra. A kő atyja Zoser, Menes fia. A többi ember évezredek óta csak követője, akár királyi palotát épít is a terméskőből, akár híd-pillért alapoz vele!

Mrs Payne erre nagy csodálkozásomra, azt kérdezte tőlem:

— Mondja, maga egyiptológus?

— Far away! — kiáltottam fel. — Eszemágában sínes. Hova gondol! Hisz az hallatlan nagy tudomány. Nem, nem vagyok „Champollion a mellényzsebben!” Én csak utazó vagyok.

— Champollion?... a nevét azt hiszem hallottam, valamit elolvasott, úgy-e? — kérdezte Mrs Payne.

— Igen? nevettem — több mint százévvvel ezelőtt leolvasta a hieroglifákat!

— De hát hogyan jött erre rá.

— Nagy ember volt, az kétségtelen, de a véletlen is segített neki; a jó öreg véletlen, amely ilyenkor mindég megjelenik. Jó, vagy rossz alakban, de megjelenik. Nos, neki is megjelent, de jó alakban!

— Valami öreg vándor alakjában talán!

— Eltalálta, Mrs Payne, ilyen formán van!

Egy öreg vándor. Mert itt a víz árján, a kiöntés idejében, a kövek is vándorolnak és egy ilyen vándor-

dorkő bukkant fel Champollion előtt 1821-ben. Ez a kő különös volt, tele hieroglifákkal, de a felírás alatt görög írás is volt. Champollion belement a játékba. És azt mondta magában:

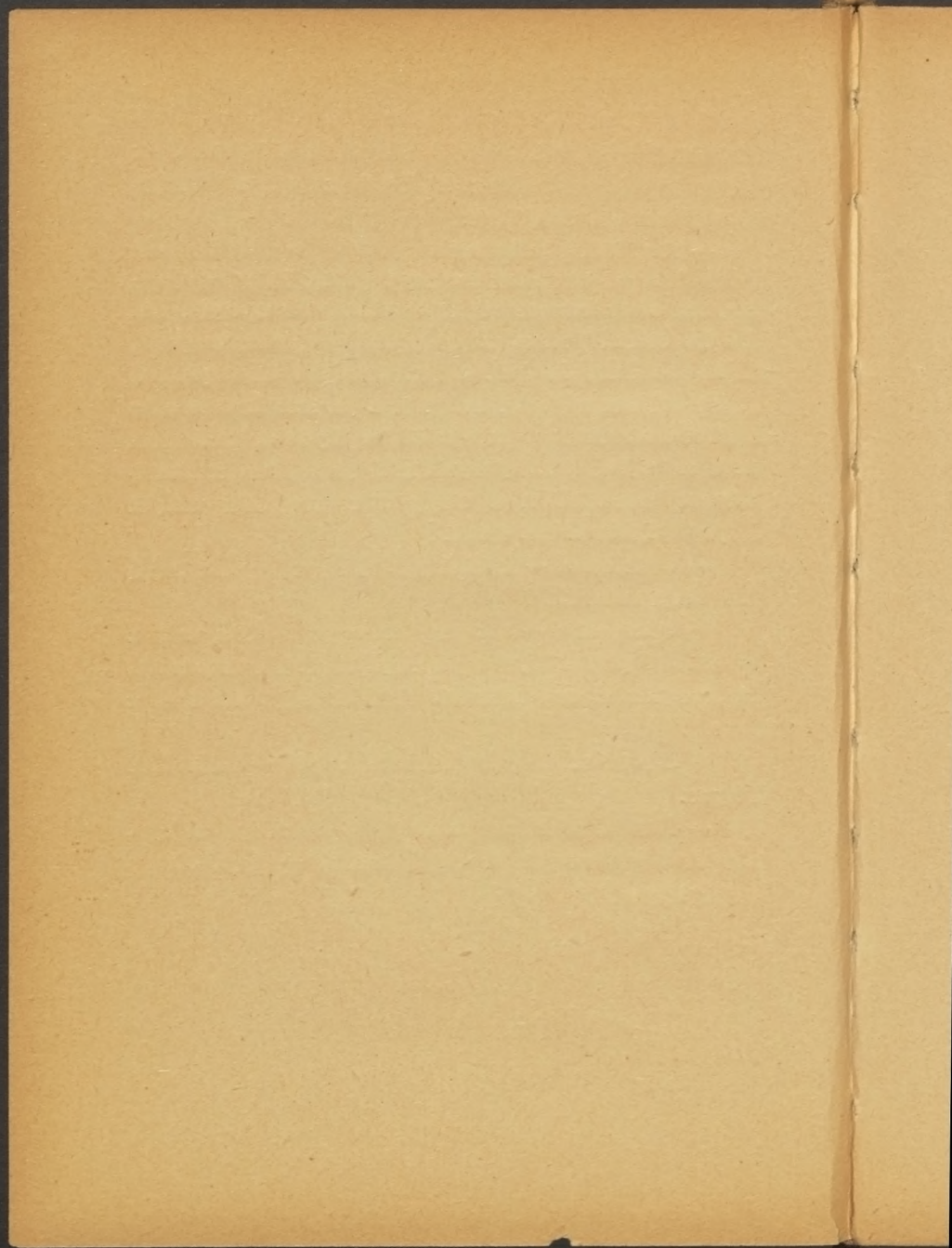
— A véletlen juttatta kezembe ezt a követ, akkor a véletlen rendezte azt is, hogy görög írás legyen a jel-írás alatt és ezáltal a véletlen bizonyosan, azt akarja elérni velem, hogy próbáljam meg a görög nevek értelmét átvinni a jelírásra. És Champollion végig betűzte a görög kulccsal a jel-írásokat és egyszerre csak ezzel a bűvös kő segítségével, leolvastott minden rejtélyt, melyet eddig a jelképirás eltakart. Ennyit tudok ebből a nagy tudományból, melyet Egyiptológiának neveznek.

— Lehetetlen — kiáltotta Mrs Payne. — Biztosan tud még valamit.

— Igaza van — válaszoltam — olvastam még a Manethon pap könyvét az egyiptomi dinasztiákról, modern történelmi munka. Ezelőtt úgy háromezer évvel írták.

— Maga mindig humoránál van! — szólt Mrs Payne.

— Eltalálta, asszonyom, mert mindég az igazat mondom magának Egyiptomról — úgy, ahogy azt ígértem!

A nagy király.

Már egy hete éltünk a Cook-hajón és az egész utassereg baráti körré alakult át, mely minden este megbeszélte a látottakat és elmondta észrevételét a dolgokról, eseményekről, régi emlékekről.

És nap-nap este Mrs Payne-el, amerikai nőismerősnél ültem a födélzeten és úgy, ahogy Kairóban megbeszéltük, meséltem neki Egyiptomról. Egyik este azzal a kérdéssel fogadott:

— Magyarázza meg nekem, hogy van az, hogy dacára annak, hogy Egyiptomnak annyi dinasztíája volt, mégis az összes uralkodók közül, jóformán csak Ramsesnek, II. Ramsesnek vannak szobrai!

Mosolyogva jegyeztem meg:

— Ön, kedves Mrs Payne, mindig fején találja a szöget!

Viccesen válaszolt:

— II. Ramses maga szerint Egyiptom szöge?

— Nem a szöge! — évődtem vele, — hanem a feje! II. Ramses, — Egyiptom! Ó a nagy király, őrá gondolunk, ha Egyiptom földjét földidezzük. Az ő

alakja felel meg annak a fogalomnak, melyet az ókor világbirodalmáról magunknak alkottunk. Hiszen dinasztiák sora élt ezen a földön, melyeknek az egyiptológusok összeállították családfáját uralkodási évszámaikkal és mégis ezek, mind elmosódnak a messze múltba, ahonnet markánsan csak II. Ramses alakja mered elénk.

— De hogy magyarázza ezt? — kérdezte Mrs Payne.

— Nagyon egyszerűen! Az ókor világeseményei az ő nevéhez fűződnek. Akkor a világ Egyiptom volt és itt dőlt el a világ sorsa. Mikor Ramses ellenségei egyesültek, a különböző szíriai vazallus fejedelmekkel és felvonultak Egyiptom ellen a hetiták a likiaiakkal, dardánokkal, kappadociaiakkal, joniaiakkal, kolklusbeliekkel szövetezve, akkor II. Ramses érezte, hogy most dől el birodalmának sorsa, de nem csak az ő birodalmának, de az akkori világ kultúrájának sorsa is. Nagy lelkét igazolja, hogy kellőképpen felkészült a döntő csatára. Kadesnél folyt a harc, melynél véresebb azon időig nem volt felvésvé a történelem lapjaiban és II. Ramses győzött. Leverte elleneit mind és a hetitákat megsemmisítette. De hogy bölcsességét bebizonyítsa, a békekötéskor feleségül vette a hetita király leányát. Először leverte az ellenségét, aztán magához csatolta! Be kell látni, hogy államférfiúi gondolat volt! Nem közönséges lelkű ember az, aki így oldja meg az idő rejtélyeit, melyeket eléje dob a világ árja!

— Kár, hogy nem tudtam ezt róla! — felelt Mrs

Payne. — Multkor bent jártam a kairói múzeumban sokáig elnéztem mumiáját és most sajnálom, hogy mindezeket nem tudtam akkor!

— Örülök, hogy látta azt a fejet. Szikár fej, érdekes vonalú homloksonttal és jellegzetes orral.

— Hallatlan, hogy ez így fennmaradt.

— Bizony annak röpke háromezerkettőszáz és nyolevanöt éve, hogy ő megszületett. Néha az idő elmúlik.

— De, úgy látszik, nem felette — szólt elgondolkozva Mrs Payne. — Háromezer évet megúszni az emberek emlékezetében, nem közönséges teljesítmény. Nem gondolja?

— Kétségtelenül, hallatlanul nagyszerű! De nézze, Mrs Payne, tekintetbe kell venni, hogy az ő neve összefügg a legrégibb népek történelmével, köztük a ma is élő zsidó népével!

— Ugyan! Hát mi köze II. Ramsesnek a zsidókhoz, talán a vallási egyenjogúságot követelték tőle — nevetett az amerikai nő.

Én is nevetve válaszoltam:

— Ki tudja, talán önnek van igaza. Ezt még a történelem nem tisztázta, de egészen biztos, hogy tisztázni fogja. Egyelőre csak annyi kétségtelen, hogy a zsidók Krisztus előtt 1335-ben, II. Ramses uralkodásának tizenegyedik évében fölkerekedtek és kivonultak Egyiptomból. Ez a második világese-mény, mely II. Ramses nevéhez fűződik. Így nő alakja ki a multból, a sok ezeréves homályból.

— Mint szobrai a sivár homokból! — jegyezte meg Mrs Payne.

— Azt hiszem, látja II. Ramses jelentőségét, történelmi súlyát — mondtam erre.

— Imponál alakja, úgy mint rengeteg méretű szobrai; az ember látja körötte a sokezeréves mult valóságát, mert a meséket úgy sem hiszem. Én amerikai vagyok és keresem mindenben, még a mult meseiben is a realitást. Ezért nem tiszta előttem a zsidók kivonulása, a Vörös-tengeri átkelés és a manna-ügy.

— Pedig ez mind tiszta valóság! Népek néha ösztönöket követnek és útra kelnek, a későbbi népvándorlások fényesen igazolják ezt — magyaráztam Mrs Paynenek. — Ösztönöket követnek, mint a méhek, mikor a méhkasból kirepülnek és új méhtársadalmat alapítanak. Ilyen ösztön a népek lelkében az új hazakerésés, mikor az adott viszonyok veszélyeztetik létüket, fajfennmaradásukat; akkor dobbanik meg bennük a gondolat, hogy új hazát kell keresni. Így eszméltek rá a zsidók is II. Ramses alatt, hogy Egyiptom földje nem való nekik. Ott nemzetük nem fejlődhetik és mindig elnyomásban kell sínylődniök, amíg el nem pusztulnak teljesen. Erre verődtek fel és indultak el a Sinai félsziget felé, a Vörös-tengeren át.

— És maga elhiszi azt, hogy a tenger megnyílt előttük varázsütésre és ők száraz lábon átkeltek rajta?

— Nem a tenger nyílt meg! — feleltem —, de a délővi tengereknél, néha rendellenes nagy apályok,

árviasszahúzódások vannak, amelyek összefüggésben kell hogy legyenek a tenger alatti földrengésekkel. Ilyen természeti jelenség jött a zsidók segítségére, melyet ők mint valami csodát kihasználtak és a vízszavonuló ártér homokfövenyén átkeltek a sinai félszigetre!

— Ezek után kezdek gyanakvó lenni magával szemben! — incselkedett velem Mrs Payne.

— Ugyan miért? — kérdeztem.

— Mert amilyen lendületben van, még képes lesz velem elhitetni, hogy Mózes az égből hullt mannával etette népét, a pusztában!

— Részben égből hullt manna volt! — feleltem —, mert a sinai rélszigeten rengeteg „*Tamarix mannifera*” cserje van, amelynek ha egy bogár megcsípi a szárát, azon méztartalmú gumó képződik és az enyhet adó eledel.

— Hogy képzeled maga a dolgot? — kérdezte Mrs Payne.

— Egy angol tudós magyarázata szerint sok ilyen rovar csapódott a sivatag tamarix bokraira és ezek szúrásaira nagymennyiségű mannagumó képződött, ami a vonuló zsidóknak bő táplálékot nyújtott!

— Tudja mit, emiszem, amit mond! — vágott szavamba Mrs Payne. — Ugy beszél, mint aki hisz szavai igazságában!

— Így is van — megígérttem még Kairoban magának, hogy mindég az igazat fogom mondani! Éreznie kell, hogy megtartom szavamat!

— Nos, mutasson még valamit, ami kétségtelenül „egyiptomi!” — kért ő.

— Ekkor eléje tettem II. Ramses összes szobrainak sok-sok fényképét és így szóltam:

— Ime, itt van most ön előtt, ami legjellegzetesebb Egyiptom földjére. II. Ramses szobra, aztán újra II. Ramses és mindig csak ő! Egyiptom halhatatlan uralkodója, a múlt megtestesült képe, II. Ramses, a nagy király, akinek jegyében élt ez a föld és akinek nevében él az emlékezetben.

Usebti.

Szerencsére pár napig vesztegeltünk Luxorban és így nem kellett kergetni a kirándulásokat. A nagyszerű idő boldogságot adott nap-nap mellett ragyogó fényével és így mindenki jókedvű volt. Én hűen lovagoltam minden alkalommal amerikai barátnőm mellett és évdtem vele rendületlenül. Reggel, mikor Mahmud tolmács bejelentette, hogy a mai nap a Ramesseumnak szenteltetik, nevetve mondtam Mrs Paynenek:

— Én meg szentelek önnek a mai nap emlékére egy Usebtit.

— Mi az? — kérdezte.

— Lelki rabszolgapótló — feleltem nevetve.

— Most még kevésbé értem! Pedig a földi életben már elég pótlószerről hallottam, de a lelki pótszerek, bevallom, ismeretlenek előttem. Nem vagyok eléggé jártas a túlvilágon! Sőt egy időre nincs is szándékom planétát változtatni! Megmaradok itt, a földön. A Cook-hajó elég jó, a vendégek kedvesek, sőt tovább megyek, maga is a legokosabb, amit tehet, ha ittmarad mellettem!

— Ezzel az engedelemmel minden alkalommal éltem, csak most futok fel a partra, mert amint mondom, szerzek magának egy „Usebtit!”

Azzal a hajóhídon át felsiettem a homokos partra, felmáztam a lépcsőkön Luxor rakpart-sétányára és besiettem a régiségkereskedőhöz, akinél előző nap kiválasztottam egy fayence Usebtit. Aztán a kis mumia-szobrot zsebre tettem és visszamentem a hajóra.

Mrs. Payne nevetve fogadott:

— Nos, hány ember fogja hozni a „Rabszolgapótlót”, — van-e olyan nagy, mint II. Ramses szobra?

— Annál valamivel kisebb! — feleltem. — Különböben nem férne el a zsebemben! Ezzel elővettem a kis fayence-mumiát... Ime ő, igaz mivoltában! Kapát és zsákot tart kezében, parancsra, ha szólítják, hogy munkába állhasson!

— De ki helyett kell neki munkába állani?!

— Az elhalt Faraó vagy hadvezér helyett, akinek sirjába teszik. Ez a parancsátvevő!

— Mért hozta ezt nekem?

— Megmondom azt is, én nemsokára Khartoumba megyek Shellalon át, a Governer Steamerrel és így nem lehetek többé a társaságában, úgy gondoltam tehát, hogy ennek az ősi földnek sokezeréves szokásait követve, hozok magának egy rabszolgapótlót!

Mrs Payne nevetett:

— És kérdés, elengedem-é? Csak nem képzelte magát rabszolgának mellettem?

— Hát igenis, meg nem is! Néha úgy éreztem,

hogy meg vagyok láncolva és maga vonszolva visz a diadal szekeren...

— Jó, a többit elengedem, de ma meghívom, hogy újra mellettem lovagoljon; menjünk a Ramesseumba.

Nem telt bele tíz perc és mi fölkapunk a számárhátra és ügettünk a mezőkön a Ramesseum felé. A pálmakertek szegélyéből kibontakozva, előttünk feküdt a zöld vetés, amelynek közepében két hatalmas szobor állott, a Memnon kolosszális méretű szobrai. Edfui homokkőből faragva, három emelet magasra emelik fejüket, döbbenetes erővel jelennek meg az ember előtt. Különös látvány, elbámultam rajta. Mrs Payne zavart fel csodálkozásomból.

— Nos, egy szava sincs?

— De, de... — feleltem —, nézem ennek a második szobornak a fejét, amelyet Septimus Severus császár öt új kőből megjavíttatott, úgy ezernyolcszáz évvel ezelőtt.

— Mi köze volt neki ehhez a szoborhoz?

— Azt hiszem, jót akart, fenn akarta tartani, de ezzel a szó igaz értelmében megölte.

— De hisz látja, hogy itt van előttünk.

— Igen, a köteste, de hangja örökre elhalt. Nem zeng többé Memnon szobra, az a csuda hang, amelyet Pausanias és Juvenal még hallott előtörni a szobor mélyéből, örökre meghalt, mert akaratlanul is meggyilkolták a szobor lelkét.

— Hát hisz maga abban, hogy ez a szobor valaha is énekelt?

— Míg nem jöttem el Egyiptom földjére, nem hit-

tem benne, de most, mióta itt járok és amióta hallottam karnahi ledőlt obeliszk rejtélyes csengését, azóta hiszek a Memnon-szobrok énekében. Ennek az ősnépnek volt egy titka, amely titok révén ők a holt köveket élővé tudták tenni. Be tudták kapcsolni a természetbe, hogy együtt éljenek a napfénnel, a szellővel, a hulló harmattal. Ne merev, élettelen kődarabok, de élő kövek legyenek. Ez az ének is, amely Memnon szobrairól szól, valami ilyen rejtélyes hang lehetett, amelyet talán a napfény vagy a lehulló éj csalt ki a szoborból.

— Hát ma nem tudják, a technika korában elérni ezt?

— Eddig nem sikerült megoldani a titkot, minden kísérlet eredménytelen maradt. Talán ha a királysírok lakói feltámadnának gyolcsöltözékeikből, akkor elárulnák azt és valószínűleg nagyon egyszerűnek és természetesnek tűnne fel előttünk.

— Miért gondolja ezt? — kérdezte Mrs Payne.

— Azért, mert az ilyen rejtélyszerű dolog megoldása mindig nagyon egyszerű és éppen azért nem jön rá az ember.

A számárhajcsár intett és mi újra nyeregbe szálltunk és ügettünk a templom felé. II. Ramses nagy temploma felé. Messziről feltűntek a falak — az oszlopok és a rejtélyes romépület csakhamar előttünk állott. A homokhegy lankájában épült és az istenek istenének, Ámonnak volt szentelve; a nagy király, II. Ramses építtette a nagy Isten dicsőségére. Leugráltunk a csacsihátról és a nagy kapun bemen-

tünk az első udvarba, aztán a második udvarba, majd az oszlopesarnokba; ledőlt oszlopok, csonka szobrok, törmelékkövek feküdtek körülöttünk. A falakon itt-ott ép relief, az egyiptomi festőművészet kivitelében, a beosztás, a tervezet pedig megfelelt a karnaki templom elrendezésének. Megnéztük a falakat, Ramses szobrait körüljártuk, elgyönyörködtünk a falfestményekben, amelyek mind Ramses dicsőségét hirdetik. Hol az isteneknek áldoz, hol diadalszerkéren vonul a győzelmes háborúba, hol vadászatra kél és szekerén ott ül a láncravert oroszlán; hol a foglyokat hajtja maga előtt, mert ő úr mindennek felett.

Mikor vége volt a ramesseumi körsétának és újra felültünk a csaesikra, hogy lassan bandukolva visszatérjünk a nilusi hajóra, csak akkor kezdtünk beszélgetni Mrs Payne-nel a látottakról.

— Mindenütt Ramses, mindenütt II. Ramses — szólott ő —, mintha az egész régi Egyiptom csak ő lenne.

— Legalább is a csúcsa, amely még ma is a legmagasabbra emelkedik ki ebből az elsülyedt világból ő, II. Ramses. Alsó és Felsőegyiptom ura. Uralkodói arc és kezében a jogar, fején a lotus és papirus koronája, ez nagy hatalmat jelent. Akkor Egyiptom volt a világ és ő ennek uralkodója. Életmódja is rendkívüli, hisz nyolcszáz asszonyt tartott és gyermekei száma ezerszáz volt, — világbirodalmi méretű családi kör! És ma mégis csak egy szolgája van a túlvilágon: az a kis Usebti, amelyet sírjába mellé fek-

tettek. Ennyiben hasonlít ma önhöz, asszonyom.

Mrs Payne meglepetve nézett rám:

— Én hozzám?

— Igen és minden olyan szép asszonyhoz, aki le tud láncolni maga mellé egy férfit és rá tudja venni, hogy az az ő földi „Usebti“-je, földi hódoló szolgája legyen.

Mrs Payne nevetett.

— Jó, jó, de előre jelzem, hogy a szolgálati idő egész Egyiptomra szól és esetleg Szudánra is. Szolgálatára alól még nincs felmentve, tehát a viszontlátásra holnap!

Hathor — a szerelem Istene.

Gongütésre ébredtem és mikor kitekintettem a kajüt ablakán, gyönyörködve láttam a ragyogó napot, mely már magasan járt a Nilus fölött. Tudtam, mit jelez az ébresztő. Hamar kész voltam öltözéssel, reggelivel, aztán siettem a födélzetre gyűlekezők közé és mikor Mahmud Achmed, a kiváló dragomán megadta a jelt az indulásra, már ott hajlongtam Mrs Payne, a gyönyörű amerikai nő előtt.

— Nos, mit látunk ma? — kérdezte mosolyogva tőlem.

— Ugy mondják, — feleltem, — Denderah templomát.

Aztán partra szálltunk, felkaptunk a számárhátra, egy ideig a part oldalát követtük az úton, majd befordultunk a piszkos arab faluba, aztán a pálmák alól kiértünk a zöld vetések közé és a poros úton ügetve közeledtünk a Nilus sártéglájával körülzárt templomhoz.

A templom előtti téren leszálltunk a csacsikról, aztán bevonultunk a templom főkapuján és bejárva a huszonnégy oszlopos, hatalmas előcsarnokot, lebujsza

a földalatti helyiségekbe, megtekintve a szentélyt, a szent medencét, körüljárva az egész templomot, fölmentünk a nagy templom széles tetejére. Itt leültünk egymás mellé, mindketten kifáradva, Mrs Payne, a szép amerikai nő és én, az európai ember. A nap süttött fölöttünk. A templomtető magaslatáról elláttunk messze, át a Nilus fölött egész odáig, ahol a zöld szegélyzet elhal az arábiai sivatag mindent elfojtó nomoktengerében. Selláttunk a másik irányba is, ahol a libiai sivatag vész a végtelenbe. Enyhet szemünknek csak a zöld sáv adott, mely vetéseivel és pálmafaival a Nilus szent völgyét szegélyezte. Mindketten elfogódva néztük a tájat, végre megtörtem a csendet.

— Nos, meg van elégedve a látottakkal?

— Csodás! Valóban imponáló, hogy Hathornak ők ilyen templomot emeltek.

— Igen — mondtam, — mert ők igaz hittel imádták Hathort, a szerelem Istenét, úgy mint később fönt északra ide, a görögök Afroditét, meg a rómaiak Vénuszt. Ez az egyetlen jogos imádat szerintem.

— Miért?

— Mert ez az új életre ébredés.

— Hogy gondolja ezt?

— Ugy, ahogy mondom. Emlékszik, most, mikor lenn voltunk a templomban, a templom falát Osiris regéje ékesítette. Seti tizennégy darabra szabdalja, de Osiris mégis feltámad halottaiból és ragyogva süt az emberekre.

— Ez rege! — szólt ő.

— Dehogy. Mondom ez az új életre ébredés. Ez az emberi lélek örök küzdelme a halállal szemben, amelybe nem tud belenyugodni. És ez a templom, ez is ennek a feltámadásnak van szentelve.

— Nem téved?, hisz ez Hathornak, a szerelem istennőjének temploma.

— Igen, az. Mert a szerelem a feltámadás. Minden ember lelke annyiszor támad föl, ahányszor szerelemre gyullad. És érezték ezek sokezer évvel ezelőtt is, mert ez a templom nemcsak a XII. dinasztia uralkodói lelkét tükrözi vissza, hanem ha emlékszik, mikor a templomot körüljártuk, ott láttuk a falra vésvé Cleopatrának, a nagy királynőnek egyedüli arcképét, amely az egész birodalomban csak ezen a helyen maradt fenn. De nem is maradhatott fenn máshol, hisz ha valaki Hathor jelképe, úgy Cleopatra az, ki önhalálba megy szerelméért és kigyómarással oltja ki életét, hogy az a láng, amely benne Antoniust lobog, örökre elhamvadjon.

Mrs Payne gyönyörű szemeivel mosolyogva nézett rám és azt mondta:

— Maga regét regével akar megoldani.

— Nem, én a történelmet idézem, az emberiség tankönyvét, amely több ezredéves multtal itt fekszik alattunk, s mi annak fölemelkedett síkján beszélünk a multról, a jelenről és a jövőről.

Kezével legyintett:

— A jövőt még nem látta senki sem.

— Látni nem látta, de következtetni számtani

pontossággal lehet az elmúlt idők és a jelen logikai menetéből.

— Egyszóval — mosolygott Mrs Payne — maga jó. Kár, hogy nem élt abban a korszakban, mikor ezt a gránit és homokkő-templomot emelték. Ki tudja, talán maga lett volna Horus, a karvalyfejű hitestársa Hathor asszonynak.

— Téved, fordítva áll a rege. Ön lett volna Hathor, aki az ibisejű Thot-tal és a karvalyfejű Horussal szent vizet öntöttek volna a királyra, és ez életet, feltámadást, szerelmet jelent.

— De hisz a király fején ott van a papyros és a lotos, Felső- és Alsóegyiptom koronája.

— Ó, — feleltem, — a szentvíz a koronán át is megadja az életet és meghozza a feltámadást.

Mrs Payne nevetett.

— Maga makacsul ragaszkodik a feltámadáshoz.

— Igen, hiszek benne. Soha úgy nem hittem, mint itt, Afrika földjén én, az európai, mikor magával az amerikai nővel beszélgethetek a szerelem istenének templomában. Beszélgethetek arról a feltámadásról, amely szerintem egyetlen az életben, ami lehetséges, — hogy az ember lelke a szerelem révén feltámad újra él és újra fiatal lesz.

Mrs Payne lehajtotta fejét.

— Maga javíthatatlan!

Melléje ültem, már egyedül voltunk a templomtetőn, a többi kiránduló a lépcsőkön lassan leballa-

gott, hogy kövesse a dragománt, aki új csodák mutatására vezette őket. Egyedül maradtunk. Megfogtam a kezét. Ő rámnézett gyönyörű szemeivel s ekkor azt kérdeztem tőle:

— Maga nem hisz Hathor istennő erejében?

Mosolygott, de nem válaszolt.

— A hallgatás is beismerés, lássa, vannak erők és szenvedélyek, amelyek nemzedékről-nemzedékre szállnak, folyton ott bujkálnak az emberek között. Ezek az igazi isteni erők, amelyek nem halnak el soha, de minden földrészben, minden nemzedékben megjelennek. Hathor istenasszonyának volt egy csodálatos jogara s azzal intett ő azoknak, akiket akart, hogy közeledjenek egymáshoz.

— S milyen színű volt ez a jogar?

— Lángszínű — feleltem én. — Csodálatos izzó parázssal sugárzott s ha meglátta egyik a másik szemében azt, akkor tudta, hogy ott Hathor istene él.

Lehajtotta fejét, én megcsókoltam kezét.

— Igen, — felelt ő, — a multban így volt, bizonyság e templom rá, amely az emberek lelkéből született meg, Hathor dicsőségére. De a jelen, az más.

— Nem más, az oltár mindig fölépül az emberlélekben s az oltárról fellobog a tűz Hathor dicsőségére. Csak a kifejezési forma néha nem oszlopokban, de más alakban hirdeti az istennő örök dicsőségét!

E pillanatban ibiszek raja vonult el fölöttünk. Fehér testük csillogott a gyönyörű napban, mint egy

ábránd, úgy lebegtek ott felettünk. S akkor ő halkan szólt:

— Formáról beszél? Hát ha nem oszlopokban, templomban, de más alakban hogy fejezné ki ma Hathor dicsőségét?

Közel hajoltam hozzá, ajkam majdnem a haját érte és halk hangon mondtam:

— Nézze, tegnap még nem ismertem önt, s én így nem is éltem. S lássa, ma olyan drága, oly kedves, hogy az eszemet féltem. Mi maholnap elválunk, — én többé sose látom. Tegnap, ma, holnap, — örökké imádom!

Alulról hívó szó hangzott, mennünk kellett, le kellett szállnunk a templomtetőről. Ő ment előttem, le a földre, egyik fordulónál visszanézett rám. Hathor istenasszonya ott ült szemében, izzó jogarával intett felém és én elbűvölve mentem utána.

Az álmok álma.

Közeledett az éjfé, mikor elbúcsúztam Mrs Paynetől és nyugovóra tértem kajütömben. A Cook-hajó Luxor előtt horgonyzott és a Nilus csobogva verdeste fabordáit. Gyönyörű éjszaka volt és kajütöm nyitott ablakából bámulva az ezüst éjjszakába lepett meg az álom. De még ez az álom is újszerű volt, mert ringatódzó bódulatában gyönyörű dolgokat hajtott elém. Arany, drágakő, ezüst és smaragd, rubin és gyémánt tömeghalmazban csillogott előttem és mintha az ékköveknek lelke támadt volna, sokszínű játékkal, élénk ragyogással világítottak felém. El tudtam volna élvezni az álmok álmának ezt a gyönyörű játékát, a végtelen időig, ha brutális koppanás nem zavarta volna meg a káprázatos játékot, amely koppanásnak megismétlődő hangjára elsorakoztak előlem a ragyogó kincsek, az egész összeomlott s csak a zavaró koppanás zaja lett mind élesebb. Mire egy hang szólalt meg nyomában s felébredtem. A dragoman volí, aki nyájasan figyelmeztett.

— Indulni kell, uram, ma a királyi sírokhoz vezet utunk!

Rövid félóra mulva már ott ültem a bárkában Mrs Payne mellett és átkeltünk a Niluson, majd fölkaptunk a fölnyergelt csacsikra s a poros úton kocogtunk Biban-el-Muluk felé. Szomorú, omladozó hegyek között kanyargott az út. Más, mint kopárság és porrá málló szikla nem volt látható az egész szomjas környezetben. Az összeszűkülő völgy összeszorította a lelkeket s a környezet nyomta az ember hangulatát.

Végre helyben voltunk s leszálltunk az állatokról. Kis fakerítésen át léptünk a királysírok völgyére és szóttanul mentünk a vezető után. Megható, hogy minden nemzet fiai hogy versengtek abban, hogy föltárjanak egy-egy sírt s a sír bejáratánál az emléktábla hangosan hirdeti most a kutatók nevét. VI. Ramses sírjába mentünk be, amelynek mélyébe halatlan szép reliefek díszítették a kivájt üregeket. A sír természetesen üres, számos századok óta sokszor rabolták ki, maga a szarkofág is lakatlan, a király mumiáját is elvitték a rablók s porrámallott valahol az ismeretlenségben. De az az erő, amely ezekben a kivájt üregekben a csodás munka révén megdobbant az ember előtt, úgy ragadja magával a nézőt, mintha századokon repülne át és évezredek titkát látná megjeleneni maga előtt.

Mrs Payne ott ballagott mellettem, s a karfába fogódzva nézte a színes reliefeket. Hamon, Hathor, Osiris s a többi istenek, akik előtt a király hódolva, áldozatot nyújtva nekik, mind ott rajzolódtak le előttünk. S a győztes király hadjáratai, az elfogott rabokkal, a diadalszekérre kötözött oroszlánnaal, a

nagy vadászatok képeivel, amint kocsijáról nyilazta a gazellát, a menekülő bivalyt a királyi vadász. Vagy ott díszlett a halott király a szent csónakban, amelyen a koronás fő a Niluson vonult, hogy a karnaki nagy templomba szent áhitat járuljon.

A dragomán sorra mondta: Krisztus előtt 2000 év, 3000 év, csak úgy, mintha — percekről beszélt volna, s mi néztünk egymásra, mi, ittlévő emberek s azon gondolkodtunk, hogy az idő ily mérhetetlen mélysége mellett lehet-e fontosnak venni a mi parányi életünket.

Mikor újra napfényre jöttünk a kriptá mélyéből, Kopt Péter, a dragomán, mellénk állott és a hegyoldalon lemenőben magyarázni kezdte:

— Most megyünk Tut-Ank-Ammon sírjába. Örülök, hogy én mutathatom meg önöknek ezt, mert szolgálatjára voltam a megboldogult Carnarvon-nak. Nagyszerű ember volt. Már húsz éve dolgozott itt és semmi eredményt nem tudott elérni. Kisebb szobrokat talált, ékszereket s már el akart menni, de kutatótársa, Howard Carter nem engedte. Mindig azt mondta: „A végén fizetik a napszámot!” S itt, VI. Ramses sírja alatt, egy lépcsőfokra bukkantunk. Először nem tudtuk, hogy kő-e, vagy valóban lépcső. De mikor a másik kő is megvillant, akkor sejtettük, hogy lépcső. Tovább ástunk. Új lépcső került elő. És így sorra egész lépcsősor, mely a falhoz vezetett. A sziklakő a kopogásra üres hangot adott. Mögötte üregnek kellett lenni. Robbantani nem mertünk, hát nagy munkával, fúrókkal, szétmorzszoltuk a követ s kinyílt előtt-

tünk az üreg, amelynek mélyében fülledt levegő fojtó sűrűje látszott. Magnéziumsodronyokat hoztunk, bevilágítottunk és láttuk, hogy sűrűreg az. Homályosan egy-két tárgyat vettünk észre s láttuk, hogy tele van mindennel, amit csak egy halottnak megadtak a nagy fáraók korában. Akkor már ott volt az Earl is mellettem s úgy dobogott a szíve, — azt hittem, hogy összeesik. Utat csináltunk az üreg bejárásánál és bementünk világítólámpákkal oda, ahová most önök velem jönnek.

Ezzel levezetett bennünket a sír mélyébe. Ugyanazon a lépcsőn mentünk le, amelyen Lord Carnarvon haladt, mikor rábukkant Tut-Ank-Ammon sírjára. A lépcsőkön, az üreg bejáratánál egy földalatti folyosóra értünk, amelyen végigmentünk s egyszerre csak megálltunk, mert varázslat fogott meg bennünket. Ott, a reliefdíszben díszlő nagy sűrűreg közepén, a nyitott szarkofágban ott feküdt előttünk Tut-Ank-Ammon aranykoorsója. Kezét összefogva, nála a jogar, az ostor, a hatalom jelvényei, fején a korona s a kobrakígyó jelvénye, a bölcsesség hirdetője. Benn az aranykoporsó alatt meg maga a mumia, a sok-ezeréves holttest, mely dacolva az idők rengeteg évével, megérte a jelen percét s mi előttünk, évezredek gyermekei előtt, megjelent úgy, amilyen volt temetése napján.

Mrs Payne mélyen sóhajtott:

— Azt hiszem, álmodok.

— Igen, asszonyom, — ez az álmok álma, amelyről én tegnap már álmodoztam s amely itt él a föld

alatt, évezredek világát hirdetve. Emlékezzék, mi mindent találtak e sírban. A nagy násznyszolyát, amelyet akkor kapott Tut-Ank-Ammon, mikor elvette IV. Amenophis király leányát és az Ank jelzőt becsatolták nevéhez. Emlékszik sétatálcáira, elefántesontfejjel, mintha ma árulnák őket Párizs legdrágább üzletében. Vagy aranysaruirra, strucc legyezőjére és sakkjátékára, drága ékszereire, nyilas fegyvereire, ragyogó kocsijára. Hisz ez nem a mult évezredes homálya, ez a jelen vakító látványa. Koporsója maga száztíz kiló tiszta arany. S mennyi ragyogás, mennyi fejedelmi kincs. Az ékszereiben mennyi a rubin, mennyi a smaragd és mennyi a drágagyöngy. Világok kincsét hordták ide össze s ez ma megint mind élő, az élő emberiség előtt!

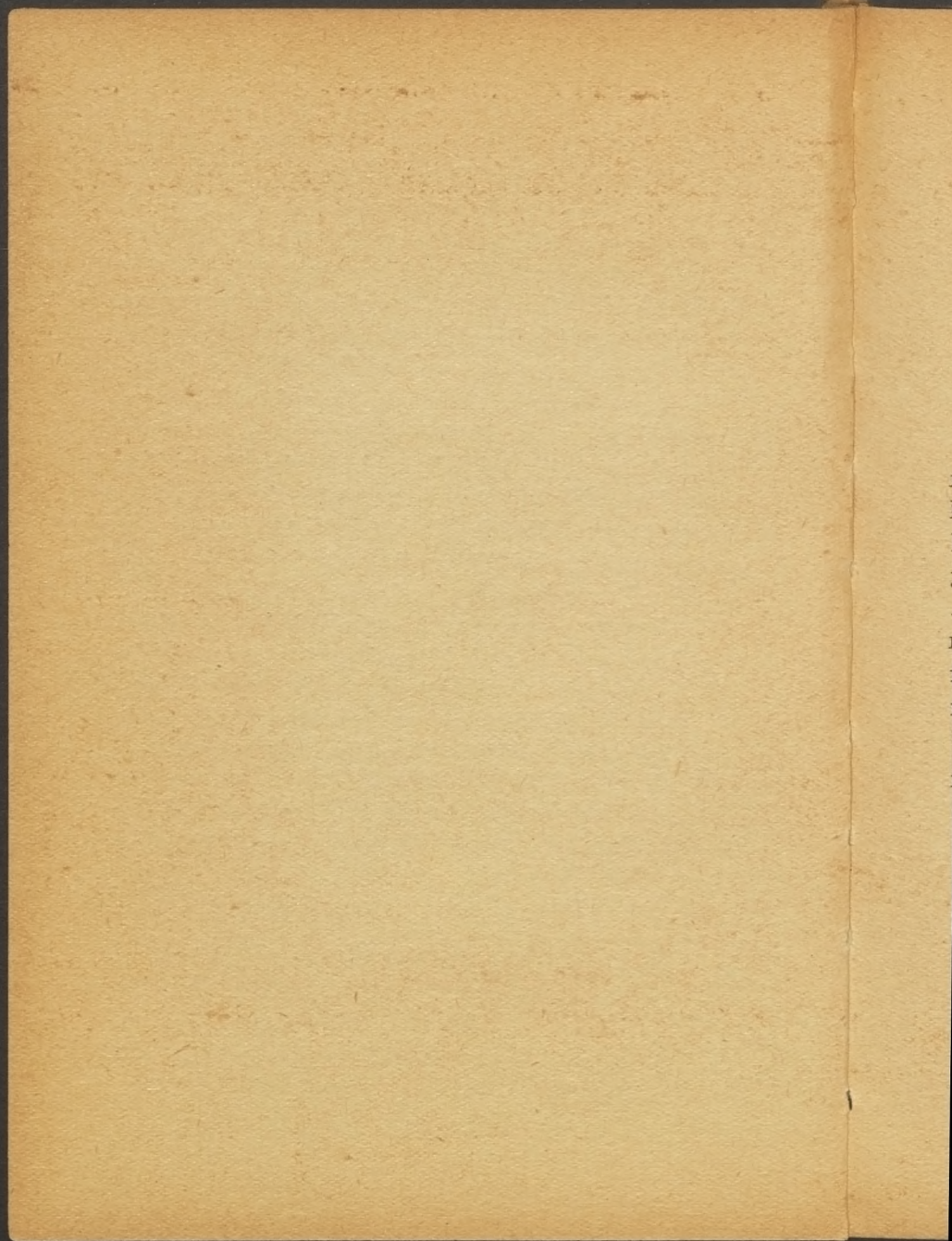
Mrs Payne hozzám símult.

— Legyen csöndben, ne mozduljon. Az az érzésem van, hogy egyszer csak kibontja arany puppáját, lehántja magáról a mumiagyólesot, kézbeveszi jogarát, az ostort, fejére teszi kobrás koronáját, derekára övezi hatalmas kardját, fölesatolja aranysaruját és kijön innen a földalatti üregből, ki a Nilus partjára s a környék sírjaiból, a kövek mögül előrajzanak katonái és Tut-Ank-Ammon újra felragyogtatja Nilus-övezte világbirodalmát!

A vezető megszólalt:

— Távoznunk kell, időnk lejárt.

S nekünk újra fel kellett menni a felszínre, eltűnt előlünk az aranyesoda s megint csak a kopár hegyek voltak körülöttünk, mert a ragyogó nap eloszlatta az álmok álmát, csak emléke maradt meg örökre lelkünkben.

Az eleven varázslat.

Kilovagoltam a karnaki templomhoz, de még aznap visszatértem Luxorba, a Niluson veszteglő Cook-hajóra. Alig léptem a fedélzetre, elém toppant Mrs Payne és szeretetreméltóan számonkérte, hogy hol jártam. Elmondtam utamat, hogy hódolni voltam Ammon-Rá isten templomának, amely felségesen nagyszerű. De ő nem hallgatta végig szavaimat, hanem megsértődve elfordult. „Egyedül ment és engem nem vitt magával?”

— Igen, — feleltem, — egyedül mentem, hogy mindent jól megnézzek a napfénynél s aztán magát elvigyem oda, akkor, mikor annak az ideje elérkezik.

— Miért kell azt bizonyos időponthoz kötni?

— Mert azt akarom, hogy maga az egésznek teljes képét kapja, nemcsak a valóságban, ahogy áll, hanem színhatással megélénkítve!

— Micsoda színhatást akar adni maga a karnaki templomnak, hogy az nekem tessen?

— Megfelelek önnek erre is, asszonyom, annál is inkább, mert már rendelkeztem is. Éjjel két órakor

kocsi vár bennünket, hogy bevezessenek a titokzatos szentélybe.

— Nos és mikor jövünk akkor haza?

— Majd csak napfölkelte után, — mert bár azt hiszi, hogy ellensége vagyok, mégis azt akarom, hogy mindent lásson és teljes teljében élvezze a titokzatosságot.

S a nilusi éjszakában gyönyörű fénnel világított a hold s mi ügetve haladtunk Karnak felé. A Szfinksz avenue feltűnt előttünk. Ott könyökölték az út hosszán, a részint csonka, részint egész szobrok s a néma csöndben még zártabb pecsét volt köajkukon. Mrs Payne egy szót sem szólt. Láttam, hogy el van fogódva azért kihasználtam a pillanatot s így szóltam hozzá:

— Látja Chons templomát? Ez a Hold istenének a tempoma, ezüst színnel világítja be saját maga. A Pylonok reliefjei a Ramsesek dicsőségét hirdetik. De a templombeosztást és egyéb magyarázatot megadja magának pontosan a Baedeker, ehhez nem kellek sem én, sem az a látvány, amely maga elé tárul, mert ezt zárt szobában is elolvashatja. De nézze ezt az oszloprendezést és az egész templom fölépítést, minő akarat dobbanik meg ebben s mily áhitat lehetett az, mely az emberlelekből ezredévekkel ezelőtt ezt ki-szülte.

A kocsis hátraszólt, hogy megálljon-e?

— Nem, — intettem, — csak hajtson Ammon-Rá templomának főbejárata elé. Mikor ott megállt, lesegítettem a kocsiról Mrs Paynet, a Nilushoz vezető

nagy Szfinksz avenue közepén. S ekkor ott volt előttünk az istenek királyának Suten-en-nutern hallatlan temploma. Ő a Zeus öse, Jupiter ösapja, megérdemelte rajongó népétől ezt. A bejárat hatalmassága minden várakozást felülmul. Ezen a kapun indult ki a szent menet, hogy aztán a szent fából készült, föl-szentelt csónakon át elvigye a menetet, mely a királyokkal áldozatra a királysírokhoz járult és onnét újra átkelve a Niluson, ide, Ammon-Rá templomának szentélyébe visszatérjen.

Beljebb kerültünk a nagy udvarba. S a nagy-udvaron át haladva, megálltunk II. Ramses óriási méretű szobrai előtt. Az éj néma csendjében a néma szobor impozáns hatást tett. Holdpikkelyeinek ezüst palástja borította sárgavörös homokkő testét s látványnak éppen oly királyi volt ez, mint amilyen nagy király volt ő életében. Szólni akartam, de Mrs Payne újját ajkára tette s jeladással kért, hogy ne törjem meg a csendet. Igaza volt, lépteinket is meg kellett halkítani, hogy meg ne zavarjuk a csendek csendjét, mert hisz beértünk a nagy oszlopcsarnokba. Itt állt előttünk az ókor legnagyobb alkotása. Tizenhat sorban százharminenég óriás méretű oszlop, mely a tetőzetet tartja. Csodálatos hangulat. Mintha ezredévek percei szállnának az emberre, oly meghatottságot tudnak kelteni az ember bensején. Léptünk alatt mikor megzörrent egy-egy kavics, szinte megijedtünk, hátha valami árny jön, amely minket tesz felelőssé és rajtunk keresi majd királyi birodalmát. Átsuhantunk a negyedik kapun s ott voltak az obe-

liszkek és III. Thoutmosis nagy ünnepi csarnoka. Elvarázsolt látványok, életre kelt képek, bűvészműtávjok lelket verő hatalma.

Egy ledőlt obeliszkhez odalépett vezetőnk és egy kis fémdarabbal megérintette, mire az olyan csodálatos hangot adott, mintha a hatalmas kő mélyéből valami titokzatos hang szólalt volna meg. Egy elvarázsolt hang, mely ezredévek előtt szorult beleje és most az érintésre felszabadul, kinyitja kőajkát és bűg, bong, muzsikál, mint valami rejtélyes hangszer, amely nagy méretével csak titkos jeladásra szólal meg koronként.

És mentünk tovább. A szent medencéhez, majd újra vissza az oszlopesarnokba. A faldiszítette reliefek sora vonult el előttünk, magnéziumfényt villantott fel néha a vezetőnk, hogy jobban lássuk azt, s a kosfejű Ammon-Rá sok változatban magas tollaival ott tündökölt előttünk.

A vezető magyarázni kezdte az egyiptomi mitológiát, hogy Ammon-Rá neje volt Mut, fia Khousz s mindig kettős koronát kapott, hogy a világbirodalmat szimbolizálja. Királyok hódoltak neki, áldoztak mindenféle áldozatot, mert hisz ő az istenek királya volt. De nem sokáig engedtem, hogy magyarázzon, leintettem, mert sokkal többre tartottam a hangulatot. Hisz ez a templom, ez az óriási építmény, ez az eleven varázslat beszélt minden oszlopával, minden párkányával, minden kővével s letűnt évezredek toltak elénk a néma kő hatalma révén. Néha megáll-

tünk egy-egy oszlopsornál és néztünk magunk elé, mintha azon tanakodnánk, hogy mi vagyunk-e elbűvölve, vagy a föld ezt a helyét egy varázslat bődította el, hogy csodaszerűen így jelenjen meg előttünk. S hozzá az a hallatlan csend, amelyet Nilus éjjelének mélységes éjszakája tud adni az ezüstoffényű hold játéka mellett. Karnak falu valóban az istenek királyának a feje. De nemcsak a múltban volt azé, mikor ide jártak a nagy fáraók szent áldozatra, de még ma is az, mikor mi, távoli világok utasai eljövünk ide, hogy elbámulva a látottakon, leboruljunk egy eleven varázslat előtt.

Kissé bágyadni kezdett a hold, vezetőnk intett s a szűk lépcsőn fölvezetett a tetőzetre. Nehéz járás volt, mert több mint tíz méter magasak a hatalmas oszlopok, de megérte a fáradságot, mert mire fölértünk, a földém sík lapjára, kelet felől pirkadni kezdett. A hold színe vesztett s a karnaki templom, a kapuk, a szobrok, az obeliszek, a falak és az oszlopsorok kezdtek átöltözni. Ledobták magukról ezüst pikkelyruhájukat, aztán először halavány, elmosódó szürkébe csaptak át, majd lassan megérintette őket a rózsaszínű hajnal és ők erre mintha mosolyognának, először csipkerózsaszínt mutattak, majd élénkebb vörösbe öltöztek s végül elöntötte őket az arany-napsugár, amely évezredek óta gyönyörködik ebben a hallatlan csodában.

Kezemet nyújtottam barátnőmnek és levezettem a lépcsőn. Szó nélkül mentünk ki az oszlop-

esarnokból, a nagy udvarokból, át a nagy kapun, ki a Szfinksz avenue-re, szó nélkül ültünk be a kocsiba, még most sem mertünk szólni, oly erős volt felettünk a varázslat hatalma. A kocsi ment, ment a poros úton és láttunk pálmákat, rossz arab falukat. Luxor közelgő házait, de semmire sem volt egy szavunk sem, mert Karnak templomának csodája megérintette lelkünket, belopta varázslatos képét szívünkbe, s éreztük, hogy az évezredek erő hatalma fogott meg bennünket, amely beköltözött bensőnkbe s úgy uralkodott fölöttünk, mint Ammon-Rá uralkodott az istenek fölött.

Mindketten boldogok voltunk, mert nemcsak az öröm töltötte be lelkünket, hanem egy csodálatos hit, amelyet a néma kövek döbbenetes ereje vitt belénk. S az a hit azt hirdette nekünk, hogy a varázslatok örökéletűek. Bármily rövid is a mi életünk, mégis megtaláljuk a csodákat, mert ezer és ezer emberlélek nem halhat meg hiába, annak mindig nyoma marad, amely aztán valami formában megjelenik a későbbi idők emberei előtt. Így él előttünk Karnak temploma, a régmúlt idők legnagyobb csodája.

A nagyvilágból.

Két napja ment a gőzös a Niluson Wadi Halfa felé. Már egészen besötétedett és a nilusi éj tropikus bájával borult a folyamágyra, amikor a gőzös kikötött Simbel előtt. Csillagtábor szikrázott az égen, de az éj leple már betakart palástjával mindent. Úgy kellett felmászni a meredek partra és aztán pár percig gyalogolni. Szerencsére az angolok vilanyvilágítást vezettek ide és így nem volt nehéz a vetések között eljutni Simbel barlangjához.

Ide el kellett jönni minden vándornak, mert gazdag lehet alsó Egyiptom emlékekben, de ehhez a templomhoz foghatót nem találni a Nilus egész folyásán, még a piramisok nagyszerű formáját mérlegelve se. Erő van ebben a templomban; oly vad erő, mintha II. Ramses hallatlan ereje itt tombolta volna ki magát legteljesebben. Méretei királyiak és ereje isteni. Megfelel minden irányban feladatának, a nagy király dicsőségét és Ámmon-Rá isteni imádatát hirdeti. Az egész sziklába van vájva, hogy ne döntesse le az idő viharja, de kőlelkével dacoljon a tova-

tűnő századok megsemmisítő erejével. Eltemetni azért mégis megkísérelte a ravasz lassúsággal futó homok, mely az idők árján a dombról alápergett. Szerencsére egy-két szobor kilátszott a homoksírból, így aztán úgy száz év előtt kiemelték és most ott áll Simbel temploma felfedve az emberek előtt, az Isten és a nagy király örök dicsőségére.

Soha ily erőt nem láttam fellobbanni magam előtt, mint amilyent ennek a kőtemplomnak bejárata áraszt. A kapuzat falában áll II. Ramses négy hatalmas szobra, mindegyik húsz méter magas és ülve ábrázolja a nagy királyt, amint az Istenek Istenének temploma előtt várja az idők múlását és őrzi a halhatatlanságot. Felejthetetlenül nagyszerű a föld urának, a királyi hatalomnak olyszerű ábrázolása, amely sehol a földön nem jelenik meg földi halandó előtt ily markáns kifejezésben. Benne van ennek a földnek mérhetetlen ereje és benne van a királyi hatalomnak az istenek hatalmát megközelítő lendülete. Úgy ül ott Ramses a nagy templom bejárata előtt, mint aki tudatában van annak, hogy nevét az idő el nem födheti, ő fölötte áll a múltó jelennek és a futó homok el nem takarhatja. A rendületlenség, az öserő, a hatalom és a halhatatlanság, a véget nem érő idő lebírása ez a négy szobor, amely mind egy és ugyanaz: Ramses, a királyok kiralya.

A szobrok mellett kőajtó van és a szent küszöbön át lép az ember a sziklatemplomba. Hallatlan méretű oszlopcsarnok, amely nyolc pillérrel tartja a tetőzetet. Itt is a nagy király óriási méretű szobrai állnak,

jelképezve Egyiptom urának dicsőségét, fején a ket-
tős koronával, mely alsó és felső Egyiptom uralkodói
hatalmát hirdeti. A falakat freskók díszítik, a tör-
ténelem és a mythosz elvonul az ember előtt évezre-
des elképzelés nyomán. És mindez mélyen a föld alatt,
a titokzatos barlangüregben!

Hány nemzedék rabszolga-hadát kellett ide haj-
tani, hogy azokkal ezt megcsináltassák és mennyi
művész lelkét zárták le ide a föld alá, amíg lelkükből
megszülettek az oszlopok, a szobrok és falfestmé-
nyek. Egyiptom egész kultúráját feltárja ez a szikla-
templom.

Az egyiptomiak nagyon jól tudták hogy az osz-
lopok sokasága a művészi hatás főtényezője, az osz-
lopfejek kiképzése pedig nemesak az építkezésüknek,
de a kornak is jellegzetes megnyilvánulása. Ezért
Egyiptom földjén, ahol a templomok mind oszlop-
csarnokkal ékeskednek, az oszlopfej kiképzésénél há-
rom kiképzési módot találunk. Vagy harangalakú
oszlopfejeket, vagy a nyíló lotus-, vagy papyrus-
virággal ékített fejeket, vagy pedig Hathor-nak, a
szerelem istenének arcmaszkjával díszített oszlopfőt.

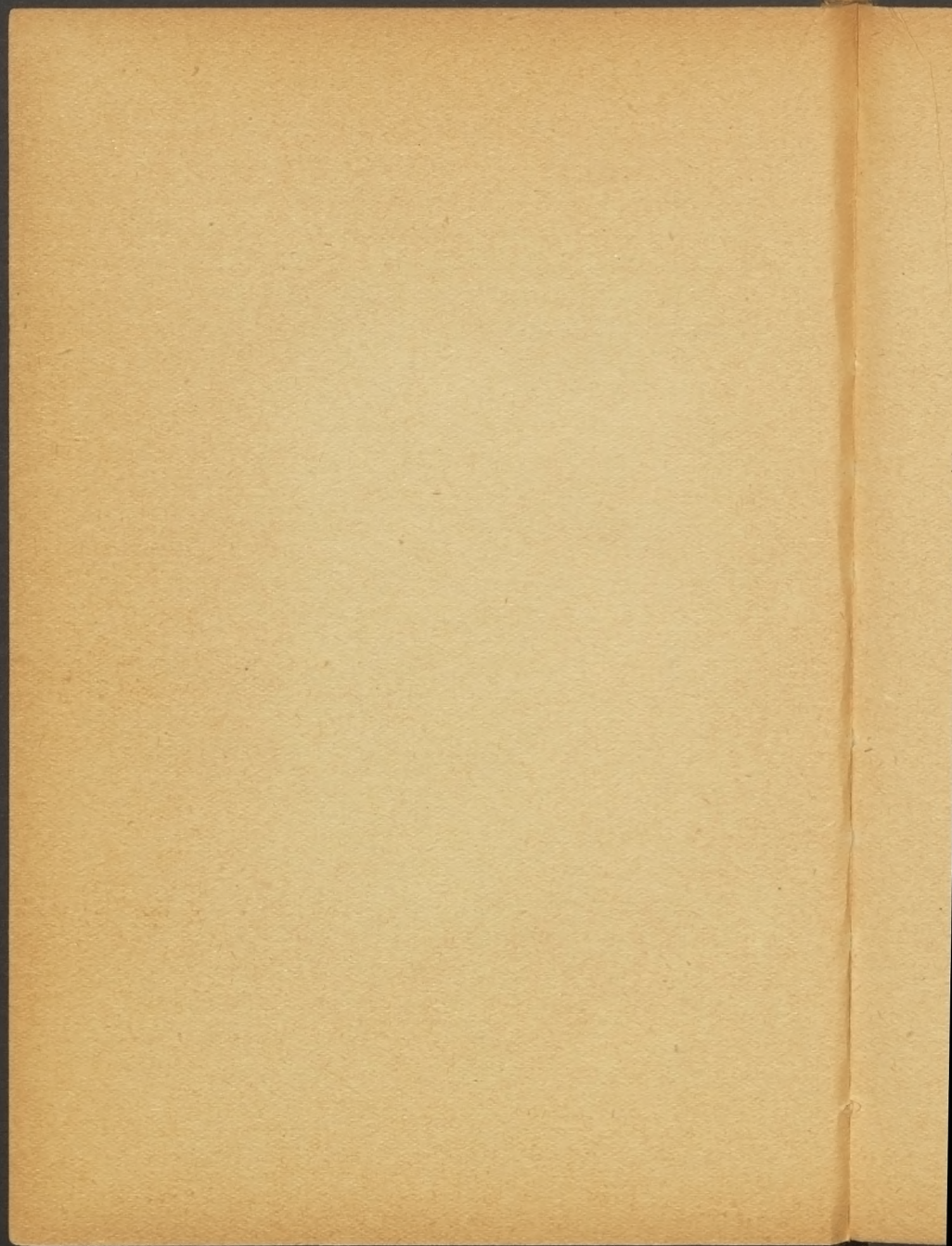
Az oszlopok tövében pedig ott ül a szobor, előre
helyezett lábbal, szigorúan frontális helyzetben, a
szobrok méltóságteljesek, kőarcuk ma is a hatalmat
sugározza. A falakat díszítő freskók pedig, amelyek
szintén a frontális ábrázolást keresik, majdnem min-
denütt egyformán ugyanazokat a mozdulatokat mu-
tatják az összes templomokban, kezdve a Nilus alsó
folyásától, fel egészen idáig, Abu-Simbel szikla-

templomáig. De beljebb lépve a templomba, négyszögletű teremben vagyunk, melyből jobbra, balra folyosók vezetnek titokzatos kamrákba. Maga az igazi szentély még ez után következik, legmélyén az üregnek, az istenek szobraival ékesítve. Az egész oly hatalmas és oly megfélemlítő, hogy az embernek elszorul a szíve, míg a szűk folyosók között bujkál a föld mélyében.

Itt van megörökítve II. Ramses násza Hettiti király leányával. A király két isten között ül baldachin alatt és hódolattal járul eléje Hettiti és lánya. Az egész olyan titokzatos, mint valami rege. De hisz valójában az is, egy óriás méretű rege, melyet a föld gyomra mesél, könyelvével, sziklaszobraival, freskóival. Rege, amely az élő emberiség legmélyebb története, a ködbevesző múlt, mely itt él előttünk és beszél, beszél csodás dolgokat. Micsoda falfestmények!... az egész kor végigvonul rajta. II. Ramses hadba száll, felvonulnak az egyiptomi seregek, mellettük látszik a tábor, az elsáncolt katonák, a tábori élet változatos képe, amott etetik a lovakat, kis csoportba verődve pihennek a harcosok, mögöttük a királyi sátor. Mind a legnagyobb művészettel, az ő egyéni festésmodorukkal megcsinálva. Hány genie lelke sorvadtt el itt, a föld alatti üregekben a korbácsütések alatt, míg mindez a tömeg lelkéből kivirágzott.

Hallatlan távlata az emberiségnek mind ez, ami itt fennmaradt, ez egy elmerült világ sziklahéjja, melyen át lelátni az évezredes múltba, mely a lábunk

alatt szörnyű mélyen fekszik. A nagy sziklatemplom-
tól úgy száz méternyire van még egy sziklaszentély,
ez Hathor, a szerelem istenének temploma. Talán
azért vésték ezt is ide, hogy a jövőendő nemzedékek
lássák, hogy a csodák sem járnak egyedül, még annak
is párja akad itt a messze délen. Egyiptom mesés
egének burája alatt.

A sivatag vasút.

Wadi Halfáig vitt a Governor Steamer, ott le kellett szállni róla, mert a második katarakt közeledt és azon nem tudott átmenni. Nagyszerű, ahogy a természet ennek a csekélyvízű és lassúfolyású Nilusnak beosztotta mederágyát. Lassú csúszással kúszik a tenger felé, de Assuánnál tagolva van az első katarakttal, Wadi Halfánál a másodikkal. Érdeemes megnézni ezeket a kataraktokat, amint a sziklák között zuhogva hull le a Nilus vize, de a legfenségesebb talán a második, amely Wadi Halfától dél felé, néhány kilométerre végzi vízmutatványát. A sziklák között krokodilok bő számmal tanúznak és mulatságos elnézni őket, amint ott az ősi vízben sütkéreznek, ők, akiket már idáig felszorított a fehér ember kultúrája Kairó falaitól. Szinte lépésről lépésre lehetett követni, amint a fehér fajt képviselő angol nyomult előre a Nilus felső folyása felé; a menekülő dervisekkel együtt — úgy húzódtott vissza a krokodil is a vízszabályozó kőgátak és a nyugalomát zavaró gőzösök elől. Azért még vannak

bíven a Nilus felső folyásában, de hol van az az idő, mikor szentek voltak és az emberanyagot az ő számukra tenyésztették, hogy a nagy áldozatoknál dagadtra falhassák magukat?!

A sivatagvasút ott állt a sín páron és a hajó utasai a szudáni vámvizsgálat után szállingózva érkeztek a vagonokhoz. Nekem újszerű volt ez a trópusi vasúti kocsi, meg is mondtam az angol tisztnek, aki ugyanabba a kocsiba szállt fel. De ő megmagyarázta:

— Ez az egyetlen, amellyel át lehet menni a homoktengeren, de még így is holnapra tele leszünk homokkal, hiába van hármasablak: szürke, sárga és fehér, mert a szélhordta homokot nem tudja teljesen kizárni. A tető pedig azért kettősfedelű, hogy légréteg legyen a bádogtető alatt, mert különben megfőne az ember a kocsiban. Így is március végén már alig lehet utazni, mert ablakot nem lehet nyitni a homok miatt és az erős napfény miatt meg állandóan félhomályban kell ülni. A trópusra nem való a vasút. Ide aztán igazán kell majd a repülőszolgálat!

Közben a vonat elindult. Ebédnél megismerkedtem Young őrnaggyal, aki Khartumba utazott szolgálattételre. Ő aztán elmagyarázta nekem egész Szudán történetét, az angol előnyomulást és hódítást, amely van olyan érdekes, mint egy angol regény, de itt mások is beleszóltak a dolgok irányításába, nemcsak az angolok, hanem a dervisek is.

— Hogy micsoda fanatikus vad nép ez, arról önök-

nek fogalmuk sincs. Allanosan keményen kell őket tartani, mert a legkisebb könnyítésre, belénk harapnának! — mondta Young őrnagy.

— Hallatlan sivárság mindenfelé! Borzasztó munka lehetett ezt a vasutat ebben a sivatagban megépíteni!

— A munka az csak hagyján! — felelte az őrnagy, — de amíg odáig jutott Anglia, hogy a vasútépítéshez hozzákezdhetett, ez oly hatalmas teljesítmény, amely Anglia legszebb tettei között is a legelső helyek egyikét foglalja el. Ne feledje, hogy amint mondtam, ezt a legvadabb és a legharciasabb nép tartotta megszállva, olyan nép, amelynek fanatizmusa kalifája iránt csodálatot érdemel. Rendkívül edzettek. Nagyon jól ismerik a helyi viszonyokat és igénytelenek a végtelenségig. Ez ellen kellett Egyiptomon át felvonulni és lépésről lépésre biztosítani az útvonalat. Úgy is mondanatnám, hogy minden homokszemet külön kellett elfoglalni, azért minden kerékgördülésnél érdemes rágondolni hogy milyen erőfeszítést tett Anglia, hogy itt ezt a vassínpárt lefektethesse, amelyen aztán mi most kényelmesen utazunk Khartum felé!

— Khartum elestére én is emlékszem, gyermekkoromból! — szoltam közbe.

— Én nem Gordon pasa elestéről beszélek, az tragédia volt. Hanem beszélek Szudán meghódításáról, amelyet csak nagynehezen tudott Anglia végrehajtani. Szívós, jól megfontolt, lépésről lépésre való előhaladás révén. Megjegyzem, ha Abesz-

sziniában 1896 március elsején Adowánál a Nyegus nem mészárolja le az olasz haderőt, talán nem lett volna nekünk, angoloknak, oly sürgős Szudán meghódítása. De a Nyegus győzelmére az összes dervisztörzsek, mint a méhraj, fölverődtek és fehér ember részére lehetetlen volt Afrika belsejében járni, kereskedelemről vagy gyapottenyésztésről nem is beszélve, úgyhogy az egész angol közvéleményt egy vágy hatotta át: rendet teremteni Szudánban. Ekkor lépett előtérbe Sir Grenfeld után Sir H. Kitchener, aki akkor kapta a sirdar nevet. Ez volt 1896 március 14-én és tulajdonképpen innét számíttatik Szudán meghódítása az angol seregek által. Kitchenernek első feladata volt újra visszafoglalni Akashát és a vasutat odáig kiépíteni. Innét nyomult aztán ő lépésről lépésre előre Kassala, Osman Digna, Suakin át Firket felé, mely akkortájtban Emir Hamuda székhelye volt. Ennek a dervisfészeknek a megtisztogatása volt Kitchener egyik bravúros haditette. Ahogy megkerülte Firkét csapatai egy részével a homok-sivatagon át és aztán két tűz közé fogva a derviseket, megsemmisítette őket, — nagyszerű taktikai művelet! Ekkor kezdett Kitchener neve tündökölni és tüneményes pályájának a Firketi győzelem volt kiemelkedő pontja. Az itt vívott győzelem fontossága abban is megnyilatkozott, hogy az egyiptomi katonák itt forrtak össze először az angol katonákkal tűzkeresztségben és megbízhatóságuk döntötte el a csatát. A sirdar itt tapasztalta ki azt, hogy angol vezetéssel az egyiptomi katona kitünő haderő.

Ettől kezdve aztán gyorsan folyt le Szudán meghódítása, melyet Kitchener az omdurmáni diadallal fejezett be.

Young őrnagy elhallgatott és én elnéztem a végtelen pusztaságot, melyen át az angol erő ezt a két sínpárt lefektette és éreztem bensőmben az angol faj hatalmas fölényét, mellyel, ha saját érdekét elégíti is ki elsősorban, mégis csak a fehér faj civilizációját viszi előre.

A vonat pedig rohant a sívár földön, egész nap és egész éjjel, a vizet nagy vagonokban magával hozta, hogy szomját tudja oltani gyors futásában és sivatagon, porló buckán, homoktengeren át — elérje Karthumot, Szudán fővárosát, a nagy angol várost, mely Afrika kulcsa, hisz akié ez a város, azé a hatalom a fekete földrész belső területén. Másnap délből feltűnt Khartum a láthatáron és a házak tetején mindenütt Anglia zászlója lengett.

f
ö
j
l
t
r
l
h
v
s

r

r
a
l
'
c

Daim.

Khartumban csatangoltunk és a rakpart nagy fái alatt sétáltunk, mikor Mrs Payne barátnője, nagy örömmel elénk futott és boldogan jelentette: „Megjött a zsák!” Először nem értettem, mi akar a „zsák” lenni, de aztán mikor a leveleket lobogtatta, akkor tisztában voltam, hogy postazsákról van szó, melyet repülőgép hozott Assuanból és amely ujságokat és leveleket jelentett részére. Mrs Payne is kapott néhányat és leült a padra, a kék Nilus mellé és elolvasta őket. Egyszerre felém fordult: „A maga rabsága tovább fog tartani, mint gondoltam?”

— Miért?

— Mert férjem írt, hogy nem jöhet Kairóba és rám bízta, hogy töltem el az időt!

— Ami a rabságot illeti, — azt vállalom, nem négy hétre, de sokkal hosszabb időre is; ami pedig azt illeti, hogy miként töltsse el idejét, arra tervet kell készíteni, hogy kihasználja minden percét és „meglásson mindeneket”!...

— Például ma délutánra mit javasol? — kérdezte Mrs Payne.

— Délutánra semmit, mert nagyon bök a nap sugara, de úgy este felé, hat óra után átmegyünk autón Daimba, ez egy kis szudáni falu és a maga nemében eredeti látványosság!

— Az arab falvakat ismerem — mondotta Mrs Payne — és így nem bánom, hogy láthatok egyet Szudánban is. Ugyan az igazat megvallva, az arab falvak nyomorúsága oly leverő hatást tett rám, szinte megborzadtam, amikor láttam, hogy minő sorsban élnek az emberek és hol vannak ők hozzánk fehérérektől!

— Azt hiszem, — szoltam közbe, — a szudáni falu fogja megadni az igazi feleletet!

Még nem volt egészen hat óra, mikor autóba ülünk és mentünk Daim felé. Mrs Payne és én.

A homok szikrázott a gépkocsi kerekei alatt és mi nagy hamar elértük a sívár homokon fekvő szudáni falut. A vezető behajtott a fő utcába és mi a sárházak közepén megálltunk. Hosszú, messzire nyúlt utca volt, amelynek dereka táján kút állt, de ezt már a kormányzóság csináltatta, mert cement káva körítette a kút mélyét. Ez a csupasz cementeső volt az egyetlen az egész környezetben, ami emlékeztet arra, amit a fehér ember tanyáiról megszoktunk. Mind a többi, ami élénk tárult, az utca, a sárrakások, melyek lakásul szolgáltak, a sikátorok, melyekben meztelen gyerekek és félmeztelen alakok bolyongtak; oly vad, oly kietlen és annyira nem emberi volt, a mi szemünkben, hogy szótlannul néztük az

elénk táruló látványt, nem volt szavunk, mert lel-
künk megdermedt ennek a sivársagnak, az emberi
nyomorúság ily fokának láttára. Itt nem lehetett
beszélni koldus szegénységről, mert ez nem a nyo-
mortanyák ismert szegénysége volt, hanem valami
borzasztó vadság, az emberi lény mivolta alatt lévő,
az állati sors alatt vergődő élőlények mélyre szállt
elnyomorodása. Az emberi lét alá való lesülyedés,
ami az ő afrikai életük; szudáni falujuk, mely ezen
azős földrészen évezredek óta nem változott sem-
mit. Épp úgy törik a gabonát élelemnek, mint mikor
fehér ember még nem tette ide lábát és épp úgy
feküsznek a sáshalmazon, mint sok ezer évvel ezelőtt
őseik tették. Felettük megállt az idő, az ő életük nem
fejlődött sem külsőségben, sem lelki életben. Ember-
formában járó vadak ők, akiket kitermelt Afrika
földje és ha elhullanak, letakarja a sivár föld csak
úgy, mintha más vad, egy gazella vagy kroko-
dil hullott volna el.

És azok a szörnyű oduk, amelyekben tartózkod-
nak, épp úgy vannak felrakva a sárból, mint voltak
a fáraók és a sejkek idejében. A sikátorokon fut-
károz a gyermekcsapat és sűrű az embersokadalom,
jajveszékelő hangon beszélgetve és vadul gesztiku-
lálva. Nagy tömegük nem tesz ember benyomást,
inkább valami különös fekete vadat idéz elénk, mely
megtanult ember módjára járni és megszokta sár-
tákolmányokban lakni.

Mikor egy méltóságosan lépkedő tevét láttunk
közöttük, amely terhét ringatódóztatva vitte, akkor

ennek az állatnak látására közelebb éreztük magunkat a civilizációhoz, mint a félmeztelen fekete alakok között.

Szótlanul néztük a látványt, annyira hatott idegeinkre az emberfaj ily vad állapotban élő tömege. Nem is sokáig időztünk a szörnyű faluban, hanem nagyhamar visszamentünk Khartumba.

Amit láttunk, az éppen elég volt, oly látvány, amelyet nem lehet elfeledni. Egészen megkönnyebbültünk, mikor megint a kék Nilus partján állottunk, régidő óta olyan meghatva nem ültünk asztalhoz, mint aznap este. Csendben, szótlanul ettünk, csak ebéd végeztével szólalt meg Mrs Payne:

— Istenem, boldognak és alázatosnak kell lennünk, hogy itt ülhetünk, ennél az asztalnál. Mily óriási távolság van e hely és a szudáni falu között, melyet délután láttunk. Ember és ember ily távol lehet egymástól? Igazán csak imádsággal felkelhetek a látottakra: „Add meg a mi mindennapi kenyerünket!”

Lehajtotta fejét és elhallgatott. Kis idő múltán szóltam csak hozzá:

— Előbb távolságot emlegetett, mely a két emberfaj közötti külső berendezkedésre vonatkozik. De nem beszélt a másik igazi nagy távolságról, amely az így emberalakra felfejlődött feketék gondolatvilága és Beethoven lelke között van. Itt van aztán az igazi távolság, mely az üvöltve járó vadember és az ősemberek fölé emelkedett halhatatlan genie között van. Azt kérdezem magától, van-e készülék,

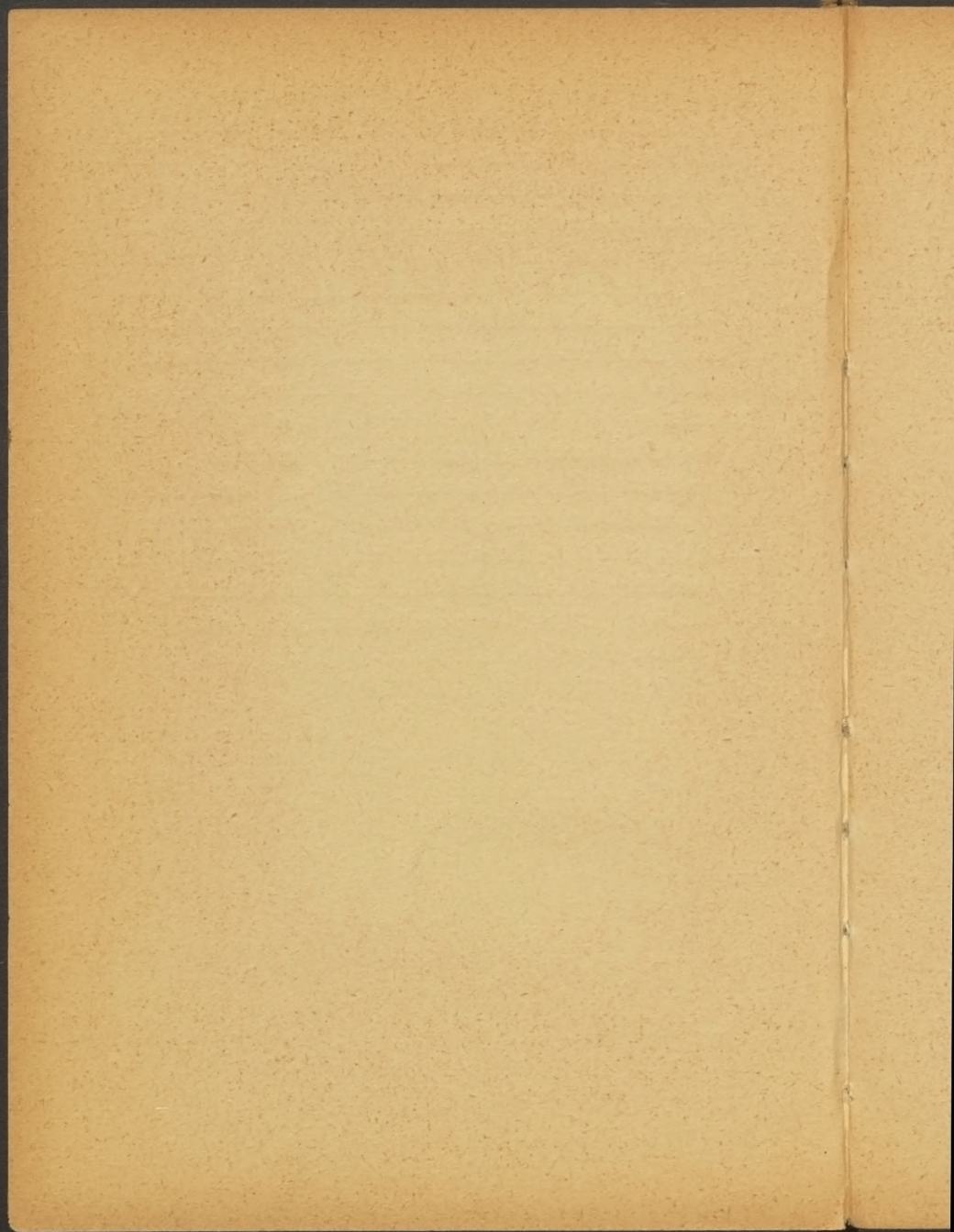
mellyel ezt a különbözetet meg lehet határozni? Csak a végtelenség fogalma közelítheti meg a két emberlélek közötti különbséget!

Mrs Payne figyelmesen hallgatta szavaimat, aztán így válaszolt:

— Mindenesetre köszönöm, hogy megmutatta ezt a szudáni falut, mert e látvány révén nagy ajándékhoz jutottam. Oly ajándékhoz, amely a mi megszokott életünk révén soha sem került volna birtokomba!

— És mi az a nagy ajándék? — kérdeztem.

— A megelégedés és boldogság, hogy ilyen sorsban vagyok, mikor nagy tömegével vannak emberlények a földön, akik oly sorsban élnek, aminőt mi nyomorúságból, állati mivoltából a mi világunkban elképzelni nem tudunk, csak mikor tulajdon szemeinkkel látjuk, akkor döbbenünk meg, hogy emberlény, ily állapotban is élhet a földön!

Dél csillaga.

Vége volt a dinernek, este nyolc óra elmúlt és mi kimentünk az ebédlő terméből, részint hogy kiüljünk a terraszra, részint hogy sétaútra induljunk a Nilus partján. Nem lehet tagadni, az estalkonyatban Khartum szép város, mert rakpartját a víz mellett hosszú vonalon kiépítették az angolok s a villamos ívlámpák, a pálmák és a buja fák között szép fénnel csillognak.

Én együtt ültem szokott társaságommal, amikor az egyik úr megjegyezte, hogy ha már ily messzire bejöttünk dél vadonjába, érdemes volna megvárunkuk dél keresztjét, a déli égöv híres csillagát, mely itt éjjel két és három óra között a láthatár sarkában feltűnik. Mrs Payne mosolyogva fordult felém.

— Nos, volna kedve átvirrasztani a kora hajnalig az éjszakát?

Bókolva válaszoltam:

— Önnel asszonyom, a legnagyobb készséggel!

Erre feleletet sem várt, odaintette magához a Hotel vezető emberét és tanácskozni kezdett.

A szállodás szolgálatkészen válaszolt.

— Parancsára, asszonyom, a Hotel lapos tetejére éjjél után nyugszékeket vitetek föl és azon kényelmesen heverészve megleshetik az égi tüenményt, a rejtélyes csillagot.

Ezzel a dolog el volt intézve s mi sétára indulunk, hogy addig is eltöltsük az időt. A hold teljes erejében tündökölt. Búbajos ezüstsínű volt minden. A halavány égitest andalító színe kicsalta az oroszlánok irtózatos bömbölését. Szudán kormányzója ugyanis pár héttel azelőtt három vad oroszlánt kapott ajándékba, a Nyanza melletti törzsfőnöktől s azokat közel a szállodához helyezte el egy ketrecben s ezek a rabságra ítélt fenevadak nyugodtan viselkedtek mindaddig, amíg a nap világa tartott, de aztán, ha beállt az éj, s feljött a méla hold, akkor üvöltöttek teljes erejükből s keresték a szabadságukat, a nagy pusztát, a cserjés vadont, a titokzatos erdőket, a vízmosásos partokat, ahol suhanva jártak, királyi életet éltek, míg el nem fogták őket.

Mrs Payne nevetve mondta:

— Nekünk igazán nem nagy áldozat meglesni a hajnal ébredését, ezektől a fenevadaktól úgy sem lehet aludni, hiszen az egész favázás szálló reng az üvöltésüktől.

Közelgett az éjjél és mi felmentünk az épület tetejére. A kertiszékek ott voltak, kis asztal eléjük készítve szörbettel, narancslével, meg whisky és szóda, ezüst vederben pedig jégdarabok. Szivarom volt. Mrs Paynenél pedig cigaretta

bőven, így elfoglaltuk helyünket és lestük a rejtelmes csillagot.

Mrs Payne szólalt meg először.

— Bevallom őszintén, nem sokat tudok Dél keresztjéről. Legfeljebb annyit, hogy a déli égövnek olyan Göncölszekérszerű névezetessége. De aztán ezzel kiapad a tudományom.

— Sokkal több nem is hallatszik felőle. Legfeljebb annyi, hogy Hipprach idejében a „Centaur lábainak“ hívták, mivel a Centaurus és a Hajó csillagzatok között fekszik a Tejút legszűkebb részénél. Csodakeresztnek is hívták Corsoli idejében. Nagy hírét akkor kapta, mikor Dante a Divina Comoedia Purgatórium részében megénekelte. Tulajdonképen négy fényes csillagból áll, amelyek a csillagzat végontjait jelzik, ezért mutat keresztalakot.

— Most már nem tudom Délkeresztje ez, vagy Dél csilag? — jegyezte meg Mrs. Payne.

— Mind a kettő, asszonyom. Csillagokból alkotott kereszt, mely a déli félgömb búráját ékesíti.

— Nos és mi a Dél csillaga?

— Az egy gyémánt, melyet ugyanezen a földön 1853-ban egy szegény néger nő talált s amely ma az egyik maharadzsza tulajdona s körülbelül negyedmillió fontra becsülik.

— Csodálatos föld ez az Afrika, — szólt erre Mrs Payne. — Mennyi rejtélyt dob ki földjéből nekünk, fehér embereknek, kik már azt hisszük, hogy a világ minden titkát megfejtettük.

— Igen. Ez a hatalmas, fekete földrész, ahogy hívják, nagyszerű rejtély a mi részünkre. De a rejtély titkát, a mesének valóra váltását már megkezdtek az angolok. Mert mindaz a titok, ami idáig Afrika belsejében mint misztikum lebegett előttünk, az angol kutatók révén pozitívummá lett. Szerintem hallatlan jövője van ennek a földrésznek. Mert itt két nagy energia találkozik.

— Melyik két energia? — kérdezte Mrs. Payne.

— Az afrikai földrészé és az angoloké.

— Hogy gondolja ezt?

— Nagyon egyszerűen. Amely pillanatban Anglia birtokosa lett Szudán, Egyiptom, Kenya, Uganda, Transvaal s a Fokföldek, abban a pillanatban semmi sem állta többé útját annak, hogy a Kairo—Fokföld vasut kiépüljön és az mindenütt angol földön fusson. Ha végignéz a Niluson, amelynek úgy kék, mint fehér ágát áttekintheti innen, azt hiszem, egyszerre tisztában van azzal, hogy itt az angolok kezében egy kulcs van: egész Afrika kulcsa. Mert ha az angolszászoknak eszébe jutna az, hogy egy szép napon a Nilust elvezessék és ne engedjék Wadi Halfa felé folyni, hanem egy csatornával Port Szudánnál küldenék a Vörös-tengerbe, úgy Egyiptom két év alatt sivataggá aszalódna. Ezért John Bull biztosan ül Szudán földjén, mert ez a trónja az ő afrikai birodalmának, amelyből aztán az „Afrikai Egyesült Államok“ ki fog fejlődni.

Mrs Payne kérdőleg nézett rám.

— Afrikai Egyesült Államok?

— Igen. Épen úgy, ahogy Ausztráliai Egyesült Államok kifejlődésben vannak és ahogy az Európai Egyesült Államoknak is meg kell születni, mert körülük nem népek és országok versenye jön, hanem világrészek versenye s amelyik földrész nem érti meg a kor szellemét, az elpusztul.

— Akkor maga szerint öt részből fog a föld állani?

— Nem. Szerintem az egész föld egy felület lesz az értelmes emberiség számára, mert a találmányok minden távolságot eltüntetnek, minden országot, tengert, határt áthidalnak s az egész világ egységes színezetet kap az egyetemes emberiség számára.

Mrs Payne közelebb hajolt hozzám.

— S mit fog ehhez a sárga faj szólni?

— Látja, ez a nagy rejtély. És nem Afrika földje. A közeli száz év megadja erre a feleletet, de az minket akkor már épp úgy nem fog érdekelni, mint ahogy a fáraókat nem érdekli az, amiket most mi itt beszélünk!

Ebben a pillanatban Mrs Payne fölemelte kezét és Dél felé mutatott. A láthatár sarkában valami erősen csillogni kezdett. Olyan nagy fénye volt, mint egy hatalmas gyémántnak, mint a Dél csillagának, melyet ezen a földön leltek.

— Nézze, nézze, gyémántcsillag az égen.

— Igen. Ez a Dél csillagának első tűzköve. Csak hadd forduljon kissé meg a föld és hadd halavá nyuljon jobban a hold, megkapjuk a csodaragyogást,

amelyről az arabsok meséi után Dante olyan szépen énekelt.

És valóban feljött a csillag. Dél keresztje. A déli égbolt rejtelmes csillaga, mely messze világoknak jelzi bűbajos fényével titokzatos világát.

Mi előre hajolva néztünk egy irányba, mint akiket varázslat tart fogva. Aztán egymásra néztünk s szemünk fellobbant a közörömtől, mely közelebb hozott bennünket, megszorítottuk egymás kezét, mint akik csodálatos élvezetben egymásra találának.

— Mrs Payne — szóltam, — látom szemében ragyogni a titokzatos csillagot.

— S én a magáéban, — felelte ő. — Milyen különös, Afrika földjén találtuk meg ezt. Én, az amerikai nő és maga, az európai!

Ekkor lehajoltam, megcsókoltam kezét és egymáshoz simulva leszálltunk a magasból — a földre.

Gordon pasa.

— Mit tud Gordonról!? — kérdezte tőlem Mrs Payne a fekete kávé mellett.

— Egészen kis gyermek voltam s a régi Stáció-utcában laktunk Budapesten, a Koszoru-utca sarkán, abban a földszintes házban, ahol Jókai világhírű regényeit írta. Bátyámmal egy szobában aludtunk és fiókos ágyunk volt, amelynek felső részében ő aludt, az alsó fiók pedig az enyém volt. Jó apám minden este együtt jött haza Jókáival, a „Hon“ helyére került „Nemzet“ szerkesztőségéből, de ilyenkor minket már legtöbbször mély álomba merülve talált. Bátyám, aki sokkal élesebb eszű gyermek volt, mint én, éberül aludt és jóapám érkezésekor gyakorta felriadt és mohón tudakolta, mi ujság? Félálomban én is hallottam gyakran, amint jóapám magyarázta neki, hogy Khartum még tartja magát. Hetek múltak, emlékszem, a válasz mindig a kérdezősködésre az volt:

— Khartum tartja magát. Gordon áll rendületlenül.

Egy januári napon szokatlan későn jött haza

édesapám s én mély álomba voltam már merülve, mikor hangos beszélgetésre ébredtem s hallottam, amint jóapám magyarázta bátyámnak:

— Khartum elesett és Gordont a dervisek megölték.

Közel ötven év mult el azóta. Rengeteg nap pergett le az idő folyamán.

És Khartum hányszor volt azóta is az eszemben. És most itt van előttem; itt fekszik a fehér és a kék Nilus összefolyásánál, ha az ember elsétál a rakodópart szélén, onnét megláthatja, hogy a két víz hogy küzködik egymással, míg a Fehér-Nilus színjátékával leveri a másikat. A parton mindenütt figyelmeztető táblák vannak, hogy a vízbe belépni tilos, mert krokodil bőven van a felső folyáson s ezek a ravasz állatok a sekély vízből előbukkannak az ember közeledtére s aztán a farkuknak egyetlen erős ütésével leütik lábáról a vízbe tolaodót s mikor elesik, megragadják, bevonszolják a víz közepébe és irgalmatlanul felfalják.

Magában Khartumban mindaz, amit az angolok csináltak, nagyszerű. Akár a hivatalos épületeket veszem, akár az állatkertet, amelyben csak a ragadozó állatok vannak ketrecben, a többi állat pedig, a gnou, antilop, zsiráf szabadon jár a parkban és az ember megسيمogathatja Afrika e kedves ősvadrait. A Nilus partja gyönyörűen ki van építve s a csillagos ég fenséges látványt nyújt, amelyen rajt fénylik a déli félgömb híres Dél-Keresztje. De a legmegkapóbb rám a csillagtáborból a Göncöl szekere, amely

itt fejtetőn áll és rudesillagával pont a láthatárt surolja.

Volt időm bőven mindent alaposan megnézni. Az új templomot, a kormányzó kertjét, mely gyönyörű növényzettel dúsan díszleg. A kormányzósági palota előtt levő Gordon szobrát, amint ott áll összefont karokkal, néz maga elé és vár és vár...

Mikor mindezt láttam és eltűnődtem Gordon sorsán, akkor léptem be a palota földszinti halljába, amely lándzsákkal és egzotikus fegyverekkel gyönyörűen van feldíszítve. Az egyik tiszt intett, hogy csak lépjek közelebb és az előcsarnok sarkába vezetett, ahol a márványtábla fölött öröklámpa égett. A táblán csak ennyi volt:

„Itt halt meg Gordon pasa 1885 január 26-án.“

Mély megilletődés fogott el. A múlt ködén át, ötven év lepergő homályán keresztül felvillant előttem Khartum ostroma. Az angol kormány Gordon pasát küldte erre a nehéz helyre, hogy Szudánt, Anglia afrikai hatalmának kulcsát, megtartsa. Gordon nagy katona volt. Egész élete biztosíték volt Anglia részére, hogy véghezviszi a rábízott feladatot. Nem Gordon számította el magát, de Anglia nem volt képes idejében segítő csapatokat küldeni, hogy hős fiát kimentse szorult helyzetéből. A fölkelő arabok és dervisek a nagy Máhdi vezérlete alatt vonultak föl ellene s a fekete zászló alatt gyülekező csoportok körülférták a várost. Gordon szerencsétlenségére szeptember elején a megduzzadt Nilus a bástyákat és a várfal egyrészét rombadöntötte. De ő

tartotta a helyzetet és nap-nap mellett várta a föl-
szabadító sereget. Azonban a hajók nem készültek el
és Wladi Halfáról nem jött meg a négy katona-hajó-
rakomány. A környék többi részén is harcok voltak
és így Gordon hiába várt. December 14-én így írt
Wilsonnak, aki akkor az egyiptomi haderők parancs-
noka volt, Wladi Halfába:

„Jegyezze meg, ha a segítő sereg — s én nem
kérek többet, mint kétszáz embert, — nem jön meg
tíz nap alatt: — elesik a város, bár én megtettem
mindent hazám becsületéért.“

De a segítő sereg nem tudott menni. Ezután még
egy levelet tudott a kétségbeesett Gordon küldeni,
az már nővérének szólt. Ebben már benne volt bú-
csúja az élettől és hite Istenben. A levél így szólt:

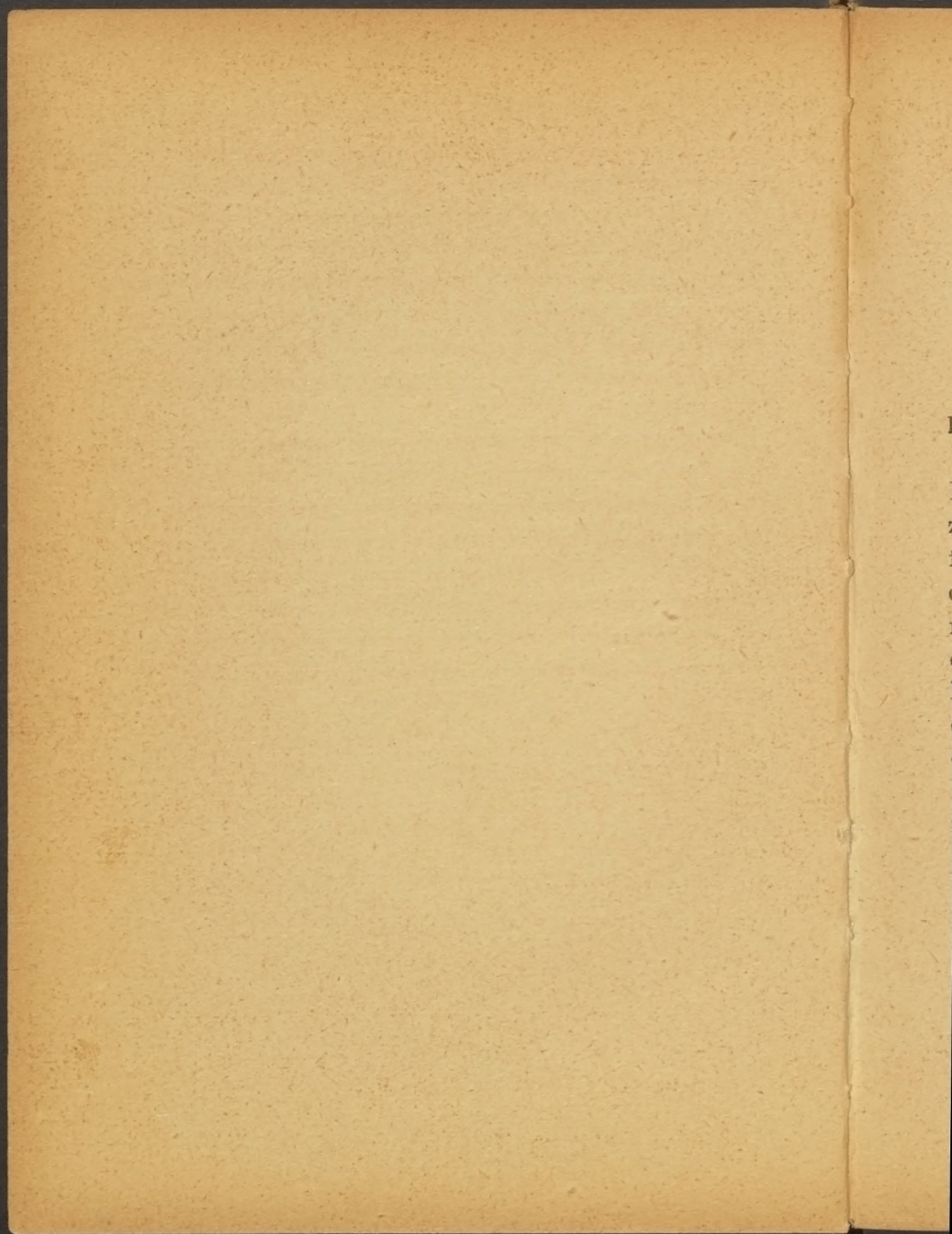
„Én egészen boldog vagyok, — hála Istennek —
és mint Lawrence*), megpróbáltam megtenni köte-
lességemet.“

Több levél nem jött tőle. Wilson generális föl-
hajózott a Niluson, elérte Khartumot két hajóval
január 28-án. De akkor a város már romokban he-
vert, a fölkelők úrrá lettek fölötte és két nappal az-
előtt Gordont megölték. A Máhdinak ugyan szigorú
parancsa volt embereihez, hogy Gordont ne öljék
meg, hanem élve hozzák eléje; de mikor a fanatikus
dervisek az utolsó rohammal behatoltak a városba és
lépésről-lépésre rohammal elfoglalták annak utcáit,

*) Itt Gordon Lawrence (Stinger)-re gondol, aki 1777. és
1775. között élt és Keletázsiban az angolok uralmát megve-
tette Indiában, ezért a Westminster Abbében szobra is van.

egyik csapatjuk betört a kormányzósági palotába, amelynek előcsarnokában állt Gordon segédtisztjével. A mámorittas feketék beszorították a sarokba az angol tábornokot és az egyik lándzsával hasbaszurta és mikor összeesett, egyik szúrás a másik után érte és úgy félóra alatt, kilehelte lelkét. A Máhdit harag futotta el, hogy mért ölték meg emberei Gordont. Ő népének prófétaja volt, és okos ember, aki tudta, hogy ezért Anglia bosszút fog állani. Ha ő nem is élné meg, akkor népén.

Két év múlva meghalt a Máhd, de nem Khar-tumban temettette el magát, hanem az ide pár kilométerre fekvő Omdurmánban. Ott volt a szent mecset, amelybe bebalzsamozott holttestét tették a der-visek és szent áhitattal jártak imára sírjához. De a Máhdi sejtelme valóra vált. Mert az idő kitermelte Angliából azt a férfit, aki lejött büntetni Szudánba Gordon haláláért és Anglia megsértéséért s ez az ember volt a Sirdár, Anglia nagy hőse. Kitchener!

A Sirdar.

Mrs Payne kérésére folytattam előadásomat, mert láttam, hogy érdekli:

Szudán államának hivatali palotája előtt áll Khartumban Lord Kitchener szobra. Lovon ábrázolja a hős katonát, amint magasra tartott fejjel, figyelve néz körül a két Nilus partján és őrzi Anglia érdekeit. Erő van a szoborban, ugyanaz, ami volt élő másában. Energia, akarat, angol öntudat. Kitchener — fogalom Angliában, a Sirdar, az egyiptomi hadak fővezére, aki kicsikarja Albion részére az omdurmani diadallal Szudán birtokát és ezáltal Anglia örökké urrá lesz Egyiptom és egész Közép-Afrika fölött. Biztos ököl tartja a két Nilus összefolyását és így megoldotta az egyiptomi kérdést, mert akié Szudán, azé Egyiptom, a kettő hatalmi ügyét nem lehet kettéválasztani sohasem. Úgy hogy a régi egyiptomi emlékeken Ámmon-Rá fején két korona volt, az egyik alsó Nilusé, a másik a felsőé, éppen így Anglia protektorsága, két hatalmat fog össze, Szudánt és Egyiptomot. És aki Angliának, a második koronát, a felső Nilus koronáját meghozta, az Kitchener volt.

Nem volt könnyű feladat, tervezése nehezebb volt,

mint annak kivitele, mert a terv végrehajtásánál a technikai eszközök megkönnyítették dolgát.

A dervisek jól tudták, hogy Anglia Gordon pasa haláláért büntető expedíciót fog küldeni ellenük. Efelől biztosak voltak és azért gyülekeztek Khartum körül. Akkor vezérük a nagy Máhdi unokaöccse volt, mert maga Mohammed Ahmed, már ott pihent az omdurmani mecset sírjában.

Szent háború volt a derviseké és valamennyi törzs eljött a döntő csatára. Abdullali volt a nagy kalifa utódja, és hívó szavára összesereglett 35.000 dervis harcos. Omdurman volt fő erődítményük, amelynek kapujából özönlöttek ki a síkra, hallatlan zászlódíszben a dervis seregek.

Előtte való nap Keppel kapitány ágyunaszádjáról megsemmisítette Tuti sziget erődítményeit, úgy hogy mikor a dervisek kivonultak Omdurmanból, hogy nyílt csatában vegyék fel a harcot, ez a szigeti támaszpontjuk már nem volt meg.

Kitchener félkörben állította fel seregét. A dervisek vad lelkesedéssel törtek az angol hadállásokra, azt hitték, túlnyomó számukkal megsemmisíthetik az ellenséget. A sok sötétzöld, smaragdzöld és szürke zászló között ott lengett a kalifa Abdullali fekete zászlaja.

Péntek reggel kezdték a harcot, három-négy angol mérföldi csatatorban törtek előre lovasok és gyalogosok vegyesen. Nagyszerű látvány volt a csatator, a fehér lovasok vad lovaikon és a lengő zászlók rengetege, hisz minden törzs zászlóvivője büszkén

lengette törzse lobogóját. Kitchener harevonalán a Nilus vize mellett a balszárnyn az egyiptomi tüzérség és a 32-es angol mezei tüzérség állott, mellette Lyttleton vezetésével a második angol brigád, a jobb oldalon pedig négy szudáni és egyiptomi brigád. Az angol tüzérség kezdte meg a támadást, óriási tüzelés fogadta az előrenyomuló derviseket, de csak egy pillanatra akasztotta meg őket útkon, mert aztán örült rohanással törtek a centrumra.

Gyilkos tüzelés fogadta őket, mire hirtelen frontot változtattak és a jobbszárnyn levő szudániakra törtek, de itt sem értek célt. Ekkor a közeli magaslati tetőn új támadásra gyülekeztek. Az angol brigádokat erre a középről előre küldték, hogy a támadást fogadhassák. A dervisek ezt a pillanatot felhasználták, berontottak, hogy szétverjék a jobbszárnyn a szudánikat és így a centrumot hátulról támadják meg. De Hunter tábornok az egyiptomi csapatokkal résen volt és rövid véres harc után a mezőt sok száz dervis véres holtteste borította; — de azért nem tört meg a támadók bátorsága.

A Baggara-lovasság új rohamra indult és vadul támadt rá a sziklás talajon álló angol gyalogságra.

Az angol csapatok mozdulatlanul álltak, de mikor a rohamozók lőtávolba értek, egyszerre megdördült minden puska: és ló és lovas a földön fetrengett. A lovasok mögött dervis gyalogság törtetett előre, de mikor a lovasságot a puskatűz elsöpörte, megdördültek az ágyuk és a gyalogság is elpusztult.

A dervis zászlótartók a legnagyobb csatatűzben

elszántan védelmezték lobogójukat és mikor halálos golyó érte őket, zászlójukat átölelve rogytak össze. Némelyik a földön fetrengve még egyszer megtöltötte puskáját és haldokolva kilőtte az ellenség felé.

A kalifa fekete zászlóját vitték elől, amikor megtámadták a jobbszárnyat, mögötte hatalmas tömegben 15.000 dervis rohant előre; — de minden bátorság hiába volt, — szétverték őket és akik életben maradtak, elmenekültek.

Vége volt a csatának. Elhangzott az ágyuk dörgeése, a puskaropogás elcsendesedett és ezer meg ezer fehérköpenyes dervis feküdt a csatatéren, mely olyan volt, mintha nagyméretű hópihékkal lett volna belepve.

Tizenegy órakor Kitchener támadást fuvatott Omdurman ellen; a lovasság útját vágta az ellenség menekülésének; — újra megdördültek az angol ágyuk és Omdurman kapuja romokban hevert.

A kalifa menekülőben még egyszer átvonult Omdurmanon, de csak rövid időre, mert aztán végleg elmenekült eddigi erősségéből, Abdullali uralma véget ért.

Kitchener a Nilus mellett, Omdurmanon kívül ütött tábor.

Délután Sir Herbert Kitchener törzskarával, Slatin basával, két század szudáni és egyiptomi gyalogság mögött, Omdurman rommá lőtt kapuján át a városba vonult. Elöl a kalifától zsákmányolt fekete zászlót vitték... a kiadalmenetben. Aztán pedig felvonták a győzelmi lobogókat a meghódított vár, Om-

durman falára, hogy hirdessék az egész világnak az angol dicsőséget és azt, hogy Gordon halála meg van bosszulva! Mindez réztablára vésve olvasható az omdurmani múzeumban, melyet az angolok Abdullali házában rendeztek be. Itt vannak a győzelmi zászlók, a zsákmányolt fegyverek és mindaz, ami a nagy diadalra emlékeztet. Mikor a kalauz felvitt a ház sík tetejére, ahonnét át lehet tekinteni egész Omdurmant, Kerrerit és az egész csatateret, figyelmesé tett a ház előtt fekvő rommá lőtt mecsetre.

— Ez uram, Mohammed Ahmed, a nagy kalifa sírja, aki megvívta az angoloktól Knartoum városát és Gordont megölette. A mecsetet szétlőtte az angol tűzéréség és Kitchener parancsára a nagy kalifa holttestét kivették a szent sírból, összetörték és a Nilusba dobták, hogy porait a habok a tengerbe sodorják.

Figyelmemet a sír körül térdeplő dervis sereg kötötte le, azért megkérdeztem:

... Mért térdepelnek a rom bejárata előtt ezek a dervisek?

— „Uram! — felelt a kalauz, — dacára annak, hogy a sír üres, a nagy kalifa emléke még mindig él ezekben az emberekben, azért hozzá imádkoznak és bíznak abban, hogy visszatér!”

Pedig nem tér vissza, mert Anglia biztos kézzel tartja Szudán tartományát, melyet Kitchener szerzett meg neki és Mohammed Ahmed eltűnt a Nilus

habjaiban és így sem élve, sem halóporában nem jelenhet meg többé Szudán földjén.

A sors pedig tovább szőtte a történelmet. Kitchener a nagy háborúban Archangelosba készült a Hampshire cirkálóval, de az Orkney szigeteknél a cirkáló aknára futott és megsemmisült. És Lord Kitchener, a nagy Sirdar, aki az embertömegek nagy mélyéről emelkedett fel az emberek fölé, — eltűnt és a tenger mérhetetlen mélyében lelte halálát. A nagy kalifa Mohammed Ahmed láthatatlan keze kinyult a vizek mélyéről és levitte maga mellé a vizek ismeretlen birodalmába, népe legyőzőjét, Anglia büszkeségét, a dicső Sirdart.

Juba.

Gyönyörű, csillagos ég volt, a hold még nem került elő és az égbolt ezért töretlen fénnel ragyogott. A nappali hőség elült, az éj leple meghozta az enyhülést. Dacára hogy csak március eleje volt. Szudánban már nagy melegek jártak. Egész másmilyen a tropikus meleg, mint a mi hőségünk; van benne valami álomra hajtó, valami gyilkoló. Nappal az ember szeme fáj és csak napnyugtakor ocsudik fel a tikasztó érzés alól, mert délhosszat a nap sugara úgy szúr, mintha be akarna hatolni a koponyacsonton át az agyvelőbe. Kellemes csak akkor lesz az idő, mikor vörös fátyol futja át a nap korongját.

Mondom, csillagos ég volt és mi kint ültünk a vendéglő terraszán német barátommal, aki a Kili-manjarora indult, hogy ott lakó rokonait meglátogassa. Nagy kiterjedésű német telepek vannak arrafelé és szép gyapotültetvények, melyeket szorgalmas germánok alapítottak, de a nagy háború után Anglia ezekre a gyarmatokra is rátette kezét.

Utitársam egyre ösztönzött:

— Jöjjön le Jubáig hajón, onnét rokonaim értünk küldenek és kivisznek a telepre.

Kedves és csábító volt a meghívás, mégsem merem elfogadni, mert Khartumtól Jubáig még kilenc nap délre az Egyenlítő felé, úgy ezernyolcszáz kilométer és még itt Kartumban is erősen szenvedtem a nagy melegtől. Barátom ugyan egyre erősítette:

— Meg fogja bánni, annál is inkább, mert rokonaim végtelen vendégszerető emberek és amellett, hogy a maga szenvedélyére célozzak, bevallom, nagy vadászok, akik szívesen adnak fegyvert is, hogy bejárhassa az ősvadont. Elefánt, oroszlán, vadbölény, orrszarvú, viziló, zsiráf, strucc, gnu, gazella van bőven, a szárnyasokról mit sem szólva, úgy hogy olyan élvezete lehet, amilyen sehol máshol a földön.

Megköszöntem útitársam jóságát, és aztán meggyőzttem arról, hogy most nem mehetek vele, nekem vissza kell fordulnom; azonban megkértem, írjon újáról pontosan, mert ha lehet, úgy jövőre bemerészkedem a fekete földrész belsejébe.

Ezután nyugovóra tértünk, mert másnap német barátomnak indulnia kellett a Governor Steamerrel a kilenc napi Nilus-útra.

Reggel én is felkeltem idejében és elkísértem útitársamat a hajóhoz. Autón mentünk, mert a hajó Khartum alatt állomásozott a Fehér Niluson. Kedves alkotmány volt. Két kéményével, emeletes testével, hófehér megjelenésével. Kerekei hátul voltak és olyan lapátszerű szerkezettel elkészítve, mint nálunk a dunai vízimalmok. A kajütök az első emeleti sétat-

nyon ideálisan sorakoztak, mindegyik a folyosóra nyílt, a kabin teteje pedig szétnyitható volt, úgy hogy az utas ágyban fekvé gyönyörködhetett a csillogos égbén. Barátom látta meglepetésemet és még az utolsó pillanatban is biztatott:

— Na, jobb későn, mint soha; maradjon itt a hajón, jöjjön velem.

Megszorítottam a kezét.

— Köszönöm, most nem mehetek, de levelét várom.

Még egyszer kezét fogtunk, én elbúcsúztam és leszálltam a gőzösről. A hajó pár perc múlva mozgásba jött, lapátkereke verdeste a Nilus sekély vizét és mint valami fekete csőrű nagy fehér hattyu úszott fölfelé a Nyanza felé, hogy Jubát elérje.

Közel két hónapja, itthon voltam már, mikor Mombasából megjött barátom levele, ékesen szólt mindarról, amit nem láttam, amit elmulasztottam. Ime a levél:

„Mikor elváltunk az indulásnál, sajnáltam magát, sajnáltam, mert egyedül maradt és sajnáltam, mert nem ült ott mellettem a fődélzeten és nem mulatott velem együtt a sütkérező krokodilok groteszk csapatán. Milyen merevek, mikor mozdulatlanul a homokban hevernek és milyen komikusak, mikor a vízhez sietnek, hogy alábukjanak. A hajó kapitánya nagyon kedves ember volt és felajánlotta fegyverét, hogy a hajóról lődözzek rájuk. Én nem fogadtam el a felkínált fegyvert, de volt a hajón egy angol kapitány, az örömmel ragadta meg az alkalmat, kiült a

hajó orrára és onnét lődözte a nagyméretű hullóket. Egyik lövést magam is láttam, feltétlenül kellett, hogy találjon, mert a krokodil merev helyzetéből perdült egyet, farkával iszonyúakat csapdosott, de aztán elmerült a Nilus vizében és többet nem láttuk.

Ami pedig a vízi vadakat illeti, azoknak oly tömege él erre, hogy európai méretben elképzelni is, valósággal lehetetlenség. Ibisek, gémek, kócsagok, különböző vízi gázlók, flamingók, pelikánok, arany-nyakú vadkacsák, vadludak, vöcsögök, szalonkák, komoránok, sirályok és még számtalan vízivad, melyek a hajó zajára felferődtek, körbe szálltak, majd újra letelepedtek a zátonyokra, vagy a víz színére.

Mennél beljebb mentünk, annál mulatságosabb lett az állatvilág, igaz az is, hogy a sivatagszerű pusztaság helyére dús növényzet került, olyan tömött gazdagságban, aminőben az csak a trópus vidékén jelentkezik. Szórakozásom volt bőven, öt strucc nyargalt a partoldalon, előzve a hajót és félóra hosszát meneteltek előttünk nagy riadtan, valami szörnyű veszélytől félve, végre aztán kivágódtak utirányunkból és eltűntek a cserjék között. Majmokat látni mindenfelé, síró hangon ugranak a bozót közé, vagy szöknek fel a fákra. Igazán olyanok, mint a vadon gyermekei, akik a nagy vadak mulattatására hancuroznak az ágak között.

Az egész út gyönyörű volt és Jubába megérkezve nagy örömöm volt, mert üzenet jött a Kilimanjaro-ról. Gyalogember hozta tíznapi gyaloglással az őserdőn át.

Mielőtt Jubát elhagytam, kirándulásokat tettem az angol kapitánnyal a környéken. Az egyik ilyen út alkalmával a véletlen kedvezett nekünk és két oroszlánra bukkantunk, egy hímre és nőtényére. Ugy százötven lépésnyire megközelítettük őket és biztos földözetből különleges mulatságban volt részem. A hím udvarolt a nőténynek. Elképzelni is lehetetlen azokat a mozdulatokat, furcsa ugrásokat, amelyeket véghez vitt, hogy társát mulattassa. Leguggolt, ugrott, perdült, jobbra-balra szökkelt, hempergett, iramot vett, meg visszafordult, csak hogy társának tessenék. Ez volt a komoly hímoroszlán, aki ezt a furcsa táncot járta nőténye előtt, ő, akit mi megszoktunk zord komolysággal ábrázolva látni.

De egyszerre ő is komoly lett, mereven felállt, ráncos homlokkal körülnézett, veszélyt sejtett. Balvégzete valóra vált, mert a következő szempillantásban pattant az angol kapitány fegyvere és a büszke oroszlán fölhemperedett, még egyszer-kétszer feldobta magát, de aztán visszahullt a földre, vége volt; — a nőtény ez alatt elsurrant a magas fűben és nem láttuk többé.

A kapitány vállhoz vett fegyverrel lassan közeledett az oroszlánhoz, — de nem volt szükség kegyelemlövésre, a nemes vadnak vége volt. Ekkor én is odamentem, aztán a szolgák segélyével feldobtuk az autóra és bevittük Jubába. Ez nem volt éppen kellemes, mert az oroszlánnak átható amonyak-szaga volt és így örültem, hogy megszabadultam tőle, mikor Jubában leszálltam a kocsiról.

A legmulatságosabb azonban a búcsúm volt Jubától. Az angolok kitűnő menedékházat építettek ide az utasok számára, angol pontossággal, sem a kert, sem a tennis ground nem hiányzott a ház mellől. Az utolsó este aztán, tele hold volt és mi csak éjjel felé feküdtünk le. Egyszerre borzasztó nyögést hallottunk, trombitálást, vaskos léptek zaját, mintha földindulás lenne, azt hittük, a ház is rombadől. Félenken bújtunk ki ágyunkból és ime, ott a holdfénynél százötven elefánt ivott és fürdött a Nilus vizében, természetesen a vonuló csorda útközben legázolt mindent, a jubai házból is csak maga a ház menekült meg. A kerítés, a kert, a teniszpálya, a hálók, póznák, mind odavesztek. A szomszédos elefántok lehengerelték, újra pusztasággá tették a környéket, — olyanná, mint az azelőtt volt. Lehet, hogy be akarták bizonyítani a fehér embereknek, hogy Afrika földjén még ma is az történik, — amit ők akarnak.“

Ennyi volt német barátom levelében, de sajnálom, hogy nem tíz ennyit írt, mert minden sora örömet szerzett nekem. Az ő sorain át láttam Jubát, melyet valóságban nem láthattam.

Mária Octavia.

Dél volt, mikor elváltam német barátomtól, aki a Kilimanjarora ment, nekem a délutáni órákban vissza kellett fordulnom Khartumba.

Ekkor történt, visszatérőben, hogy a kocsinak valami baja támadt és a szerelő megállította a gépet és dolgozni kezdett a hibán. Unalmamban fel s alá sétáltam a Nilus partján. De minthogy a javítás órákig tartott, pár kilométernyire pálmafákat láttam és gyanutlanul arrafelé sétáltam. A nap már hanyatlani kezdett, ereje elbírható volt, s így mulattatott a kis séta a sok autózás után.

Mikor a pálmacsoporthoz közeledtem, akkor láttam, hogy kis fehér ház húzódik meg a fák árnyékában. Érdeklődve mentem arrafelé, de egyszerre megrázkódtam. Zene hallatszott. Vonóshangszer muzsikája, amely megrendítette bensőmet. A zenét énekhang kísérte, idegen hang volt, mégis a hátamon hideg futkosott. Az idegen hang a zenekíséret mellett a magyar Himnuszt énekelte.

Megkettőztem lépteimet s csakhamar ott voltam a pálmafák közelében. A nap lemenőben bevilágított a csoport közé. A fehér ház előtt fehér alak állott, kezében hegedűvel és játszotta a Himnuszt. Előtte

félkörben félmeztelen szudáni gyermekek álltak s énekelték a mi imádságunkat. Beléptem a fák közé s levettem kalapomat. S velük énekeltem a Himnusz. A fehér alak, aki a hegedűn játszott, rám nézett, szemei könnyekkel teltek meg és játszott tovább. Egy diakonissza volt, egy hittérítő nővér, aki itt a vadonban tanítgatta a vad gyermekeket. Meghatva álltam ott, mint valami nagy, csodálatos rejtély előtt és vártam, míg az utolsó hanghullám is elhangzik. Akkor a fehér ruhás nővér leemelte válláról a hegedűt, odalépett hozzám, kezét nyújtott s csak annyit mondott:

— „Köszönöm, hogy végighallgatta!”

Megindulva hajoltam le és megcsókoltam a szent nővér kezét. „Azt hiszem, hogy álmodom. Lelkem legrejtettebb zugában szent borzongás kél életre, ha arra gondolok, amit ebben a pillanatban átélek!”

— Jól esnek szavai, mert amit mága mond, az az én életem öröme.

Leültetett maga mellé a padra háza elé, a gyermekeket pedig a pálmák alá rendelte. Csudálkozva néztem rá.

— Hogy kerül ön ide?

— Én hittérítőnő vagyok, Maria Octavia. Ez a nevem, sem több, sem kevesebb!

Akadozva szóltam:

— De... az előzménye!

Rám nézett:

— Az életem? Az lezárt könyv. Fátyol borítja. Ez a fátyol, amelyet viselek. Gondolhatja, nagy do-

lognak kellett történni, hogy én, aki fiatal voltam, körülrajongott és szerettem... — Itt elhallgatott. Par percig néma csend volt, csak a bársonyos szél susogtatta a pálmákat. Kezével legyintett.

— El kellett hagynom minent, még hazámat is, hogy elfelejtsek mindent. Több, mint húsz éve ennek. Azóta küldetésem szent hivatását követve, évtizedet töltöttem Indiában, onnét Ceylonba rendelték, most pedig ide küldtek. Mily messze voltam s mily távol vagyok most is az anyaföldtől. De nem volt helye e földnek, mióta bolygom és szolgálom hitemet, hogy ne gondoltam volna minden pillanatban az édes hazámra. Ott, India vad rengetegjében, épúgy, mint Ceylon gyönyörű földjén és itt, Szudán perzselő homokján, ahol enyhet csak ritkán ad a nilusi éj.

Megdöbbenve bámultam magam elé, aztán néztem a nő tinom aszkéta-fejét, csodatűzű szemét, szép kezét, melyben a keresztet tartotta. Oly áhitatos érzés fogott el, mintha templom szentélyében lettem volna, mikor ez a szent nő lelke titkáról beszélt.

S ő pedig így folytatta:

— Elszakadni az anyaföldtől sohasem fogok. Itt belül, a lélek titkos rejtekében, ott él bennem kitörülhetetlenül hazám iránti nagy szeretetem. A hivatás és a haza. Meg kell, hogy az egyensúlyt találják lelkemben, bármerre visz is a sors. Azért az én örömöm napi munkám után az volt úgy Indiában, mint Ceylon szigetén és itt, Szudán földjén hogy a gondjaimra bízott gyermekeket megtanítom a Himnusz dalla-

mára és bár ők nem értik, mit énekelnek és idegen nyelven mondják a mi imádságunkat, de hozzá szól az én hegedűm és a zene hangjaival kicsalja az ismeretlen gyermekek lelkéből azt a csodás melódiát, amelyért ma is élek s amelytől elszakadni nem tudok s amely minden földrészben, minden vadonban a legvadabb gyermekek ajkán is azt hirdeti nékem:

„Isten áldd meg a magyart...!”

Elhallgatott, könny perdült le arcán. Úgy meg voltam hatva, hogy nem tudtam szólni. Szemembe könny szökött. Lehajoltam és újra megcsókoltam a szent nővér kezét, s úgy susogtam neki:

Ó, anyaföld, ó, édes haza, érzem a te szent erődet. E szent nő hirdeti nekem, hogy téged elhagyni nem szabad és nekünk, bárhogy tép is a sors, bármennyi csapás zúdul is ránk, nekünk csak egy imánk lehet:

„Isten áldd meg a magyart...!”

Szótlanul ültünk még egy darabig, nem volt mit mondanunk. Lelkünk úgy tele volt érzésekkel, hogy csak a csend, a nagy, az áhitatos szent csend tudta arra megadni a méltó feleletet. Aztán lassan összedtem magamat, felálltam, hogy búcsúzzam. Ő kezét nyujtotta és könnytelt szemeivel csak annyit mondott:

— „Köszönöm, hogy eljött és meghallgatta!”

Lassan-lassan a pálmafák alól kifelé indultam a Niluspartra, az autó felé. Mikor visszanéztem, láttam, hogy Maria Octavia int a gyermekeknek, azok újra félkörben felsorakoznak eléje, ő vállához emeli

a hegedűt, megszólal a húros hangszer és a vad gyer-
mekek kicsiny lelkéből abban a nagy, idegen világ-
részben fölcsendül a mi örök imádságunk:

„Isten áldd meg a magyart.“

inn
gép
sze
szó
ez
ne
rik
Ra
lea
zik
me
ült

lye
jár
fut
ról
oly
tás

A Governor Steamer.

Wadi Halfa a sivatagvasút végállomása észak felé, innen csak hajón lehet lemenni Assuanba vagy repülőgépen — más alkalmatosság nincs; de nem is kell, szebbet, mint a víziút, úgysem lehetne még parancsóra se kitalálni a Nilus környékén. Nagy költemény ez a folyó. A Nilus! Mikor így kimondja az ember a nevét, érzi, hogy benne van ebben az egy szóban Afrika egész rejtélye és a messze múlt regeszerű képe. Ravasz folyó, mert alig hajózható, oly sekélyre tudja leapasztani vízszínét, aztán sokat kanyarog, szétágazik a víz sodra a mederágyban és sok holt ágat termel, mely kelepcébe csalja a hajóst és biztos zátonyra ülteti.

De az angolok kitapasztalták az ős folyó szeszélyeit és olyan hajót szerkesztettek, amely megtudja járni ezt a veszélyes vizet Kataraktól-Kataraktig futva, a csodás partok között. Mikor az ember a partról meglátja a gőzöst, elmosolyodik önkénytelenül, olyan komikus alkotmánynak tűnik fel az első látásra a Nilus hajó, vagy mint ők nevezik, Governor

steamer, a szudáni kormányzóság építette őket, különleges tervek alapján. A hajó aránylag keskeny, de amellett emeletmagas. Gépe a hajóúr közepén van, hosszan elhelyezve, az evezőlapátok meg hátul verdesik nagy kettős kerék alakjában a folyót. A hajó úgy hat az emberre, hogy első pillanatra a régi vízimalmok jutnak az eszébe. Azok a kerek malmok, melyek végig sorakoztak folyóink szélén még ezelőtt ötven évvel és egyhangú csapdosással verdesték a vizet, kora tavasztól — tél beálltaig. Ez a lomhatestű fehér hajó teljesen bele illik ebbe a környezetbe. Kedves berendezése, örömet szerez az embernek, különösen a hajó orrára épített üvegveranda, amelyből gyönyörű kilátás esik az egész útvonalra és amint a hajó fut, az egész Nilus-panoráma teljes nagyságában ott tündököl az ember előtt!

Ezért itt ütöttük fel tanyánkat, arra a pár napi útra, mely innen Assuanig tart. Hajó indulása előtt már jó előre itt gyűltünk össze és néztük a készülődést az indulásra. A kikötőpontonon éppen egy csoport angol katona van glédába állítva, mert behajózták őket, hogy új állomáshelyükre menjenek. A vezénylőtiszt figyelmesen végigment soraik között, aztán az egyiknek megigazította kardkötő csattját, a másiknak a hátizsákjára csatolt esakját. Ezzel, mint aki meg van elégedve a látottakkal, „pihenj”-t vezényelt, majd szétoszlatta a csapatot. Ekkor kezdődött a katonapodgyász hajóra szállítása. A kitünő legénység nagy ügyességgel adogatta egymásnak a zsákokat, matracokat és sátorlepedőket, úgy, hogy

nagyhamar a hajó aljába volt berakva minden és mi indulhattunk. A szudáni vasút tisztviselői is elbúcsúztak tőlünk és visszatértek baraklakásaikba. Most pár napig megint nem látnak utast és unottan töltik az időt, egyhangú szolgálatukban.

Ezalatt a Governor steamer szép lassan megfordult és háta mögött hagyta Wadi Halfát... Mi újra együtt ültünk a hajóverandán Mrs Payne, meg én. Sokáig néztük a Nilus partjait, míg végre beszélgetni kezdtünk.

— Nem hiába Lotus a hajó neve, mondtam, úgy úszik le a Niluson, mintha egy vízre dobott lótuszvirág lenne, fehér a teste, karcsú a hajlása!

— Olyan símán megy, mintha megolajozták volna útját! — mondta Mrs Payne.

— Vigyázzon, ne kiáltsa el a szerencsét — vágtam szavába. — Még sok zátonyt meg kell úsznunk a három nap alatt.

A hajó szépen haladt a víz sodrán, a part mellett pálmák álldogáltak szaggatott sorrendben, koronként eltűntek és ilyenkor nem látszott más, mint a puszta part, mely mindkét oldalon a végtelen sivatagba fuladt. A zátonyos fövényeken vízimadarak tanyáztak és tarka köntösükkel kedves képet adtak. Az egyik távolabbi homokszigeten keskeny, sötétes test terpeszkedett, ráirányítottuk látesövünket; szépen fejlett krokodil volt, mely előbujt vízi magányából, hogy élvezze a napfényt. Olyan mozdulatlan volt, mintha nem volna benne élet. Nem zavarta a hajó zaja, okos fejével tudta, hogy kívül áll a veszély

körén és nyugodtan élvezte a nap melegét. El is hagytuk anélkül, hogy ő a delelőjét abbahagyta volna.

— Ez az igazi nyugalom! — jegyezte meg Mrs Payne.

— Természetesen! — feleltem — egy ilyen állatnak, amelynek életkora több száz évre terjed, nincs oka sietni, ő bírja idővel, az ő élete nem idegjáték, hanem időélvezet, amelyet ösztöne ír elé és nem zavarja a nyugtalanító öntudat.

Ezalatt feltűnt „ed-Derr“ a jobbparton, a régi független nubiai fejedelem téglapalotájával. Eredeti fészek volt, házai temetője és Ré- Harachtének szentelt sziklatemplomával. De ennél is tarkább volt az a színvegyülék, melyet a hajó érkezésére kisereglő emberek mutattak. Mennyi gesztus, mennyi élet van ezekben az emberekben. Jajveszéklő beszédjük, futkározásuk, állandó taglejtésük olyan mulatságosak, hogy az ember el tudna mulatni rajtuk napestig. De szerencsére, a hajó elúszik mellettük Koroska felé. Ez is olyan beduinfészek, ahonnet karavánok indulnak a sivatag belsejébe. A partoldalhoz simuló, szürkébevesző házai, híven tükrözik vissza az arabok nyomorúságát. Elnéztük a kilátóterraszról a tovatűnő képet, melyet széppé tett a Nilus, nagy lendületű kanyarulata és varázslatossá, hogy a nap lemenőre hajlott és aranyszíne kezdett naranessárgává alakulni. — Szép látványunk lesz most! — mosolygott felém Mrs Payne — kapunk egy igazi afrikai naplementét!

— Lássa — feleltem, — ez a szép ebben az utazásban, hogy minden új perc hoz valami új dolgot!

— Csak hozzon is — mondta Mrs Payne —, azért jöttem ide! — Ebben a pillanatban a hajó zökkent egyet, hasa horzsolta a homokot, ami kellemetlen hangot adott, aztán megpördült az egész alkotmány és hirtelen megmerevedett, mintha szabad szárnyait leszőgezték volna. Az utasok egymásra néztek. Mrs Payne riadtan kérdezte tőlem: Mi ez?

Nevetve feleltem: Az én babonám! Mondtam, ne kiáltsa el a sima haladást, mert zátony bőven van a Niluson! Ime, most bekövetkezett jóslásom, kifogtunk egyet, még pedig egyet a javából!

— De hát mi lesz velünk? — idegeskedett az aszszony.

Megnyugtattam: — Egy kis időt veszünk, lehet, egy félnapot — aztán jönnek segítőgőzösök és kihúznak bennünket az iszapból.

— De addig mit csinálunk? — kérdezte Mrs Payne.

— Addig kihasználjuk az időt és elgyönyörködünk Afrika legszebb látványában — a naplementében!

Ezzel mind leültünk és néztük a napot, amely nagyszerű színével ezalatt már bevonta a pálmákat, a partoldalt, a zátonyokat, a Nilus vizét és az egész ég buráját. Ez a narancsszín sehol sem kel a napnyugta nyomán, ezt a sárgát csak Afrika földjén szórja a lemenő nap a puszták homokjára és a Nilus pálmáira. Valami oly bájos hangulat ömlik egyszerre az egész vidékre, amely felejtet minden bajt, minden

kellemetlenséget és az ember csak a szép színt látja, mely a pálmafák mögül ömlik feléje.

Mind szótlantul ültünk, míg a nap ki nem fogyott narancsszínű sugaraiból, mert amint elvesztette ezt a színét, akkor egyszerre vörös lett —, de azzal aztán el is tűnt előlünk.

A hajó állt egy helyben, a matrózok dolgoztak, estefelé pedig megjött a segítő gőzös, aztán nagy recességek és zökkenések után levontattak bennünket a zátonyról. A hajó újra szabad lett, mindenki örült, mintha rabságból szabadult volna ki. Újra hallatszott a kerekek filmszerű zaja, amint a vizet verdesték és a hajó úszott a Niluson — Sebua felé.

Nilusi éj.

Második napja úszott lefelé a Gevenor Steamer Wádi Halfából — Schellál felé, az utasok egy társasággá forrtak össze, mintha valami vidéki kastélyba hívták volna őket vendégül. Egész nap a hajó terraszáról néztük a látványt. Estebéd után a nagy szalonban bridge partik alakultak, a dohányzóban pedig a férfiak pipáztak, jellegzetes angol pipájukkal. Az éj leszállt a Nilusra és bűbájos éjszaka borult az egész tájra. Ekkor megkértem Mrs Paynet, hogy jöjjön a hajó hátsó hajlatára és onnan nézze velem a csillagos eget. Pár perc és mi ott ültünk a karszékeken és felettünk ragyogott Afrika csillagdús ege.

— Csodaszép! — tapsolt kezeivel Mrs Payne.

— Lássa! most megoldva lát maga előtt egy rejtvényt?

— Minő rejtvényt?

— Azt, amely megmagyarázza, hogy született meg az ezeregyéj meséje! Nézzen csak hosszan a csillagokba, nézze a tűzfényeket, melyek az égről integetnek maga felé és akkor ezekből a rejtélyes jelekből maga is ki fog hámozni valami regét.

valami újszerű dolgot, mely eddig ismeretlen volt és most a csillagok titokzatos világából kibontakozott, megjelent maga előtt! Ezek az így születő érzések, a mesecsirái, amelyből aztán a mese felszökkenik és mint valami titokzatos virág kifejlődik.

— Afrika földje valóban a mesék világa, ebben osztom a véleményét, de minő új mesére bukkannék én itt ezen a távoli földön?

— A körülmények már adva vannak! Maga amerikai nő és én Európa fia vagyok és most a nilusi éj csodás burája alatt itt beszélünk ketten azokról a rejtélyekről, melyek bennünket körülvesznek és ki tudja, talán bennünk is élnek?

— Hogy gondolja ezt?

— Csak úgy, hogy külső dolgok, a környezet válik bensőnké és ez új dolgokat hoz létre bennünk! Ismeretlen fogalmakat, új érzéseket!

— Azt hiszi, a Nilus engem költővé fog tenni!

— Ha nem is azzá, de fogékonnyá édes gondolatok iránt!

— Maga makacsul ragaszkodik ehhez az ötletéhez.

— Természetesen, mert ez az ötlet nemcsak az enyém, hanem kettőnké!

— Ugy gondolja? — nevetett Mrs Payne hamiskásan.

— Igen, a Nilus öblén támadt és a miénk lett?

— Van erre valami bizonyítéka? — kérdezte Mrs Payne.

— Hogyne! A bizonyíték az, hogy mi itt ülünk ketten egymás mellett az éj csöndjében és beszélgetünk, mint...

— Ismerősök! — vágott szavamba Mrs Payne.

— Mint régi ismerősök, akik úgy érzik, mintha nem most találkoztak volna először az életben, de régen ismerték már egymást és most összehozta őket...

— A Nilus! — szólta Mrs Payne.

— Lássa asszonyom, ez a mi regénk. Ez a mese, amit nekünk a Nilus adott!

Ebben a pillanatban egy hívó hang szólalt meg:

— Későre jár!

Mrs Payne nem válaszolt. Mindenki eltávozott a fedélzetről, mi egészen magunkra maradtunk. Gyönyörű éj volt, a partok halálos csendbe merültek, csak a hajó úszott királyi nyugalommal a vizen, a sodor mentén. Sokáig nem szóltunk egymáshoz, végre világosság tűnt fel a partoldalon és a hajó kikötött egy pontonnál. Arabok zűrzavaros lármája hallatszott, nagy összevisszaságban, míg végre a hajó eloldotta kötelékeit és tovább haladt. Csak mikor messzire jártunk a szabad vizen, akkor szólta Mrs Payne újra hozzám:

— Hosszú még az éjszaka?

— Önnel, asszonyom, egy perc az egész!

— Jó, jó — nevetett —, de nem azért kérdeztem, hogy maga sablonos bókokat dobjon felém, hanem egészen másért.

— Parancsoljon velem!

— Szeretném megvárni a hajnalt, azt mondják, mikor a hajnal születik, a Nilus ölen akkor új élet kezdődik.

— Lásd, maga már ugyanazt mondja, amit én. Mikor elindultunk, még nem hitt, kételkedett ebben a mondásban és most már hisz benne.

— Nem, nem hiszek — védekezett, — csak érdekel.

— De az érdeklődés már erős lépés a közöny birodalmából a hit felé.

— Igen, érdekel az új nap, mely itt másképen születik meg, mint Amerika földjén.

— Remélem, nem fog csalatkozni várakozásában.

A hajó haladt, az idő repült. Egyszerre elhallgattunk, mert kelet felől világos vonal huzódott át az ég alján. Mindketten arra néztünk, de nem volt szavunk, mert oly gyönyörű volt, amint jött a hajnal, jött az arábiai sivatagból és kereste rózsa ujjai-
val a Nilus pálmáit.

— Csoda csillagok, hunyjátok be soktűzű szemeket, mert hatalmas úr jön, maga Osiris, a nap Istene, ő érkezik aranszekerén. Hiába ölte meg Set rálőtt aranynyila, a felszabadult napkirály feltámadt, a sötétség birodalmából és közeleg a Nilus völgye felé.

Pirulni kezdett az ég alja és most jött a rózsaszín, a piros, a narancs és vörösszín hatalmas játéka. Hajtották, kergették egymást és színhatalmukkal magukkal ragadták az egész vidéket. A partoldalak, a nagyfejű pálmák engedelmesen magukra aggatták a csodás színeket és elénk varázsoltak egy olyan bü-

bájos hajnalt, mely méltó volt a nilusi éjszakához.

Kelet felől egy rózsaszín füzér lebegett felénk a levegőégben. Billegve, helyilebbenéssel jöttek, a hajnal tűzfényében.

— Nézze, nézze, az ibisek. Egyiptom örök madarai, jönnek hódolni a Nilusnak és elkápráztatni önt, asszonyom, e csodás hajnalon!

Mrs Payne ámulva nézte a mesebeli látványt és örömteli mozdulattal szorította meg kezemet:

— Köszönöm, hogy gazdagabbá tett! Elismerem, maga nélkül nem ismertem volna meg a Nilus regéjét.

Megcsókoltam kezét: — Érzem, Európa megnyerte Amerikát!

Bájosan válaszolt:

— Európa meggyőzte Amerikát és gazdagabbá tette lelkét, oly dolgokkal, melyeket ott a tengerentúl, eddig még soha nem ismert!

A nap feljött, teljes ragyogással szórta felénk arany sugarait és mi egymás mellett lépegetve, mentünk az ébredő utasok felé.

ha
m
ho

m
bo
ha

el
P

fé
ez
m
és
k
a
n
sz
S

Búcsú a homoktól.

A Nilus út is véget ért, el kellett hagyni a hajót és eltűntek mögöttünk a Nilust szegélyező pálmafák, nem látszott más, csak a napfényben fürdő homoksivatag.

Ez a nagy sivatag a Szaharáig ér és annak homoktengerébe fullad. Egész Timbuktuig övé Afrika belseje. Méreteivel, merevségével, néma csöndjével hallatlanul impozáns.

Mikor a karavánnal lassú tempóban haladtunk, elragadtatással mondtam a mellettem lovagló Mrs Payne-nak:

— Lássa, most boldog vagyok. Nagyszerű a napfényben fürdő homoksivatag. Ezek a néma buckák, ezek az omló börcök, ezek a széljárásra rohanó homokszemek. Hogy süti a nap a mozdulatlan tájat és ragyog az arany égitest arca a fövenyen. Ilyennek képzelem a végtelenséget, melyet meghatározni az az emberi agy nem képes. Nézze, amerre körütekint, nem lát mást, mint homokszemet. Ki volna képes számokban kifejezni azt a tömeget, mely innét a Szaharán át egész Afrika földjét belepi. A számsoro-

zatnak mily hallatlan hosszú vonala jönne ki. Talán a világ kezdetétől a mai percig mult el annyi másodperc, mint amennyi homokszem ebben a holt medencében lerakódott.

Mrs Payne nevetni kezdett.

— Tulajdonképen magának tanárnak kellett volna lenni és aztán az ilyféle problémáknak szentelni az életét.

— Én ennél sokkal nehezebb problémákkal foglalkozom, nehezebbel, mert a homokszem reális, de mikor én a női lelket kutatom, akkor irreális, azaz meg nem határozható, kiszámíthatatlan anyaggal állok szemben.

— Ügy! — mosolygott Mrs Payne. — Most értem, mit akar mondani. Egyszerűen a homokszem és a női lélek magától nem távoleső fogalom és tudja az útját, hogy a kettőt hogyan kapcsolja egybe. De ha már elhozott erre a homokszemvizsgálatra, most büntetésből nem fog a női lélekkel foglalkozni, hanem ennél a sívárságnál marad és csak a homokszemekkel fog törődni.

— Kérem, ahogy parancsolja — ne gondolja, hogy én nem tudom fellelni a sivatagban azt, ami szép benne, ne gondolja, hogy engemet nem tud gyönyörködtetni a mások előtt halottnak tetsző föld az ő impozáns méreteivel és merev arculatjával, — sőt! Biztos vagyok afelől, hogy lesznek pillanatok ez alatt a karavánút alatt, mikor maga, aki velem szemben állandóan védőállásban tartja magát, nekem fog igazat adni, ha meg fogja látni a sivatag szép-

ségét és a hallatlan csend gyönyörűségét. De nézze most a látóhatárt. Nézze azokat a födros vonalakat, amelyekkel a homokhátak egymást kergetve, beolvadnak az ég hajlatába. Hát nem a tenger, nem az a tenger ez, amely titokzatosan elfed mindent, amit el akar takarni az élő emberek kíváncsi szeme elől? A nagy óceán mélye épp úgy rejt titkokat, mint ahogy a homoktenger sok helyen eltakarja a kíváncsiak elől homokbirodalma drága kincseit. Ugye tudja, hogy a bűvár, amikor leszáll a tenger mélyébe, rejtélyes világba bukik alá, hogy felfedje annak titkait. Nos, mikor jönnek a kutatók, akik ennek a homoktengernek holt földjét kémlelik, hogy hol tudjanak kiásni valamit a fullasztó takaró alól, a múlt romjai közül — ugyanezt művelik.

Egy időben ismeretségben voltam Sir Petrievel, aki a közeli Sinai félszigeten ásott ki ősrégi városokat. Elmondta nekem az érzéseit, melyek lelkében feléledtek, mikor munkához kezdett. Semmi adat nem volt kezében, csak a régi írások alapján nyomozta ki, hogy annak a városnak azon a helyen kellett lennie. Erre köralakú vonalat húzott és annak különböző szélein árkokat ásatott. Majd sugáralakban a központ felé csatornákat húzatott. Homok volt mindeütt, semmi más, mint homok. De egyszer, az egyik ásó megkoppant. Erre az összes munkát megállítoták és minden munkást oda rendelték. Az ásó homokban nem koppanhatott meg, csak kőben és ez volt az első falrész, amelyet megtaláltak. Számításaitól eltolódva lelte meg az ősvárost s most új körzetet

vont és ettől befelé folytatta ásatását. Mikor az első házat kiásták, lement az üregbe s leült a kőpadkára, mely lassan előtűnt a homoktakaró alól. Ő maga mondta nekem, hogy soha annál nagyobb érzést elképzelni nem tudott. Benne volt egész élete törekvése, benne volt a diadal érzése, hogy az, amit ő tudott, hogy amit ő határozottan állított, hogy ott a Sinai félszigetnek azon a részén kell az őskori városnak lenni, az valóra vált és az a hallatlan öröm, hogy ő volt az első ember, aki ezt megtalálta, oly boldogsággal töltötte be lelkét, hogy megeredtek a könnyei és órákig nem tudott szóhoz jutni a belső felindulástól, a földöntúli örömtől.

— Ezt megértem — szólt Mrs Payne. — Búvár volt, aki gyöngyszemet hozott fel a felszínre.

— Igen, — ezek a legmerészebb búvárai az emberiségnek, akik néha egész életet töltenek el eredmény nélkül és maguk is porrá lesznek, hogy aztán egynek közülük sikerüljön föltarni a kincsetérő rejtélyt, amelyet merev testével rejt a homoktenger.

Ezalatt kifáradtak az állatok a menetelésben és szünetet tartottunk. Az arabok sátrat ütöttek számunkra és mi a sátor hús menedéke alá bújtunk az izzó nap sugarai elől. Ekkor új mulatságban lett részünk. Gyenge szellő támadt és a lazán vert sátor földjén is megmozdultak a kis széllengésre a homokszemek. Mrs Payne borzasztóan élvezte mozgásukat.

— Nézze, milyen nagyszerűek, mikor iramodnak, mintha finom, roppant finom fátyol húzódna a föl-

dön, amint a felső réteg megindul. Milyen tiszta a mozgásuk és nem hagy semmi nyomot eltűnésük, csak sejteni lehet, hogy hol voltak és nem lehet észrevenni, hogy új helyre kerültek.

Pár óra múlva továbbmentünk és a buckákról néztük a világot. Gyönyörű volt a naplemente, de még szebb az éj közeledte. Már előre örvendtem a pihenésnek, mert tudtam, hogy az alkony és a nyomába lépő éj a sivatag földjén csodálatos. Már nagyon hanyatlóban volt a nap, mikor leszereltünk és az arabok sátrakat raktak. Az állatokat kicsit odébb terelték és azok mindjárt lepihentek a földön. Mi a sátor nyílásában ültünk és először elnéztük a napnyugtát, amely a sivatag gyönyörű mutatóványa, aztán elfogyasztottuk estebédünket és cigarettázva vártuk az éj leszálltát.

Eljött a csillagos ég. Hogy ragyogtak a csillagok, milyen fénye volt mindegyiknek és abban a nallatlan csendben mennyit beszéltek ezek a távoli tűzű égitestek!

— Látja, kedves Mrs Payne, itt megérti az ember, hogy az arabok miért voltak kitűnő csillagászok. Ebben a nagy magányosságban, ebben a sivatagi elhagyatottságban, az egyetlen biztos pont a mennybolt csillagrendszere. Mi vándor utasok, bűbája hatása alatt állunk, mi csak azt érezzük, hogy ez sokkal magasabbrendű ég, mint a mi megszokott csillagos egünk. De az arabok, akiknek az élete függött ettől, azok kifürkészték ennek a bizony-

talanságát és törvényekbe foglalták, hogy nekik szolgáljanak!

Reggel korán nyergeltünk és a tevékkel, öszvérekkel útrakelve baktattunk tovább. Dél felé a homoksávon egyszerre változást láttunk. A szélén zöld esík támadt: olyan, mintha zöld szalagot terítettek volna végig a nyugati rész hosszú vonalán. Ez a zöld esík volt az oázis fáinak koronavonala. Pár óra múlva beértünk Chargeh oázisba: körülöttünk friss és buja növényzet, hűvös pálmák csoportjai.

Ez éppen a nagyszerű ebben a sivatagban, hogy pár lépésre ide teljesen kihalt a föld, itt pedig minden buján él, üde, élettől duzzadó és gyönyörű.

A holt világból egyszerre bele léptünk a gazdag, ragyogó életbe.

Gordon őrnagy.

Mikor elindultam, hogy szudáni utam végén visszatérjek Kairóba, a vonatszerelvényben hiába kerestem a számomra lefoglalt szalonfülkét, mert az ottan szokás szerint mindenkinek a névjegyét megtaláltam a vagonok falán, csak a magamét nem, pedig a jegyem világosan mutatta: negyedik koci, második appartement. A jelzett helyen idegen névjegy volt kifüggesztve: Major Gordon. Kénytelen voltam megvárni az ő érkezését, aztán a kalauzzal a jegy alapján bizonyíttatni kezdtem, hogy itt valami tévedésről van szó, mert ez a fülke a mai napra részemre van lefoglalva. Az őrnagy előzékenységgel hallgatta meg érvelésemet s aztán békésen elintéztük az ügyet úgyannyira, hogy végül is megbarátkoztunk és az estebédnél az étkezőkocsiban egy asztalhoz telepedtünk.

Minthogy a bemutatkozás már megtörtént, az étkezőben azonnal társalogni kezdtünk.

— Mikor az ön nevét hallom, uram, önkéntelenül Gordon pasa jár eszemben, aki Angliáért hősi halált halt Khartum városában.

Az őrnagy elgondolkozott, nagy kék szemeivel rám nézett s csak ennyit mondott:

— A nagyatyám volt.

Tiszteletteljesen néztem rá:

— Uram, igazán örvendek, hogy az ő családjából valakit megismerhetek, élénken emlékszem gyermekkoromra, azokra a szörnyű napokra, mikor egész Európa Gordonért rettegett. Akkor még kis fiú voltam.

— Én is kisfiú voltam — szólt az őrnagy — és Angliában az egész család visszafojtott lélekzettel figyelt Szudán felé... ahol nagyapa akkor rendületlenül állt a máhdival szemben és tartotta Union Jacket, mert hiszen Anglia presztizséről volt szó és Szudán élet-halál kérdése volt a brit birodalomnak.

— Annak ötven éve és ma is emlékemben vannak azok a szörnyű napok, mikor nagyanyám árnyékszerűen járt a szobában és senki sem mert felnézni rá. Suhanva ment a templomba, ahol hosszasan imádkozott, hogy az ég óvja meg az angol fegyvereket és védje meg nagyapámat. Egyszer én is vele mentem. Ő fogta a kis kezemet, mikor a katedrális felé mentünk, ahol sok nép gyülekezett össze. Akkor hallottam mögöttünk a tömeg morgását: — Gordon! Gordon!

— Anglia reszketése volt ez, mert mind szerették őt, a hős katonát, akin hetekig megtört a dervisek hullámverése és mindenki bízott, hogy ő be tudja varni a felmentő sereget.

— De egy este nagyon rossz hírek jöttek, bi-

zonytalan hírek, senki sem tudta, hogy valójában mi történt, csak nagyanyám nem ült az asztalhoz, nagyapa képe előtt térdelt és ott imádkozott. Engem korán lefektettek, elaludtam, de nyugtalan álmom volt, álmomban szívettépő sikolyt hallottam, amire megborzongtam, de azért aludtam tovább. Reggel, mikor lementem szobámból, nagyapa képét virágfüzérrel körülfonva találtam és gyertyák égtek a kép körül. Délben jött nagyanyám nehéz gyászban, leült a kép elé és nézte, nézte, órák hosszat nézte... Khartum elesett!...

Némán ültünk az étkezőben egymással szemben. Abban a hallgató csendben benne volt Gordon pasa egész tragédiája, amelyre én ép oly jól emlékeztem vissza a gyermekévek homályos ködén át, mint ahogy az őrnagy azt nekem előadta.

A hallgatást azzal törtem meg, hogy udvariaskodni kezdtem. Elmondtam, hogy láttam Gordon szobrát Khartumban és felkerestem a helyet, ahol leszúrták a palota halljában. Újra csend lett, az ételhordó arab feketekávét tett elé, s mi szivarra gyújtva néztük a végtelen sivatagot, mikor az őrnagy megkérdezte tőlem, hogy hova utazom.

— Kairóba igyekszem, — feleltem — de elég nagy út, különösen Wadi Halfától Shellalig, bizonytalan vízállás miatt négy napig is eltarthat az út, mert ha kifogunk egy zátonyt, az könnyen hozhat félnap veszteséget.

Az őrnagy bólintott.

— Akkor együtt megyünk.

Igy hát közel egy hétig voltunk együtt, mert Aszuánban húsz órát kellett várnunk, míg a vonatot megkaptuk. Kairóban egy szállóba szálltunk, de ő azonnal jelentkezni ment a parancsnokságra. Mikor visszajött, az ebédnél ujságolta:

— Palesztinába kell mennem, Jeruzsálembe helyeztek át. Még az éjjeli vonattal utazom.

— Sajnálom, nekem meg hat napig kell várakoznom, míg Alexandriába hajót kapok, hogy hazatérhessek.

— Csak nem fog hat napig Kairóban ülni?

— Mit tegyek?

— Jöjjön velem Jeruzsálembe. Négy nap elég a Szentföldnek, aztán visszajön és még eléri a hajóját.

— Nem is rossz gondolat!

— Még van három órája, ne veszítsen egy per-
cet sem.

— All right!

Elbúcsúztam Mrs Paynetől azzal, hogy a hajó indulásra újra Kairóban leszek.

Azonnal átszaladtam a Cook-irodába. Rendbe-
hoztuk a jegykérdést és az éjjeli vonattal az őrnagy-
gyal Szuezi felé utaztam. Magunk voltunk a fülkében
és mint régi barátok beszélgettünk.

— Csak éjjel egy órákor érjük el El-Kanterát,
ahol átkelünk a Szuezi-csatornán, úgy hogy lesz két
óra is, mire a hálókocsiban lefekhetünk.

— Sebaj! — mondtam — csak azt sajnálom, hogy
nem nappali világitásnál látom Szuezi képét.

— Mindegy, — szólt az őrnagy — holdfénynél is

szép s ezek az egyiptomi éjszakák nem rontanak semmit a tájkép látványosságán. Ismailánál már a csatorna mellé kerülünk, onnan Kanteráig mellette haladunk s így látni fogja jó részét ennek a vízi országútnak.

— Az emberiség talán érezte, hogy a föld arculatján akaratának semmi nyomát nem hagyta. Ezért itt neki állt és megváltoztatta az őstermészet által berendezett földalakulatot a saját kényelme szempontjából.

— A gondolat volt oly nagyszabású — mondta az órnagy — mint maga a mű és ha Ismael pasa nincs, talán soha valóra nem válik. Egyiptom földjének legnagyobb alakja ő. Ahogy keresztül vitte tervét, azt különb módon angol vagy amerikai államférti sem tudta volna megcsinálni. Majd ha meglátja a csatornát, akkor egyszerre meg fogja érteni, hogy itt miről van szó.

Ez alatt a vonat Ismailhez ért, amely a Szuezi-csatorna kitérő-állomása. Itt a szembejövő hajók várakoznak egymásra. Aztán pedig ott futott a töltés mellett és az egész csatorna vízteste tisztán látszott előttünk. Olyan volt, mint egy vízi országút, mélyen besüppedve a homokfalak közé. Az éji eszenben mozdulatlansága azt a komor akaratot jelképezte, mellyel az emberi erő ezt megcsinálta. Kanteránál egy hajó jött s mi a parton vártuk, míg elhalad előttünk, hogy a kompon átkelhessünk a tulsó partra; de ez a hajó olyan lassan ment, olyan komolyan és a fedélzete sokkal magasabban, mint ahol

mi álltunk a partoldalon. Alig füstölt a kéménye, csak szép lassan siklott, nehogy felzavarja a homokot, mert Szuez egyik válságos kérdése, hogy a víziútát be ne fussa a homoktenger, amely a legelső szélre sietve fut a csatorna felé. Azok a támfalak, melyek a homokvágásokat visszanyomják, csak az oldal beomlását akadályozzák, de a homok milliárd szemével folyton áramlik és arra tör, hogy mindent eltemessen. Különleges szívó- és kotró-gépek dolgoznak a csatorna mentén, hogy a víziutat a forgalomnak nyitva tartsák.

Gordon őrnagy mikor ámulásomat látta, vállamra tette kezét s azt mondta:

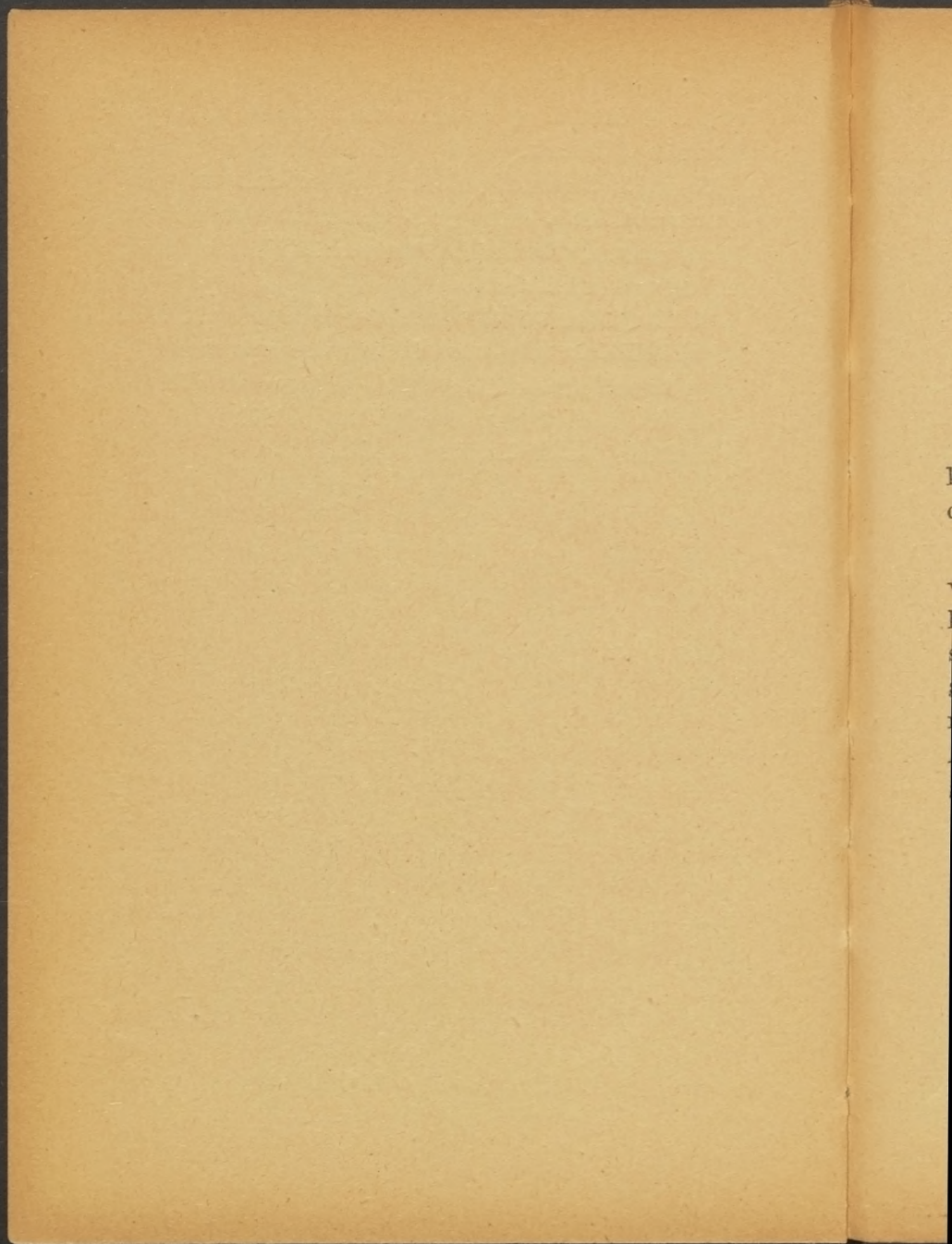
— Ugy-e imponál, hogyan megy a homoktenger között az óceánjáró, de most képzelje el, hogy milyen volt az, amikor egy dreadnoughtot átsegítettek a csatornán, amely 8 méter mélyen járt. A legügyesebb pilóták vezették és előtte szivattyú-hajók mentek, amelyek a vizet és homokot szivattyúzták, hogy az út mélyüljön a hajó előtt. Valóságos örömnép volt Port-Saidban, mikor a dreadnought odaérkezett, mert páratlan volt a teljesítmény, melyet a hajósok végeztek a csatorna személyzetével karöltve, mikor a Vörös-tengerből a Földközi-tengerbe átvitték a nagy hadihajót.

A komp előállott és mi rámentünk a kis járműre. Ebben a pillanatban mint nyáron a legyek a fejünkre, úgy csantak le a lábunkra a kis arab gyerekek cipőpucoló készülékeikkel és mindenáron lábbelinket akarták kifényesíteni. Gordon őrnagy sétatálcájával

zavarta el őket, hogy nyugton maradhassunk, míg a csatornán átkelünk.

A víziút fenséges volt. Az egész csak kétszáz méter széles, de a legnagyobb emlékműve az emberi akarat megnyilatkozásának, mely a földön nem csak élni, de uralkodni akar.

A túloldalon ott állt már az expresszvonat. Hamar elfoglaltuk helyünket és reggelre már a verőfényes napnál gyönyörködtünk a narancs- és citromligetekben, melyek az odatelepített zsidók ültetvényein díszlettek, Palesztina földjén.

Palesztina.

Símán ment a vonat, nem volt maradásom fülkémben. Gyorsan felöltöztem és kiültem a folyosó csapóülésére, hogy lássam Palesztina földjét.

Gyönyörű reggel volt, a nap már mosolygott a vidék fölött és én boldogan nyitottam fel az ablakot, hogy friss levegőt kapjak. Kissé kihajoltam és úgy szívtam magamba az üde léget, a friss hajnal levegőjét. Mámoros lettem az illattól, mintha valamely hatalmas illatszer-csarnokban lettem volna. A vonat mellett, messze távolban huzódva a tengerpart szegélyén mindenütt narancs- és citromkeretek voltak és ezek a fák mind virágoztak és öntötték magukból a bódító illatot, a narancs és citrom virágának édes lehelletét. Finom volt és varázslatos, elandalító és felfrissítő. A vonat gyorsan futott, de a narancsligetek folyton kísérték útjan. Néha berobogott egy-egy állomásra és megállt a héber feliratú vasuti épület előtt. A mellékvágányokon különös formájú vagonok vesztegeltek. Nyitottak és rovátkosak voltak, a szellő átjárt rajtuk, mégis osz-

tályozva voltak; ezek mind a narancs- és citromérésre vártak, amikor aztán különvonatokon szállítják a termést észak felé. Gyermekkoromban sokat hallottam báró Hirsch telepítéseiről, de hogy ilyen nagy-szerűek legyenek az angolok keze alatt létrehozott telepítések, ezt elképzelni sem tudtam. Azelőtt elhanyagolt parlag nyúlt végig a tengerparton, föl Hai-fáig és most itt virul a legszebb gyümölcs, ragyog a nap fénye az aranygyümölcsön, illatos a lég a virágtól — és nem port ver a szél az utazó szemébe. Gyönyörű föld lett Palesztina földje. Munkát lát az ember mindenfelé, sarjad az élet és — virágzik a citrom, a babér a semmi helyén.

Órákig ment a vonat a síkon, míg aztán meggondolta magát és bekanyarodott a hegyek közé. A szép vetések elkísérték bennünket a hegy lábáig, egészen addig, míg összeszorul a völgy és kezdődik az emelkedés; mert nagy emelkedést kell tenni a pályatestnek, hogy fölérjen a halmok hátán épült Jeruzsálembe: csaknem ezer métert... És a vonat ment, kanyargott a völgyek alján, hogy mind magasabbra hágjon. Kopár hegyhátak és domboldalak látszottak, de a tavasz ereje összetűzdelte kora nyíló virágokkal. Annyi pipacs volt mindenfelé, hogy szinte virított a pirosságtól a hegy lankája. Aztán kis kék virágok, meg sárga pimpimpárek, még a szarkaláb is előkerült, közbe-közbe a tavaszi fű hegyesen emelte föl fejét a sziklák között. Olajfa is látszott helyel-közzel, meg füge és barack a helységek körül, ahol éppen úgy terraszirozva voltak a hegyoldalak, mint akár Szici-

liában. Ugy nézett ki az egész, mint egy délre csúszott olasz kerti gazdaság.

Ha a vad völgyeket szelte a vonat, egyre-másra rebbent fel a vonat zajára a szirti fogoly, mely most párba verődve járta a köves vidéket... És a vonat ment a nehéz pályán, valami vízmosást követett, melynek torkát a hegyhát szorította össze; ide igyekezett. Nagyokat fújt gőzlehelével, de jól bírta vas-tüdeje a nagy emelkedést és legyőzte az akadályokat. Fölért a dombhátra. Ez volt a végcél. Itt épült, a szent hegyen, Jeruzsálem — Jézus városa.

Házak álltak előttem, modern épületek, távolról templomok látszottak és én behajtottam a városba. Alig helyezkedtem el a szállodában, máris útra keltem, nem volt nyugtom, bolyongtam a szűk utcákon, kimentem a város kapujához, végigsiklottam a törökök által emelt nagy falak mellett és jártam a domboldalat és a hegyet, felnéztem a túloldalra. Láttam a Gecsmánék kertjét, távolabb az olajfák hegyét, mind nagyon szép volt, érdekes, új, de semmi nem elégített ki, kerestem valakit, kerestem azt, aki közel kétezer év előtt élt itt és aki minden nemzedékben újra megszületik, kerestem a nagy vándort, aki járja ezeket a hegyhajlatokat, olajfakerteket, fügeültetvényeket, pálmaligeteket. Láttam a szent sirt, amely üres, csak a nagy emlék élt benne, óriási, emberfölötti erővel és megrázta a lelket, — kerestem őt, aki innét emelkedett fel és lett az egész világé.

Most éreztem csak, mily hatalmas erővel üli Jézus az ember lelkét, ha vezetőm csak egy szót is

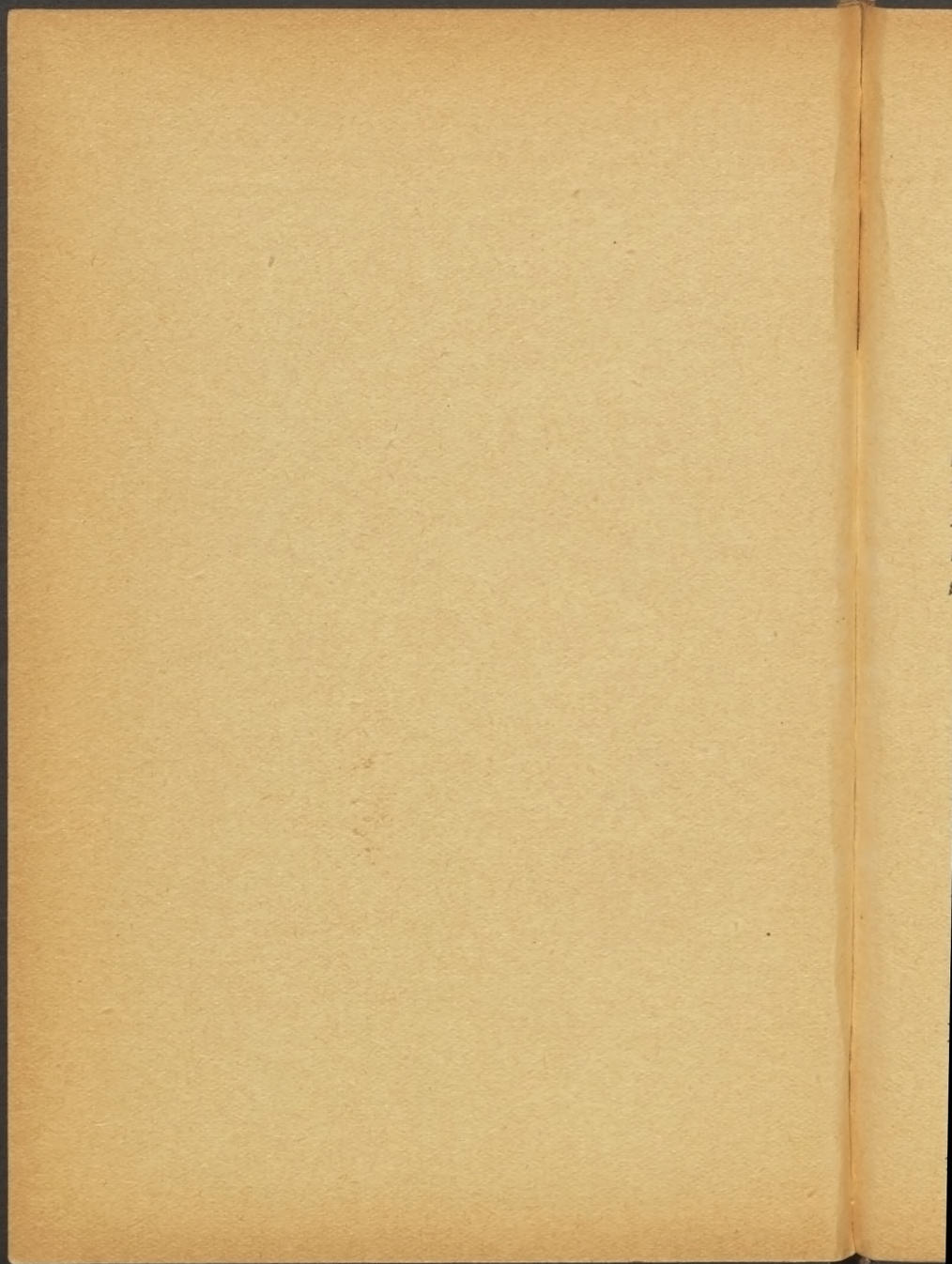
szólt: „Nézze, ezen a kapun vonult be virágvasárnapján, hullott elé a virág és a pálma! Az oszlopok a régiak — ő látta még őket!“ Ez a pár szó elég volt, hogy nem tudtam levenni róla tekintetemet. Aztán elvezetett egy templomba, amelynek bensejében áll a kapu rommaradéka, amelyen neki át kellett menni, hogy a Golgotára jusson. A kövezet egy része és a fal töredéke is megvan, — templom borul föléje. Mily gigászi erő nyomja le az embert, míg ezeket nézi. Zokogni tudna az ember, hogy ezek voltak az utolsó épületrészek, melyeken az ő szeme végigfutott, míg fellépett a Golgoták hegyére.

Az ember szemével símogatja e romokat, szinte kíséri tekintetével a kődarabokat, — hisz az ő tekintete is járt ezeken. Itt érzi a lélek, hogy mennyire bensőnké lett Jézus. Ő a lélek legmélyén lakik és határtalan erővel uralkodik mindenki fölött.

Szótlan voltam, a fecsegő vezetőt is leintettem, ne zavarja beszéde hangulatomat. Hadd keresse lelkem minden kővön az ő nyomát, hadd játsszék képzeletem teljes erővel, az ő emlékének élve. Nagy lelki élvezet volt. Hallatlan boldogságot adott Jeruzsálem hangulatával, Jézusra való emlékezés révén.

Sötétedni kezdett, amikor tolmácsom hazakísért a néptelenedő utcákon. Mihelyt magamra maradtam, felültem az erkélyre, innét el lehetett látni messzemeszre, egészen Betlehemig, — addig, ahol ő született. A város lenyugodott, a nap lement és a nagy csöndben megszólaltak a harangok, Jeruzsálem templomának harangjai... és kongtak és zúgtak és minden

ütésük azt hirdette: Itt járt! Itt járt! Most is itt jár,
örökké az embereké marad, — csak szeretni kell őt
és hinni benne! Mert amíg hisznek benne — addig ő
él és a miénk, — minden népeké! Amen.

A Holt tenger.

Jeruzsálemben voltam, az időm sürgetett a visszatérésre, ezért nagyon be kellett osztanom a nap tartamat, hogy meglássam azt, ami elmulaszthatatlan és ami a Szent Föld teljes képét adja. A véietlen segítségemre jött, egy angol képében, akinek szintén sietnie kellett, mert hajója indult a kikötőből. Kettőnk sietségét összekapcsoltuk, közösen béreltünk autót, nenez fontokert és együtt beszáguldoztuk Palesztina földjét. Szerencsére tavasz volt és ilyenkor szépek a halmok és a kitűnő utakon, amikor jut a kocsis, kedves képet hajt az ember elé. Olajfák a sziklas part oldalaban, néhol füge, itt-ott narancs is megcsilhanik a naptényben és a kopar talajon a tavasz erejére előtörő fűszálak kiütököznek a kövek közül és enyhe zöld színt kevernek a sziklák közé. Magános pásztor áll az egyik olajfa alatt, kis báránykáit legelteti, egészen bibliai kép, tekintve azt, hogy éppen Betlehem felé visz az út. A kép hangulata megragadja az embert.

Es szép Betlehem kegyhelyeivel és szép az Olajfák hegye és szép a Gecsemáni kert. Mindenütt

templom, mindenütt a Megváltó emléke, ájtatos hangulat, bensőnk megrezdül a szent ihlet nyomán... Mikor mindezt megjártuk, akkor vezetőnk nekivágott a nagy útnak.

— Pár óra kell még, elérjük! — szólt hozzám.

— Jerikóba megyünk? — kérdeztem.

— Nem, először a Bahr-Lut-hoz, — felelte.

— Bahr-Lut? Már tudom — mosolyogtam. Lot tava, — Sós tenger.

Fejével helyeslőleg intett, aztán bekapcsolta a gépet és mi Jeruzsálemből elindultunk — a Damaszkuszi-kapun át — a Holt-tengerhez.

Először Jeruzsálem falait kellett megkerülni, aztán az Olajfák hegye mellett elfutni, felmenni egy hegygerincre és ismét menni fel, majd le a hanyatló úton, a Holt-tenger felé.

Nagy nyolcasokkal száll le a kígyózó út a hegyoldalról, amelynek tövében fehér bura alatt szerénykedik az Apostolok kútja, aztán újra nyílik az út kelet felé tartva, lejtve a völgy hosszan.

Szomorú völgyek ezek, az élet lépcsőről-lépésre hal ki belőlük, mintha az ember valamely elátkozott vidék felé menne, amelynek átok fogja földjét és amelyen életnek fakadnia nem szabad.

Ugyis volt, a barnaszürke partoldalak teljesen kopárok voltak, virágnak, fűnek semmi nyoma nem látszott rajtuk, ezredévek óta hiába hullott ide az áldást hozó eső, nem tudott életet fakasztani e szörnyű halmokon. És ez az út egyre lejjebb vitt, míg aztán az egyik kanyarulatnál elértük a jelzőtáblát,

mely azt jelezte: „Tenger szintje“, azzal szálltunk alá a pusztaságba, mely mélyen alatta van a tengervíz magasságának. Mindenütt köröttünk a nagy semmi, sem állat-, sem növényvilág, csak kopárság, porhanyós szikla, barna kő, zúzott törmelék és a nap perzselően tüzi ezt a kiaszott világot, mintha még jobban ki akarná égetni. Pedig fölösleges a napfény pazarlása, — mert ennél pusztábbá már nem lehet ezt tenni. Szomorú, sivár, kegyetlenül kopár és vígasztalanul üres az egész táj, — míg végre a völgy torka kiszélesül és nagy puszta föld tárul elénk, melynek mélyén csillogni kezd a víz tükre, — a Holt-tenger szintje. A koci nehezen tud menni a rettenetes csapáson és a durva hepe-hupán. A vezető megjegyzi nagy fontoskodással, ez a Kanaán.

Megdöbbenek! Sós pusztának puszta partja, vad vadonnak szomjas földje, kemény parlag, ráncos kéreg, sivár, üres föld pereme — ez a Kanaán! Egykét rőt fű kupac dombon, aztán semmi, de éppen semmi — Kanaán? Hogy elhalt minden, minden erre, — a föld kiélte itt már életét és belehalt ezredéves vénségébe.

De mi mentünk, egyre mentünk a halott föld puszta kérgén és elértük az elpusztult táj tengerpartját. A Sós tenger ott játszott a lábam előtt, sós vizének hullámával. Nagyszerű, de leverő. Így meg tud halni a természet, ha az ős erők azt úgy akarják? Semmi élet, semmi mozgás, csak a lassú víz játéka, egy nagy tömeg vízmasszának.

Elnéztem a láthatárig, milyen szomorú vízfeta-

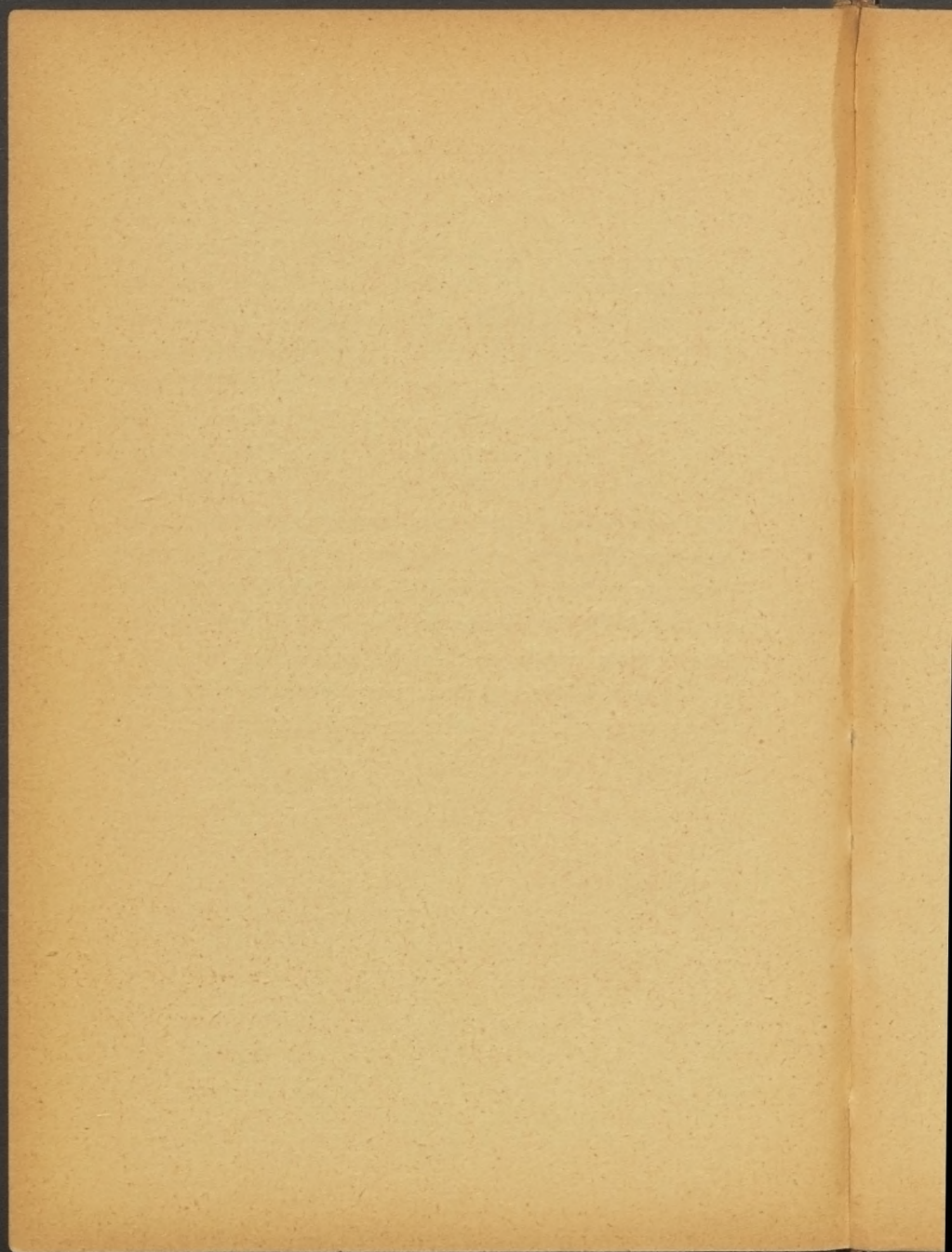
let, mindenütt csak szomjas hegyek határolják, semmi élet semmifelé, csak vigasztalan kietlenség. Lót tava!

Ezredévek misztikus regéje villant fel előttem, mikor az ítéletidő elérkezett és el kellett pusztulnia Sodomának és Gomorrhának és helyükön a tengerfenék mélye fakadt. A föld bűvészmutatványa, hegyekkel, tengerekkel, pusztuló világgal, melynek helyére új nem támad. A teljes halál helye ez, meghalt a víz, meghalt még a levegő is, madár nem röppen a légben, lepke nem szállong, élet nincs, teljes merevség mindenfelé. Holt tengernek — holt vidéke, több száz méterrel lent a tengerszint alatt, beszakadva a föld mélyébe. A természet merevsége, halott lárva a földön, íme — a Holt tenger. A távolban látszanak a Jordán-túli hegyek és azontúl újra kezdődik az élet, mely itt befejezte földi pályafutását.

Elérjük a Jordán vizét, mely egy ideig sebes kanyarral jön, de aztán deltával nyújtózik be a Holt tengerbe. A Jordán mellett van valami élet. Fűvek, alacsony fák, szomorú cserjék, mégis valami, ami vigaszt ad a szemnek és nem fojtja el az ember lélekzetét, mint a Sós tenger könnyörtelen tája.

Az útról, mely visszafelé visz, az emelkedő kanyarulatnál még egyszer teljes képet lehet kapni az egész környékről, melyben benne van a Holt tenger, a Kanaán, a Jordán vize, a Jordánon túli hegyek és Jerikó. A régi Siddium tartománya valaha termékeny volt, ma nem az, teknotikus képződése elvitathatlan. Különösen szép. Utitársam megjegyzi, nem

lehetett érdektelen innen a hegyről nézni, mikor a kiszülje a Holt-tengert. Erre vezetők visszafordult: „Kérem, nekem oly szerencsém volt, hogy ahhoz a nagy bibliai katasztrófához hasonlót értem meg ezen a vidéken. Ugy négy év előtt történt. Itt jártam és mikor kocsimmal ehhez a kanyarulathoz értem, irtó-zatos morgást hallottam a föld mélyéből, mintha alvó óriás köszörülte volna torkát. A morgás után jöttek a földremlések és uram, úgy rengett itt a föld, hogy bár kiszálltam a kocsiból, mégis alig tudtam a lábamon állani. Az egész táj elborult, én a Holt tengerre néztem. A színe egyszerre feketére változott, egész víztömege felugrott méteres magasságra, aztán visszazuhant. Iszonyú szél sivitott, a föld mélye pedig bőgött és nyögött, mintha Sodoma és Gomorrha eltemetett lakói üvöltenének földbörtönükben. Akkor tudtam meg, uram, mit jelent ez a szó: „Holt tenger“ és azóta, bár gyakran járok erre, mindig szent borzalommal tekintek erre az elátkozott vízre!

Főnix-madár.

— Palesztinai kirándulásom véget ért. Most, hogy ismét Kairóban vagyunk, engedje meg kedves Mrs Payne, hogy felkérjem, jöjjön velem Alexandriába és ott aztán mindketten hajóra szállunk, maga megy Maltán, Gibraltáron át az Unióba, én meg Brindisin át visszatérek hazámba.

— Miért akarja, hogy önnel menjek? — kérdezte az amerikai nő.

— Megmondom. Azt akarom, hogy együtt zárjuk be az utat, mintha pontot tennénk a mondat végére.

— Micsoda mondatra céloz maga? — kérdezte Mrs Payne.

— Azt a mondatot elmondom önnek Alexandriában! Remélem, beleegyezik, hogy induljunk.

A korai reggeli vonattal hagytuk el Kairót és mentünk Alexandriába. A gazdag vetések között villámgyorsan síklott a vonat és oly simán ment, mintha fonálon húzták volna. Nagy dübörgés csak

akkor hallatszott, mikor a vashídon haladt át, melyet angol mérnökök emeltek a deltázó Nilus fölé.

Pár óra múlva a kikötővárosban voltunk, a csomagokat a hajóra irányítottuk, mi meg beültünk egy kocsiba és kihajtottunk a fűvészkertbe. Gazdag, ritka virágú kert ez, Alexandria büszkesége. Mikor körüljártuk az exotikus virágok színdús kertjét, megindult hangon szóltam Mrs Paynehez:

— Ez a csodakert, ez a színpompa, ez az én könnyben ázó szemem szivárványa, melyet virágfürtökben varázsol elém Egyiptom földje, a bűcsű percében.

— Hogyan, mi bűcsűzunk? — kérdezte megütözve Mrs Payne

— Igen, kedves asszonyom, még pedig örökre. A fáraók földjén hozott össze bennünket a véletlen és most majd a tengerek árja örökre szétválaszt bennünket. Szép volt, rövid volt és — vége!

Szótlanul lépkedtünk egymás mellett, majd leültünk a babérlugas mélyére. Mindketten meg voltunk hatva és csöndes hallgatásba burkoltuk érzéseinket. Ő egy babérlevelet szakított le és azt átadta nekem:

— Fogadjia emlékül Egyiptom és Szudán emlékül. Maga nélkül talán sohasem ismertem volna meg így ezt a ragyogó földet és csak, mint turista futottam volna át a vidékeket, de maga lelket adott oly tárgyoknak is, melyeket holtnak hittem és maga szavaival életrekeltette őket, mert mindig lélek volt abban, amit mondott.

— Nos és meg tudja mondani, kinek a lelke csil-

logott szavaimban? — kérdeztem az amerikai nőt. Ő értetlenül nézett rám és szaggatott szavakkal felelt:

— A fáraóké... a Nilusé... Szudáné... a tájéké? Nem tudom pontosan megállapítani.

— Akkor engedelmével megsúgom. Az öné, egyedül az öné.

— Az enyém? — kérdezte hitetlenül Mrs Payne.

— Igen, az öné. Mert ön ihletett arra, hogy meséljek erről a földről önnek és én rajongva igyekeztem megfelelni feladatomnak.

Az amerikai nő kezét nyujtotta felém:

— Maguk, európaiak, ügyesek a bókolásban, hajlékonyak a fordulatokban és minden helyzetben tudnak ötletet találni arra, hogy a nőknek kedvességet mondjanak. Az amerikai férfiak mások, maguk is mások és Egyiptom is más, mint mindaz a föld, amit eddig ismertem.

— Engedje megjegyeznem — szóltam közbe —, hogy ön is más, mint a többi nő, akit én idáig ismertem. Ebben rejlett a varázserő, mely engem megragadott és ha útunk alatt beszéltem erről a földről egyetmást, az nem Egyiptom és Szudán tükörképe volt, de a maga lelkének visszfénye lelkemben, amely szólni késztetett. Azért most búcsúzóul hadd tegyek önnek vallomást.

— Vallomást? — mondta halkan Mrs Payne.

— Igen, vallomást, de nem egyszerű szerelmi vallomást, hanem egy mély lelki beismerést. Beismerést, amely feltárja ön előtt azt, amit maga valójában

velem tett. Én, mikor átjöttem a vén Európából ide, hogy beutazzam ezt a földet, fáradt, összetört mondjuk: öreg ember voltam. Aztán jött maga, megismerkedtünk, barátok lettünk, a lelkem feléledt, életkedvem visszatért és én bekapcsolódtam újra az életbe. Érdekeltem minden, kutattam minden után, megtanultam mindent, amit erről a régi világról csak lehetett, de mindezt nem magamért, hanem önért, egyedüli csak önért; hogy legyen önt mivel mulattatni, szórakoztatni, mert tudtam, hogy amíg új dolgokat mondok, addig szívesen lát maga körül. Íme, ez az én vallomásom, ez az a pont, amit ez út végére tartogattam s amelyre Kairoban a Hotel kertjében céloztam. Én Egyiptom földjét mint új ember hagyom el, mint az újjászületett fénix madár, mely hamvaiból új életre kel. Én lelkileg rom voltam, mikor eljöttem ide, a romok világába és maga, maga új emberré tett engemet...!

Mrs Payne megszorította kezemet és halkán válaszolt:

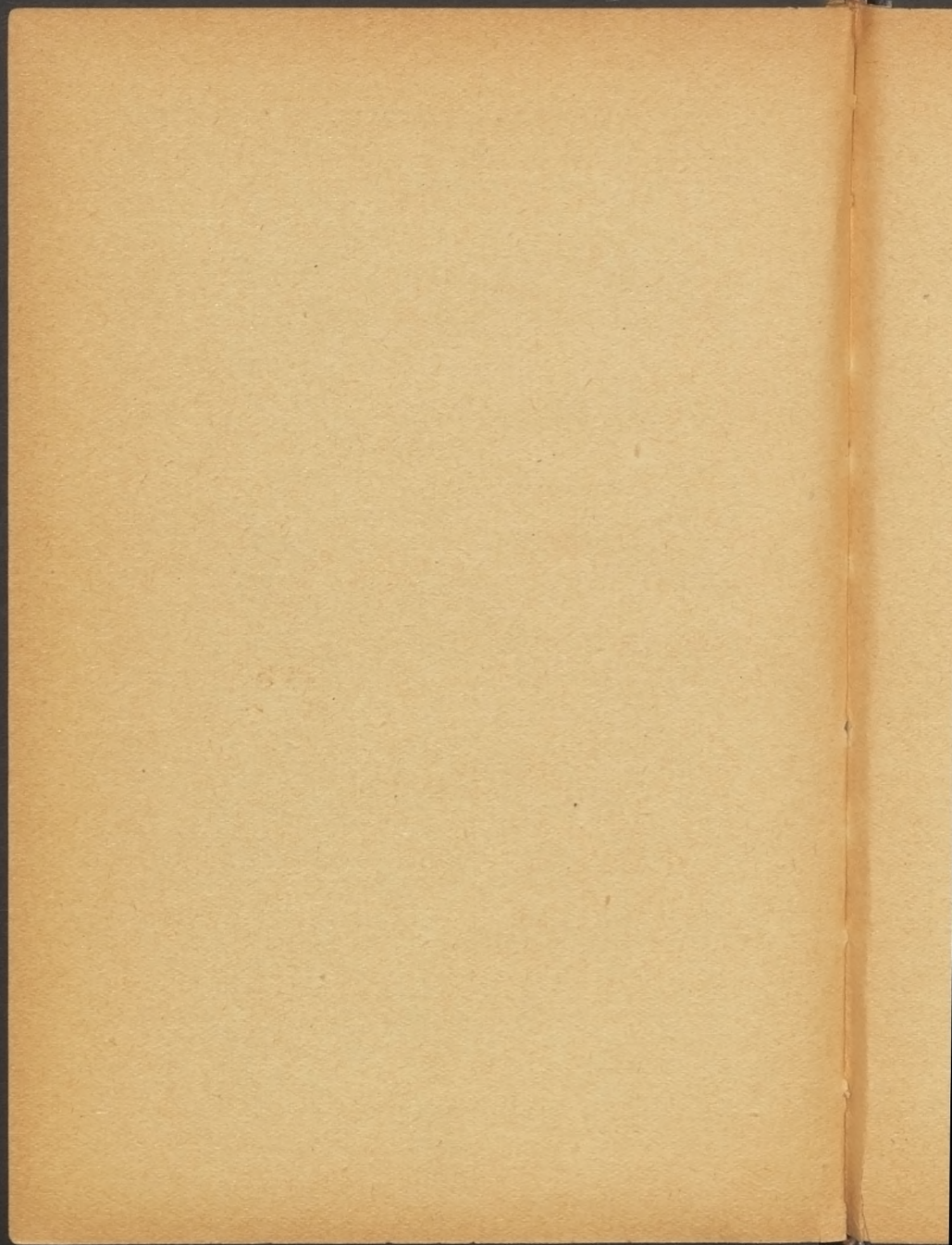
— Most látom, hogy megismerte a lelkemet, mert bennem is él az az érzés, hogy újjászülettem. A fénixmadár jelképes meséje, minden ember meséje, aki képes az idő áráján lelkileg megújhozni... De most ne bolygassuk tovább a pontot. Engem vár Amerika... magát Európa... Adieu! Forewell.

Délután indultak a hajók, nagy túlköléssel futottak ki a kikötőből, egy ideig egymás mellett haladtak, aztán mi északra felé fordultunk, a másik nyugatnak. Mindenki a fedélzeten volt. Mindenki a másik

hajót nézte... én is... és felismertem a távozó gőzös
födélzetén Mrs Payne alakját, fehér sáljat lengette a
szél, aztán elmosódott előlem örökre.

1-87687

TARTALOMJEGYZÉK

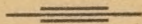
	Oldal
Előszó	5
Egyiptom	7
Európa, Afrika, Amerika	13
Kairói élet	19
A Nilus lánya	25
Ibisek	31
Afrit	37
A Nilus partján	43
A pyramis	49
A Nilus madarai	55
Sakkarah	61
A nagy király	67
Usebti	73
Hathor — a szerelem Istene	79
Az álmok álma	85
Az eleven varázslat	91
A nagyvilágból	97
A sivatag vasut	103
Daim	109
Dél csillaga	115
Gordon pasa	121
A Sirdar	127
Juba	133
Mária Octavia	139
A Governor Steamer	145
Nilusi éj	151
Búcsú a homoktól	157
Gordon őrnagy	163
Palesztina	171
A holt tenger	177
Fönix madár	183

Ifj. Hegedüs Sándor munkái

1. Kék Nilus (Regény.)
2. Az óriások világa (Regény.)
3. Alakok a ködhomályban. (Elbeszélések.)
4. Déli fjordok. (Dalmácia álmokképekben.)
5. Amerika (Színmű.)
6. Az élve temetkező (Színmű.)
7. Beszélő éjszakák. (Elbeszélés.)
8. A szultán birodalma. (Színmű.)
9. Vesztett csata. (Regény.)
10. Ikaros. (Dráma.)
11. Az ős szerelem. (Elbeszélések.)
12. Shakespeare. (Színmű.)
13. A rádza. (Elbeszélések.)
14. A rab. (Fantasztikus dráma.)
15. Az arany nap hazája. (Afrikai útleírás.)
16. A lélekbúvár. (Regény.)
17. Megölt országok. (Színmű.)
18. A pénzmaszagú ember. (Elbeszélések.)
19. Sir Douglas könyve. (Vadászkalandok.)
20. Narancsvirág. (Dráma.)

21. A kalandor. (Színmű.)
22. A sipkásfejű veréb. (Regény.)
23. Boldogság. (Dialog.)
24. Az élet tüze. (Regény.)
25. Vörösbőrű romantika. (Indián történetek.)
26. Bakony. (Dráma.)
27. A halhatatlan Itália (Michaelangelo — élete.)
28. Amerikai színek. (Tanulmányok.)
29. A trombitás süvege (Magyar Könyvtár.)
30. A szerelem nevében (Magyar Könyvtár.)
31. Gyászfenyves.
32. Hanna. (Dráma.)
33. A réztornyú kastély. (Elbeszélések.)

U J I D Ő K

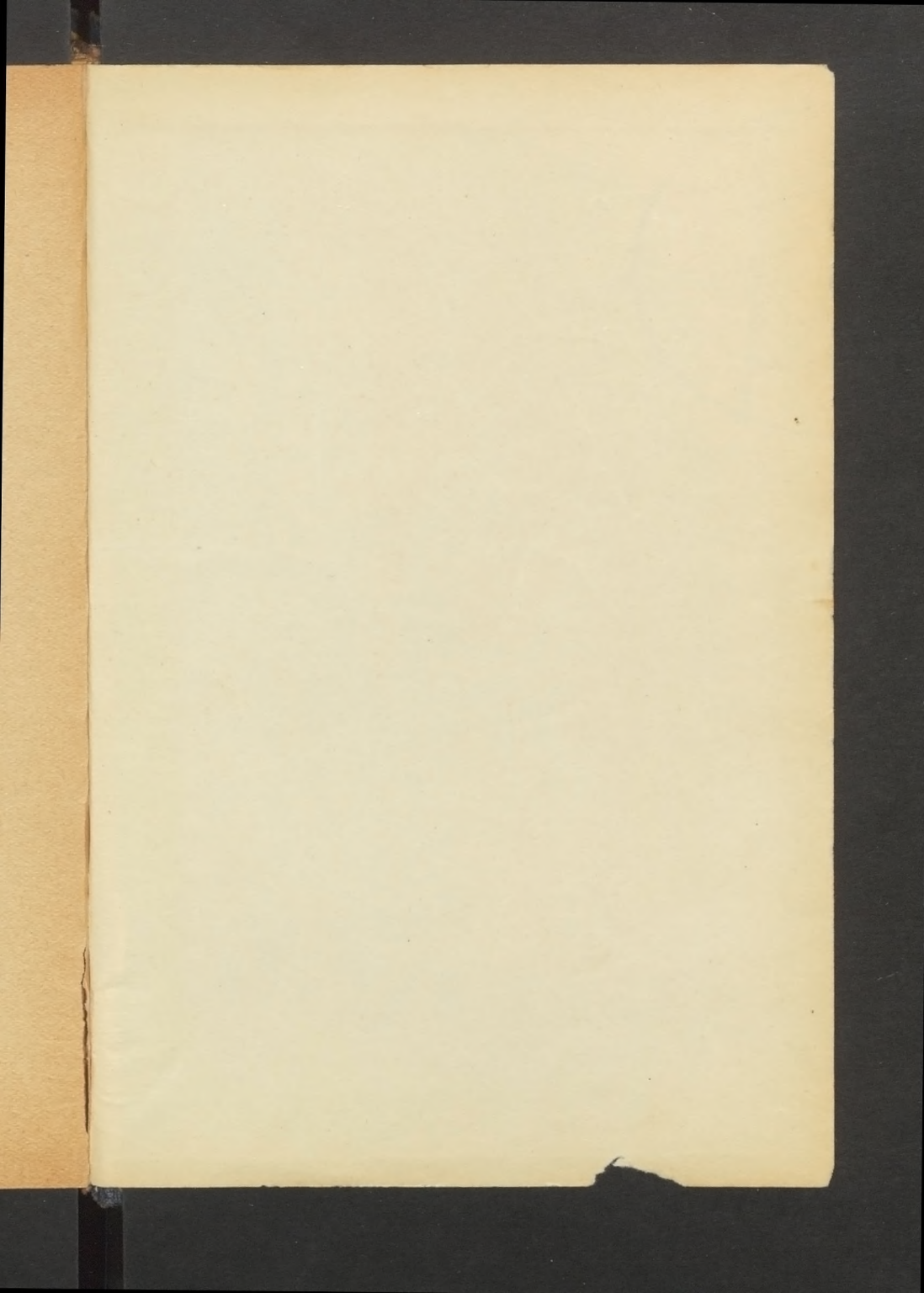
Szerkeszti

HERCZEG FERENC

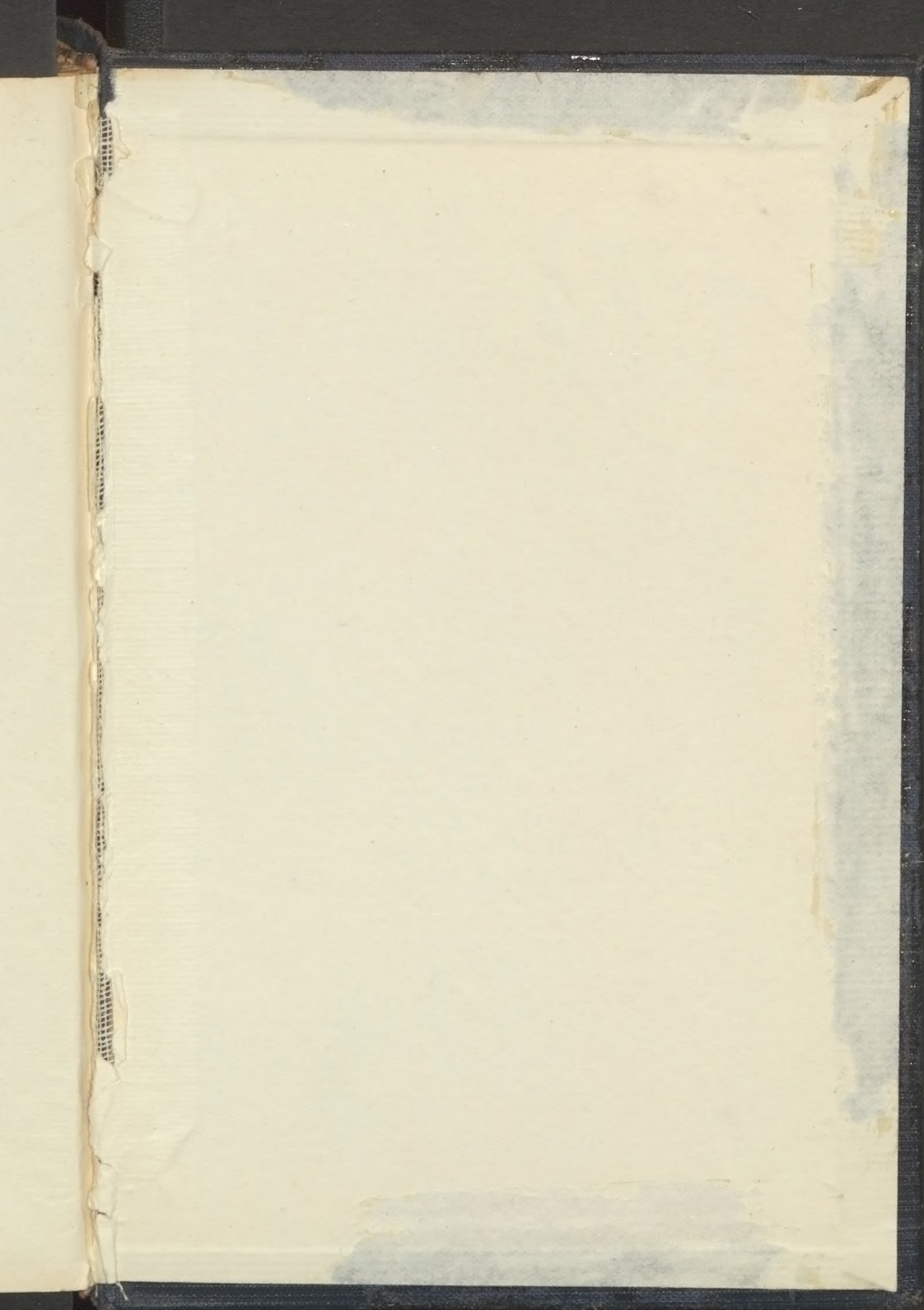
A m a g y a r ú r i
családok legnépszerűbb
h e t i l a p j a

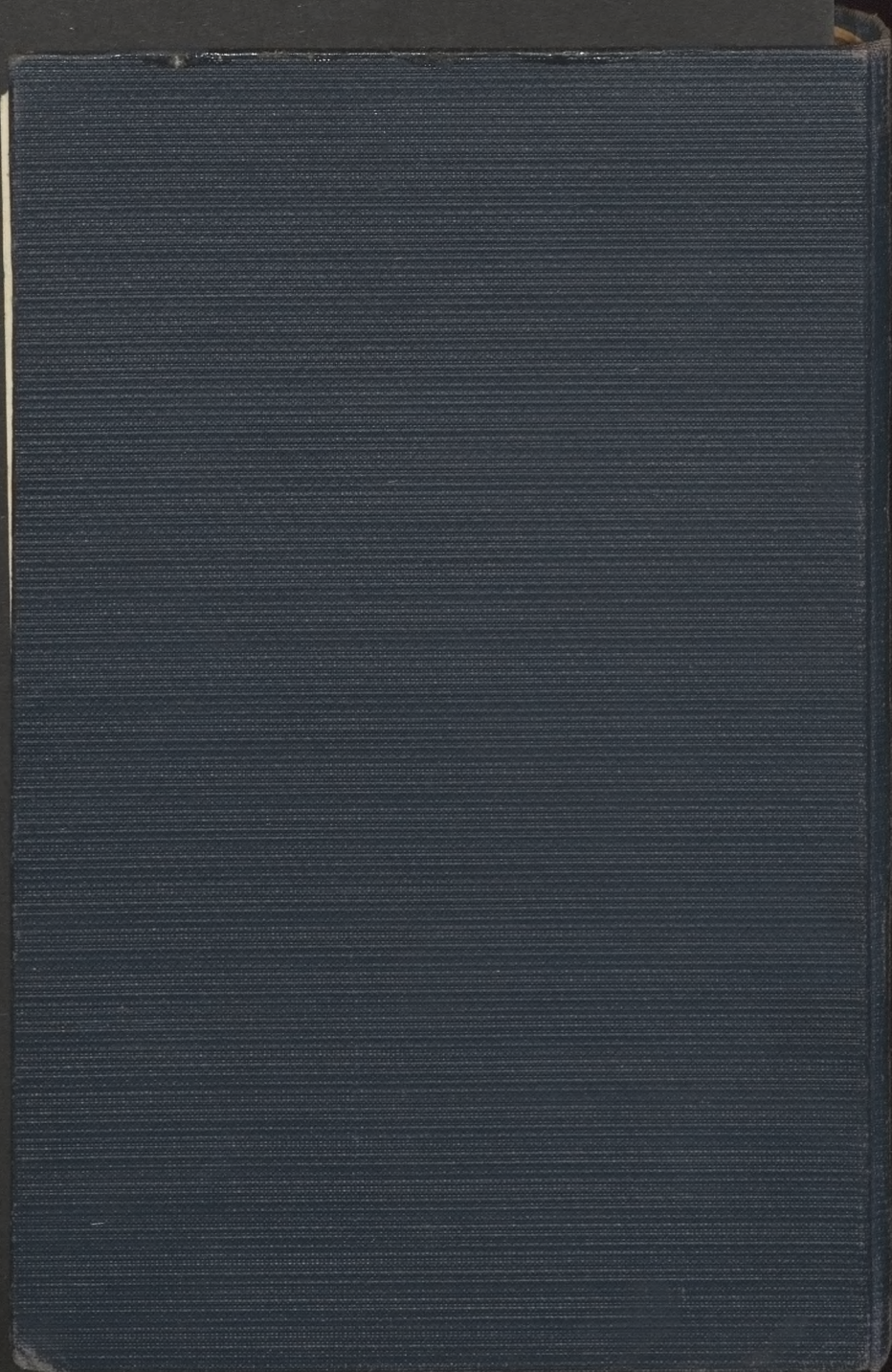
Kiadóhivatal

Budapest, VI., Andrásy út 16

24-
94020

Hegedüs

Kék
Nilus

